

TBMM

Kültür, Sanat ve
Yayın Kurulu Yayınları
No: 117

XVI. MİLLÎ EGEMENLİK SEMPOZYUMLARI

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

**XVI.
MİLLÎ EGEMENLİK SEMPOZYUMLARI
2005**

• **XVI. MİLLÎ EGEMENLİK SEMPOZYUMU**
20 Nisan 2005 - ANKARA

• **XVI. MİLLÎ EGEMENLİK SEMPOZYUMU**
"Meclisin Açılışının 85. Yılında Millî Egemenlik"
11 Haziran 2005 - KONYA

• **XVI. MİLLÎ EGEMENLİK SEMPOZYUMU**
"Büyük Zaferde Meclisin Rolü"
29 Ağustos 2005 - AFYONKARAHİSAR

ISBN: 975-6226-19-6

ÖNSÖZ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, kuruluşu olan 1985 yılından bu yana yurdumuzun çeşitli illerinde geleneksel olarak gerçekleştirdiği millî egemenlik sempozyumlarının onaltıncısını bu yıl Ankara, Konya ve Afyonkarahisar'da gerçekleştirme kararı almıştır.

Sempozyumları, Ulusal Kurtuluş Savaşında önemli rol oynayan ve tarihler yazan bu kentlerimizde gerçekleştirmekten Kurul olarak büyük bir onur ve mutluluk duyduk.

Bu bilimsel toplantılarda bildiri sunan değerli bilim adamlarımıza, bizlere ev sahipliği yapan Konya ve Afyonkarahisar Valilerine, Belediye Başkanlarına, Selçuk ve Kocatepe Üniversitesi Rektörlerine ve emeği geçen tüm görevlilere özenli çalışmalarından dolayı Kurul olarak teşekkür ediyoruz.

XVI. Millî Egemenlik Sempozyumlarında sunulan bildirilerden oluşan bu eserin tüm okuyuculara yararlı olacağı ve özellikle Cumhuriyet tarihimize ışık tutacağı inancındayız.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu olarak bundan sonra da bu güzel geleneğimizi devam ettirmeyi ve Millî Egemenlik Sempozyumlarımızı güzel yurdumuzun tüm illerinde gerçekleştirmeyi hedefliyor ve eserin tüm okurlara yararlı olmasını diliyoruz.

TBMM
Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Başkanlığı

İÇİNDEKİLER

XVI. MİLLÎ EGEMENLİK SEMPOZYUMU

20 Nisan 2005 - ANKARA

OTURUM BASKANI

Sayfa

Bülent ARINÇ

TBMM Başkanı 11

KONUSMACILAR

Prof. Dr. Bilal ERYILMAZ

Başbakanlık Başdanışmanı 13

"Parlamento-Bürokrasi İlişkileri"

Prof. Dr. Haluk ŞAHİN

Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi 21

"Parlamento-Medya İlişkileri"

Doç. Dr. Hasan Nuri YAŞAR

Marmara Üniversitesi

Hukuk Fakültesi İdari Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi 29

"Klasik, Modern ve Post-Modern Egemenlik -

Egemenlik İlkesinin Evrim Çizgisinde Türkiye ve Avrupa Birliği"

Prof. Dr. Atilla YAYLA

Gazi Üniversitesi

İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi

Kamu Yönetimi Öğretim Üyesi 35

"Parlamento-Yargı İlişkileri"

XVI. MİLLÎ EGEMENLİK SEMPOZYUMU
"Meclisin Açılışının 85. Yılında Millî Egemenlik"
11 Haziran 2005 - KONYA

SUNUS KONUSMALARI

Sayfa

Prof. Dr. Süleyman OKUDAN

Selçuk Üniversitesi Rektörü 48

Tahir AKYÜREK

Konya Büyükşehir Belediye Başkanı 49

Ahmet KAYHAN

Konya Valisi 50

ACIS KONUSMASI

Bülent ARINÇ

TBMM Başkanı 51

SEMPOZYUM

OTURUM BASKANI

Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ

Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Başkanı 56

KONUSMACILAR

Yrd. Doç. Dr. Caner ARABACI

Selçuk Üniversitesi

İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi 58

"Millî Egemenliğin Tesisi Döneminde Konya"

Dr. Ömer AKDAĞ

Sayfa

Selçuk Üniversitesi

Meslek Yüksek Okulu Öğretim Elemanı 64
"Millî Egemenliğin Soyut Dinamikleri"

Dr. Bünyamin AYHAN

Selçuk Üniversitesi

İletişim Fakültesi Öğretim Elemanı 68
"İlk TBMM'deki Millî Hâkimiyet Anlayışı"

Prof. Dr. Yavuz ATAR

Selçuk Üniversitesi

Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi 73
"Demokrasi ve Cumhuriyet Münasebeti"

XVI. MİLLÎ EGEMENLİK SEMPOZYUMU
"Büyük Zaferde Meclisin Rolü"
29 Ağustos 2005 - AFYONKARAHİSAR

ACIS KONUSMALARI

Muzaffer DİLEK

Afyonkarahisar Valisi 80

Bülent ARINÇ

TBMM Başkanı 82

SEMPOZYUM

OTURUM BASKANI

Sayfa

Prof. Dr. Hikmet ÖZDEMİR

Türk Tarih Kurumu Ermeni Araştırmaları Başkanı 85

KONUSMACILAR

Prof. Dr. Hikmet ÖZDEMİR

Türk Tarih Kurumu Ermeni Araştırmaları Başkanı 85

"Meclis ve Savaşın Yönetimi"

Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Tarih Bölümü Öğretim Üyesi 91

"Ordunun Yeniden Oluşumunda Meclisin Rolü"

Doç. Dr. Yusuf SARINAY

Devlet Arşivleri Genel Müdürü 95

"Meclisten Cepheye Giden Milletvekilleri"

ÖZGEÇMİŞLER 101

(Soyadı alfabetik sırasına göre)

XVI. MİLLÎ EGEMENLİK SEMPOZYUMU

20 Nisan 2005 - ANKARA

SUNUCU - Sayın Meclis Başkanım, sayın milletvekilleri, sayın konuklar, değerli bilim adamları; millî egemenlik yılı 85 inci kutlama etkinlikleri kapsamında düzenlenen XVI. Millî Egemenlik Sempozyumuna hoş geldiniz.

Değerli konuklar, sizleri Büyük Önder Atatürk'ün ve aziz şehitlerimizin manevî huzurunda saygı duruşuna ve İstiklal Marşımızın icrasına davet ediyorum.

SUNUCU - Toplantının oturum başkanlığını yapmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Sayın Bülent Arınç'ı ve bildirilerini sunmak üzere değerli hocalarımız, Başbakanlık Başdanışmanı Prof. Dr. Sayın Bilal Eryılmaz'ı, Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sayın Haluk Şahin'i, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdarî Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Sayın Nuri Yaşar'ı ve Gazi Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sayın Atilla Yayla'yı kürsüye arz ediyorum.

Değerli konuklar, toplantımıza geçmeden önce bilimsel toplantımıza ilişkin soru sormak isteyen konukların sorularını toplantı esnasında yazılı olarak görevli arkadaşlar aracılığıyla kürsüye ulaştırmalarını rica ediyorum.

Buyurun Sayın Başkanım.

Bülent ARINÇ

TBMM Başkanı

Değerli katılımcılar, saygıdeğer konuklar; hepinizi sevgiyle, saygıyla selamlıyorum, hepinize iyi günler diliyorum. Millî Egemenlik konulu sempozyuma hepiniz hoş geldiniz.

Bu hafta Millî Egemenlik Haftası. Millî Egemenlik yılı kutlamalarımız doğrultusunda bu haftaki etkinliklerimiz de doruk noktaya ulaşacak. Onlarca faaliyetimiz ve etkinliğimizle millî egemenliğimizi, halk iradesinin egemenliğini kutlayacağız.

Bu yıl, bir yıl boyunca sürecek ve tüm Türkiye'de kutlanacak bu etkinliklerimizin yakinen takip edildiğini biliyorum. Birkaç defa etkinliklerimizle ilgili konuşmalarımızda neler yapıldığını kısaca sizlere takdim etmiştim. Bu hafta içerisinde 13 000 000 öğrenci özel olarak millî egemenlik dersi alacak. 53 000 civarındaki muhtarımız özel hazırlanmış kitaplarla halk iradesi, demokrasi, parlamenter sistem, cumhuriyet, egemenlik konularında eğitimden geçecek. 70 000 camide bu hafta millî egemenliğimiz anlatılacak. 81 ilden öğrenci meclisi başkanları ve yine, Türkiye'nin dört bir tarafından izciler Meclisimize gelecek.

Bu hafta 81 ilde, yüzlerce ilçede 23 Nisan Cumartesi günü her yıl yapılandan farklı coşkulu kutlamalar yapılacak. 24 Nisan Pazar günü de, geçen yıl yaptığımız gibi, Ankara'da, Kızılay'dan Meclisimize kadar büyük bir halk yürüyüşü ve akabinde de büyük bir halk konseri düzenleyeceğiz. Her yerde büyük bir coşku ve heyecan yaşanacak. Şu anda Türkiye'nin en büyük kampanyasını yürütüyoruz. Yurdun her alanında bu kampanyamıza halkımız, kurumlar ve kuruluşlarımız büyük destek veriyor. Bu kutlamalar, yürüyüşler ve bir araya gelecek onbinlerce insan tüm çevrelere şu mesajı verecek: Türkiye, her kökenden gelen insanlarıyla bir bütündür. Bu millet, tarihinde iç savaş yaşamadı, bundan sonra da yaşamayacak. Eğer, birileri, halkımızı tahrik etmek istiyorsa, birbirine düşürmek istiyorsa, bunu asla gerçekleştiremeyecek. Biz, yüzyıllardan beri bu topraklar üzerinde Türküyle, Kürdüyle, Çerkeziyle, Lazıyla, Boşnağıyla, Ermenisiyle, Rumuyla bir arada barış içinde yaşamış bir milletiz. Bugün, bizim geçmişte bazı toplumlarla sorun yaşadığımız, şu anda da sorunlar yaşıyor olduğumuz iddia ediliyorsa da, millî egemenlik yürüyüşlerinde, toplantılarda, konserlerde bir araya gelen her kesimden halkın bütünleşmesine dikkat edilsin. Bu ülkenin şehirlerinde bir arada barış içinde yaşayan insanlara bir kez daha bakılsın. Birkaç marjinal gruba bakılarak Türkiye hakkında kimse karar veremez. Bizler kimseyi dışlamadan, ayrımcılık yapmadan yüzyıllarca bir arada yaşadık. Bundan sonra da tüm dünyaya örnek olan hoşgörümüzle ve bir arada yaşama kültürümüzle buna devam edeceğiz.

Değerli dinleyenler, bugün egemenlik kutlamalarımızın en önemli etkinliklerinden biri olan sempozyumu gerçekleştiriyoruz. Bilimsel çalışmalarımıza önem verdiğimizizi biliyorsunuz. Türkiye Büyük Millet Meclisi son üç yıl içerisinde Meclisimizin pek çok salonlarında, pek çok toplantı odalarında, hem kültürel hem de farklı konularda etkinlikler düzenledi. Sanatsal faaliyetler yaptık, sosyal çalışmalar yaptık, kültürel, fıkri pek çok toplantıya ev sahipliği yaptık. Bu eski senato salonu-

muz hemen hemen her hafta bir toplantıya sahne oluyor. Bugün de millî egemenlik yılı kutlamalarımızın en önemlilerinden birisi sayabileceğimiz bir sempozyumu yapmak üzereyiz. Bu sempozyumda amacımız daha iyi işleyen bir parlamento oluşturma hedefimize ulaşmaktır. Bu sempozyumun konusu Parlamento-bürokrasi, Parlamento-medya, Parlamento-egemenlik ve parlamento ile yargı ilişkileri, uzmanlar, arkadaşlarımız tarafından masaya yatırılacak.

Toplantımıza, sempozyumumuza katılan arkadaşlarımızı hepinizin yakinen tanıdığını biliyorum; aynı zamanda, masalarınızda da sempozyumla ilgili hem not defterleri, arkadaşlarımızın özgeçmişleri yazılı kitapçıklar bulunuyor. Ben, kısaca değerli katılımcılarımızı tanıtmak istiyorum bendeki sıraya göre.

Prof. Dr. Bilal Eryılmaz arkadaşımız bir akademisyendir, Sakarya Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölüm Başkanlığını uzun yıllardır sürdürmektedir. Değerli eserleri var. 2004 yılı içerisinde yürürlüğe giren Kamu Görevlileri Etik Kurulu üyeliğine de getirilmiştir. Eserleriyle ilgili teferruata geçmiyorum; bunu kitapçıklardan bulabilirsiniz. Halen akademisyenliğine ilaveten öğretim üyesi olarak çalışmaktayken Başbakanlık Başmüavirliliği görevini de sürdürmektedir.

Prof. Dr. Haluk Şahin arkadaşımız da Bilgi Üniversitesinde öğretim üyesidir; ama, daha çok onu medyayla olan çalışmalarından tanıyorsunuz. Bir hayli önemli medya çalışması içerisinde bulundu. Yazarlık yaptı, danışmanlık yaptı. Politika, Nokta, Hürriyet, Hergün, Gazete, Arena'dan tanıyoruz. Şu anda da TV 8'de Derin Haber programını yapmaktadır.

Doç. Dr. Nuri Yaşar arkadaşımız Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde İdare Hukuku Anabilim Dalında öğretim üyesidir. Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Üyesi, Marmara Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdür Yardımcısıdır.

Diğer, son arkadaşımız, Prof. Dr. Atilla Yayla, Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü öğretim üyesidir. 1997 yılından beri Liberal Düşünce Topluluğu Derneği Yönetim Kurulu Başkanı'dır. Kendisi pek çok toplantılarımıza da katılmıştı. Bugün de bu sempozyum dolayısıyla değerli arkadaşlarımız bizlerle birlikte bulunuyorlar.

Ben her birerlerine hoş geldiniz diyorum. Meclisimizin bu etkinliğinde bizlerle birlikte olmaları bizleri gerçekten çok mutlu etmiştir. Her biri sahalarında deneyimli, başarılı arkadaşlarımızdır. Bu çalışmalarını da yakinen takip ediyoruz.

Ben, ilk sözü, Bilal Eryılmaz arkadaşımıza vermek istiyorum ve izin verirsiniz, şu kısıtlamayı veya sınırlamayı yapayım. 15'er dakikalık bir süre içinde arkadaşlarımız sunumlarını yapabilirlerse mutlu olacağız. Arkadan, kalacak zaman içerisinde de bir soru-cevap kısmı yapmak istiyoruz ve toplantımızı 12.30'da bitirmeyi amaçlıyorum; çünkü, 12.45'te Danışma Kurulu var, ona başkanlık etmem lâzım. Genel Kurul bugün saat 14.00'te başlayacak. Arkadaşlarımızın da kendi çalışmaları olabilir. Sanıyorum ki, bu 1,5 saatlik süre içerisinde de pek çok şeyi konuşmuş olacağız.

Sayın Eryılmaz, Parlamento ve bürokrasi ilişkileri konusunda tebliğini, konuşmalarını sunacaklar. Sözü kendilerine bırakıyorum.

Sayın Eryılmaz, buyurun efendim.

PARLAMENTO- BÜROKRASI İLİŞKİLERİ

Sayın Başkan, değerli konuklar; sözlerime başlamadan önce hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bürokrasinin önemli bir konu olarak siyasetin ve toplumun gündemine girmesi, 18. yüzyılın ortalarına rastlar. Bu dönemde Fransa 'da, merkezi yönetimin güçlenmesi, kamu hizmetlerinin gelişmesi ve devletin büyümesinin bir sonucu olarak memurların toplum üzerinde giderek artan etkisi ve egemenliği dikkati çekmeye başlamıştır. Esasen bürokrasi kavramı da, "bureau" kavramından geldiği, bu kavramın da orijin itibarıyla "koyu renkli kumaşla örtülmüş yazı masası"na (bure) dayandığı ve böylece Yunanca "kratos" (egemenlik,yönetim) ekiyle de "masaların, memurların, büroların yönetimi veya egemenliği" olarak bu olguyu anlattığı ifade edilir. Bu dönemde bürokrasinin, bir yönetim biçimi olarak da sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu kavramı ilk kullanan Fransız iktisatçılarından Vincent de Gournay (1712-1759), yönetim biçimleri olarak Aristo tarafından yapılan "monarşi", "oligarşi" ve "demokrasi" şeklindeki sınıflandırmaya, "memurlar tarafından yönetim" anlamında "bürokrasi"yi de eklemiştir (Albrow, 1982:16-17; Kamenka, 1989:94-95; Eryılmaz, 2004:5-6,15).

Görüldüğü gibi bürokrasi kavramı, siyasette ve yönetimde memurların artan gücüyle dikkat çekmek amacıyla ortaya çıkmış; 19 ve 20. yüzyılda devletin, ekonominin ve toplumsal hayatın çeşitli yönlerindeki güç ilişkilerini, yönetimi ve örgütlerin niteliğini incelemede anahtar bir kavram haline gelmiştir.

Son zamanlarda yapılan araştırma ve değerlendirmelerde, 18. yüzyıldaki orijinal kullanımına yakın olarak bürokrasinin devlet ve toplum hayatındaki giderek artan rolüne dikkat çekilmektedir. Bürokrasi, temsili hükümet sisteminin var olduğu, fakat bu hükümet sistemi içinde egemen otoritenin, seçilmiş siyasetçilerin elinde değil de, atanmış memurların elinde bulunduğu bir yönetim olgusunu anlatmak için çok sık olarak kullanıldığı görülmektedir. Hükümet-bürokrasi ve toplum-bürokrasi ilişkilerinde olduğu gibi, parlamento-bürokrasi ilişkileri de çok yönlü ve önemli bir konudur. Bu konu, devletin yapısı ve niteliği, kamu yönetiminin örgütsel yapısı ve rolü, demokrasinin genel olarak performansı, sivil toplumun gelişmesi, hükümet-bürokrasi ilişkilerinin niteliği, hukuk devleti, bireysel özgürlükler ve hükümet sistemleri ile yakından ilişkilidir. Çünkü bürokrasi, tek başına belirleyici bir unsur değildir.

Kamu bürokrasisi, demokratik sistemlerde, yürütme organının emrinde araçsal nitelikte idari bir aygıttır. Teorik olarak bürokrasinin görevi, kamu hizmetlerini yürütmek, kuralları ve kamu politikası kararlarını uygulamak ve her siyasal otoriteye eşit mesafede olarak onların istediği uzmanlık bilgisini sunmaktır. Ancak uygulamada bu aygıt, yürütme organının elinde bir araç olmaktan çıkıp, uyulması gereken temel siyasaları belirleyen bir efendi veya idari düzenlemeler yapma ve

yasama işlemlerinin temel malzemesi olan yasaları hazırlama fonksiyonu yoluyla parlamentonun bir ortağı olarak mı çalıştığı sorusunu akla getirmektedir. Bürokrasi konusundaki çalışmalarda, ismi bu kavramla âdeta özdeşleşmiş bulunan Max Weber (1864-1920), bürokrasiyi, bir taraftan insanoğlunun keşfettiği en etkin bir örgütlenme biçimi olarak ele almış; diğer taraftan da, modern dünyanın artan ölçüde bürokratikleşmesi sonucu, bunun Batı toplumlarının demokratik kurumları ve bireysel özgürlükler için en büyük bir tehlike oluşturacağından endişe etmiştir (Mouzelis, 2001 :34). Weber'e göre bürokratların artan gücü, yasal-rasyonel örgütlenmenin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Tam gelişmiş bürokratik mekanizmaların üstünlüğü, makineyle yapılan Üretimin mekanik olmayan tüm öteki Üretim biçimlerine olan üstünlüğünün aynısıdır (Weber, 1986:204).

Çağdaş devletin her yerde bürokratikleştiğinden ve bürokratların artan rolünden söz eden Weber'in, bürokrasi ile siyasal aktörler arasındaki ilişkiler konusundaki görüşleri net ve kesindir. Weber'in bu konudaki değerlendirmeleri şöyledir: *"Tam gelişmiş bir bürokrasinin gücü, olağan koşullarda hep çok yüksek olmuştur. 'Siyasal efendiler', 'uzmanlar'ın ve yönetim işleri içinde yer alan eğitilmiş memurların karşısında kendilerini bir 'diletant' ya da amatör konumunda bulurlar. Bürokrasinin hizmet ettiği 'efendi', 'yasa önerme hakkı', referandum ve memurlara işten el çekirme yetkisi gibi silahlarla donatılmış bir 'halk' da olsa; güvensizlik oyu verme hak ya da fiili yetkisine sahip ve daha aristokratik ya da daha demokratik bir temelde seçilmiş bir 'parlamento' da olsa bu sözlerimiz geçerlidir."* (Weber , 1986:209).

Weber, bürokrasinin parlamento ile olan ilişkileri konusundaki stratejisinden söz etmekte ve şu değerlendirmeleri yapmaktadır: *"Resmî sır" kavramı, bürokrasinin özgül buluşudur; başka hiçbir şeyi bunun kadar fanatik bir biçimde korumaya çalışmaz. Bürokrasi, parlamento ile olan mücadelesinde, şaşmaz bir iktidar içgüdüleriyle, parlamentonun kendi bünyesinden ya da çıkar gruplarından gelen uzmanlar yoluyla bilgi edinmek için giriştiği her çabaya karşı savaş verir. Parlamentonun bilgi toplama yollarından biri, sözde kalan meclis soruşturmasıdır. Bürokrasi, doğal olarak, bilgisi zayıf, dolayısıyla güçsüz bir parlamentoyu yeğler- hiç değilse parlamentonun cehaletinin bürokrasinin çıkarlarına uygun düştüğü durumlarda* (Weber , 1986:210).

Bürokrasinin, siyasal kurumlarla olan ilişkilerinde fiili olarak etkisini artıran önemli bazı avantajlara sahip olmasını sağlayan çeşitli güç kaynakları bulunmaktadır. Bu güç kaynaklarından ilki, bürokrasinin bilgi ve uzmanlık yönüdür. Devlet yönetimiyle ilgili çeşitli bilgileri toplama, arşivleme ve bunları kullanma ve yorumlama bürokrasinin elindedir. Her siyasî, idarî ve hukukî karar, belirli bir bilgi tabanına dayanır. Siyasî yöneticilerin ve organların ihtiyaç duydukları bilgiler ve onların yorumlanması için gerekli teknik uzmanlık, bürokrasinin elinde bulunduğu için, bürokrasi bilgi ve uzmanlık gücünü kullanarak her zaman kararları etkileme ve kendine göre oluşturma gücü kazanmaktadır.

İkinci güç kaynağı, bürokrasinin daimî ve istikrarlı statüsüdür. Siyasal yöneticiler ve organlar değişir fakat memurlar görevlerinin başında kalırlar. Bürokratlar, daimi ve istikrarlı statüleri sebebiyle, neyin, ne zaman ve nasıl yapılacağı konusunda, siyasetçilere göre daha deneyimlidirler.

Üçüncü güç kaynağı, bürokrasinin, siyasal kurumlara göre daha hızlı karar alabilme yönüyle ilgilidir. Yasama organında, kanun tasarı ya da tekliflerinin önce komisyonlarda ve daha sonra da genel kurulda ele alınması, görüşülmesi ve oylanması konularında belirli prosedürler bulunmaktadır. Bu prosedürler, kanun tasarı ya da tekliflerinin yasalaşması için belirli bir süreyi zorunlu hale getirmektedir. Oysa bürokrasinin karar almak için tâbi olduğu prosedürleri daha azdır ve fazla zamanı gerektirmez. Yasama organına göre daha hızlı karar alma ve teknik enformasyonu daha iyi kullanma kapasiteleri dolayısıyla bürokrasilere, giderek artan oranda düzenleme yapma yetkisi devredilmektedir. Zaman zaman kanun hükmündeki karamamelerin ve yönetmeliklerin sayısındaki artış, bunun en önemli göstergeleridir.

Gerek hızlı karar alabilme ve gerekse uygulamanın bürokrasiye bırakılması gibi ihtiyaçlar, bürokrasinin düzenleme konusundaki idarî özerkliğini artırmaktadır. Ülkemizde çoğu kanunun ve çeşitli kanun maddelerinin uygulanması için, genellikle yönetmelik yapma geleneği bulunmaktadır. Yönetmelik çıkarılmasının gerek olmadığı konularda bile yönetmelikler yapıldığı görülmektedir. Anayasalar, yönetmelik yapma konusunda kamu bürokrasine geniş yetkiler vermiştir. Çeşitli kanun ya da kanun maddelerinde düzenlenen veya düzenlenmeyen konuların yönetmeliklere konu olması, ilgili yönetmelikler çıkmadığı takdirde, kanunun yürürlüğü de belirsiz bir süreye ertelenmekte ve fiilî olarak kanunların yürütülmesi yetkisi, Bakanlar Kurulu yerine bürokrasiye geçmektedir.

1982 Anayasasına göre, *"Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler"* (Mad.124).

Anayasanın bu hükmüne göre, kanunların düzenlemediği bir alanda yönetmelikle düzenleme yapılması mümkün değildir, ancak, uygulamada hiçbir kanuna dayanmayan yönetmelikler de bulunmaktadır.

Anayasa'ya göre, yönetmelik çıkarabilmek için, bunun kanunda açıkça öngörülmüş olması koşulu bulunmamaktadır. Ayrıca kanunlarda yönetmelik çıkarılacak konular belirtilirken, çoğu zaman yönetmeliklerin ne kadar zaman içinde çıkarılacağına ilişkin bir süre konulmamaktadır. Bu nedenle kanun çıktığı halde, ilgili yönetmeliği yayınlanmadığı için uygulanmayan çok sayıda kanun ya da kanun hükümleri bulunmaktadır.

Kamu kurumları, kanunların uygulanması ile ilgili zaman zaman yayınladıkları genelgelerle de, yasama organının iradesini kendi anlayışlarına göre değiştirebilecek stratejiler ortaya koyabilmektedirler. Yönetmeliklerin hazırlanması ve yayınlaması süreçlerinde, en azından belirli prosedürlerin olmasına karşın, genelgelerle ilgili olarak böyle bir durum söz konusu değildir. Bu da uygulamada, kamu görevlilerinin kanunlar ve hatta yönetmeliklerden daha çok, genelgelere dayalı bir yönetim anlayışı içinde hareket etmeleri gibi bir kültürü ortaya çıkarmaktadır.

Dördüncü olarak, bürokrasinin özerk olarak örgütlenmesi de, onu siyasal kişi ya da organlar karşısında güçlü hele getirmektedir. Özerk biçimde örgütlenmeler,

siyasal organların günlük müdahalesinden uzak, yasalar çerçevesinde serbest politika ve programlar oluşturabilme gücü kazandırdığı için, uygulamada çeşitli "iktidar" odaklarını ortaya çıkarabilmektedir. Özerklik, bürokrasinin hayat damarıdır. Özerk yapılar oluşturulurken, mutlaka sorumluluk ve hesap verebilirlik mekanizmaları da iyi düzenlenmelidir .

Beşinci olarak, kurumların gerek tarihî ve yasal, gerekse siyasal, sosyal ve kültürel nedenlerden dolayı geliştirdikleri kurumsal ideolojileri de, onlara önemli bir güç kazandırmaktadır. Bürokratik kurumlar, gerek kendi görev alanlarıyla sınırlı olarak veya gerekse ülkenin geneliyle ilgili olarak, hükümetlerin ne yapması gerektiği konusunda gelişmiş programlara ya da fikirlerle sahip olabilirler. Burada, ülkelerin güçlü devlet ve bürokrasi gelenekleri, yönetim anlayışları, bu kurumsal ideolojinin geliştirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Ülkemizde kimi bürokratik kurumların, kendi görev alanlarının dışına çıkarak başka kurumların kamu politikalarının ne olması gerektiği yönünde hükümetlere politika empoze etmeye çalıştıkları veya ettikleri, kendi politika tercihlerinden farklı uygulamalara açık bir muhalefet sergiledikleri de görülmektedir. Bu muhalefet, yalnız hükümet politikalarıyla sınırlı kalmayıp, parlamentonun tasarruflarına kadar uzanmaktadır.

Halkın demokratik iradesini temsil eden parlamentoya ve onun güvenine sahip hükümetlere rağmen, devlet faaliyetinin ana istikametinin fiilen bürokratik mekanizmanın belirlediği yönündeki değerlendirmelerin (Erdoğan, 2002:294) haklılık payı büyüktür.

Türkiye'de bürokrasi, siyasal yöneticileri gelip geçici, kendini ise devletin aslı sahibi olarak görmektedir. Aşkın devlet nitelemesi ve kimi resmî söylemlerde bu aşkınlığına yapılan vurgu, demokrasiyi zayıflatmakta ve bürokrasinin bu tür algılamalarına hizmet etmektedir. Devlet aşkın olur ve bu aşkınlığı merkezi bürokrasi temsil ederse, söz konusu aşkınlığı yorumlama ve dolayısıyla "kamu yararı"nı tayin etme ve koruma işinin bütünüyle siyasal kurumlara bırakılamayacağı yönünde fikirler geliştirilmektedir. Bunun için sınırlı iktidar ve paylaşılmış egemenlik fikri üretilmekte; bu da Türkiye'de bürokrasinin gücünü artırmaktadır. 1921 ve 1924 Anayasalarında egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu belirtildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, milletin yegâne hakikî temsilcisi olup, millet namına egemenlik hakkını kullanacağı ifade edilmiş iken, 1961 Anayasası ile birlikte Parlamentonun, egemenliği kullanma yetkisi daraltılmış ve başka yetkili organlara yayılmıştır. Böylece TBMM, egemenliğin kullanılmasında tek yetkili organ olmaktan çıkarılmış, egemenliğin kullanılmasını diğer devlet organları ile paylaşır olmuştur. Üstelik, bütün bu organlar millet egemenliğini ancak "Anayasanın koyduğu esaslara göre" kullanabileceklerdir (Özbudun, 1993:17). 1961 Anayasasının, millî egemenlik bakımından bir gerileme olduğu söylenebilir. Egemenliği kullanan yetkili organlar içinde, Anayasa Mahkemesi, üniversiteler, Millî Güvenlik Kurulu ve bürokrasi de bulunmaktadır. 1961 Anayasasının, bir yandan siyasal özgürlükler konusunda demokratik bir görüntü verirken, öte yanan temsili kurumların etkinliğini, önemli ölçüde başka kurumlarla sınırladığı görülmektedir.

1961 Anayasasını yapan otorite, ulusal egemenliği başka kurumlara paylaştırarak Türkiye Büyük Millet Meclisini dengelemek suretiyle DP'nin sahip olduğu türden bir iktidar tekelinin oluşmasını engellemek amacını taşımaktaydı (Eryılmaz, 2004:147). 1961 Anayasası, sivil bürokrasiyi siyasal iktidara karşı güçlendirmiştir (Heper, 1983:297). 1982 Anayasasının egemenliğin kullanımı ile ilgili düzenlemesi, 1961 Anayasası ile aynıdır. Bürokrasinin, uzmanlık ve deneyimini her iktidara eşit ölçüde sunma geleneğinin zayıf olduğu ülkelerde hükümetler, bürokrasi üzerinde daha etkili olmak için bürokratların sadakatinden emin olmak isterler ve göreve geldiklerinde üst düzey bürokratları da değiştirirler. Bürokratların iktidara karşı sadakatinden daha çok, onların liyakatine ve deneyimine önem veren ve bu geleneğin yerleştiği ülkelerde ise (İngiliz örneğinde olduğu gibi), iktidar değişikliğinde üst düzey bürokratlar değişmez, değişme söz konusu olsa bile bu çok sınırlı düzeyde kalır. Çünkü bürokrasinin siyasal iktidarlara karşı ilişkilerinde tarafsız bir konumda görev yaptığı düşünülür. Ülkemizin durumu, birinci örneğe daha uygun düşmektedir .

Altıncı olarak, kamu yönetiminde merkezî yapıların ağırlığı, milletvekillerinin seçmenlerden gelen hizmet taleplerini karşılama ve bürokrasinin engellemelerini aşma konusunda daha çok mesai harcamalarını gerektirmekte, bu da merkezî yönetim bürokrasisinin önemini ve inisiyatifini artırmaktadır. Böylece bürokratlar ile milletvekilleri arasında bir hizmet ilişkisi ortaya çıkmaktadır .

Bilindiği gibi üniter devletlerde ulusal bürokrasi, federal devletlerdeki merkezi bürokrasiye göre daha büyük ve güçlüdür. Çünkü, memurların çoğu merkezî yönetim birimlerinde çalışmaktadır. Federal sistemlerde ise bürokrasi, yeknesak değil, parçalıdır; çoğu kamu görevlileri eyaletlerde ve yerel yönetimlerde istihdam edilmektedir.

Yedinci olarak, zayıf ve istikrarsız iktidar yapıları, bürokrasinin gücünü artıran başka bir faktördür. Koalisyon hükümetleri veya kısa ömürlü iktidarlar döneminde, bürokrasinin etkinliğinin arttığı görülmektedir.

Son olarak, bakanların bürokrasi üzerinde yeterince denetim sağlayamadıkları ve hükümet programının uygulanmasında yetersiz kaldıkları bilinen bir gerçektir. Batılı ülkelerde, güçlü yerinden yönetim uygulamalarının yanında, bakanlıklarda, Fransa örneğinde olduğu gibi "bakanlık kabinesi" ve İngiltere'de ise siyasî "bakan yardımcılığı" gibi mekanizmalar bulunmaktadır. Ülkemizde de benzer yapıların kurulması tartışılmalıdır .

Öte yandan, siyasal yönetici ve kurumların bürokrasi ile ilişkilerinde önemli bazı avantajları söz konusudur. Her şeyden önce bu avantajların başında parlamentonun meşruiyeti ve temsili niteliği gelmektedir. Ayrıca parlamentonun bütçe yapma ve bütçe uygulamalarını denetleme; kanunları yapma, değiştirme ve ortadan kaldırma, hükümet icraatları üzerinde bilgi edinme ve denetim yollarını kullanma yöntemleriyle kamu bürokrasisi üzerinde dolaylı denetim yapma; alternatif bürokrasiler oluşturma ve ombudsman benzeri yapılar kurmak suretiyle kamu bürokrasisi üzerinde etkinliğini artırabilecek olanakları bulunmaktadır.

Bazı ülkelerde bütçe müzakereleri, kamu yöneticileri üzerinde önemli bir sorgulama ve denetim fırsatı olarak kullanılmaktadır. Örneğin ABD'de Kongre ve eyalet meclislerinin, bütçe üzerindeki yetkileri sebebiyle bürokrasiyi etkili biçimde denetledikleri bilinmektedir. Hatta bazı yazarlar, parlamenter sistemde bürokratların siyasal patronlarına karşı "Yes, Minister: Emret Bakanım" ifadesinin Amerikan başkanlık sisteminde "Yes Congressman: Emret Kongre Üyesi" ne dönüştüğünü savunmaktadırlar (Peters, 1997:238).

Görüldüğü gibi, Amerikan başkanlık sisteminde bürokratların sadakati, sadece başkana veya başkanlık kurumuna değil, aynı zamanda yasama organına da olmak durumundadır. Bürokrasinin, sadece yürütme işlemlerinin ve idari düzenlemelerin oluşturulması bakımından değil, aynı zamanda yasama faaliyetinin ana malzemesinin (kanun tasarılarının) hazırlanması bakımından da etkili bir işlev yaptığı görülmektedir (Erdoğan, 2002:294). Parlamenter sistemlerde, yasalaşan kanunların yaklaşık %80'inden fazlası, hükümet tasarısı olarak meclise gelmektedir. Örneğin genel bir fikir vermesi bakımından, yasalaşan kanunların içinde hükümet tasarılarının oranı, F. Almanya'da % 78, İngiltere'de % 82, Fransa'da % 87 (Page,1985:68-69) ve Türkiye'de % 94'tür. Ak Parti Hükümeti döneminde, Nisan 2005 tarihine kadar yasalaşan 560 kanunun, 526'sı Hükümet Tasarısı, geri kalan 34 'ü ise milletvekillerinin teklifidir.

Kanunların hazırlanması aşamasında olduğu kadar, komisyonlarda ve genel kurulda görüşülmesi esnasında da bürokrasisinin etkisi büyüktür. Parlamentonun kendi uzmanlarının yetersiz olduğu durumlarda, inisiyatif büyük ölçüde hükümetin yönetimindeki kamu bürokrasisine geçmektedir. Bu nedenle bazı ülkelerdeki parlamentolar, etkinliklerini artırabilmek için kendi bünyelerinde, alternatif bürokratik yapılar oluşturmuş; geniş bir uzmanlar grubunu istihdam etmeye başlamışlar ve bu alandaki donanımlarını geliştirmişlerdir. Örneğin ABD'de Kongrede senatör ve temsilcilerin kendi personeli ile komisyonlarda görev yapan uzmanların sayısı18.000 dolaylarındadır (Meier, 1993:29).

TBMM'de görev yapan uzmanların sayısı ise hayli düşüktür. Nisan 2005 tarihi itibarıyla TBMM'de toplam 4789 personel görev yapmakta, bunların 1124'ü Milli Saraylarda çalışmaktadır. TBMM merkezinde çalışan 3665 personelin ancak 64'ü uzmandır. Bunların da yalnızca 32'si Kanunlar Dairesinde görev yapmaktadır. Dolayısıyla komisyonlarda kanun tasarı ve tekliflerin müzakeresinde çoğu zaman bakanlıklar ile ilgili kamu kurumlarından gelen uzmanlardan yararlanılmaktadır.

Parlamenter rejime sahip çoğu ülkede, bürokratların ilgili bakana karşı yönetim sorumluluğu ilkesi önemini korumakla birlikte, ombudsman kurumu vasıtasıyla bürokratlar, eylem ve işlemlerinden dolayı bireysel olarak da hesap vermeye davet edilmektedirler. Ombudsman kurumu, çoğu zaman siyasal denetim yöntemleri içinde yer almaktadır. Ombudsman denetimi, çoğu ülkede yasama organı ile irtibatlandırılmakta, denetime ilişkin raporunu parlamentoya sunmakta ve orada değerlendirilmektedir. 1950 yılına kadar, yalnızca iki ülkede (İsveç ve Fillandiya) ombudsman kurumu oluşturulmuş iken, bugün çoğu Avrupa ülkesinde ombudsmanlar

bulunmakta, Avrupa Birliği Anayasasında da "Avrupa Ombudsmanı" adıyla bu kurum yer almaktadır. Türkiye'de de ombudsman kurumuna ihtiyaç bulunmaktadır.

Sonuç olarak; yerinden yönetim, basık örgütlenme, yönetime katılma, saydamlık ve bilgi edinme hakkı, etik denetimi, bürokratların verimlilik ve etkinlik bakımından performanslarının değerlendirilmesi ve vatandaş memnuniyeti gibi anlayış ve uygulamalar, bürokrasiyi dışa kapalı bir yapı olmaktan çıkarmakta; onun sorumluluk anlayışını değiştirmekte ve hesap verebilir niteliğini artırmaktadır. Bu gelişmeler iyi değerlendirilirse, bürokrasi-siyasal iktidar ve bürokrasi-parlamento ilişkilerinde, ikinci aktörlere önemli imkânlar sunmaktadır.

Efendim, vaktimi biraz aştım, kusura bakmayın.

Teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.

Kaynakça

- Albrow, Martin (1970), **Bureaucracy**, Pall Mall Press Ltd, London
- Erdoğan, Mustafa (2002), **Anayasa ve Özgürlük**, Yetkin Yayınları, Ankara
- Eryılmaz, Bilal (2004), **Bürokrasi ve Siyaset**, İkinci Baskı, Alfa, İstanbul
- Heper, Metin (1983), "Bürokrasi", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, cilt: 2, İletişim Yayınları, İstanbul
- Kamenka, Eugene (1989), **Bureaucracy**, Basil Blackwell, Oxford
- Meier, Kenneth J. (1993), **Politics and The Bureaucracy**, 3rd Edition, Brooks/Cole Publishing Company Pacific Grove, California
- Mouzelis, Nicos P. (2001), **Örgüt ve Bürokrasi**, (Çev., H. Bahadır Akın), Çizgi Kitabevi, Konya
- Özbudun, Ergun (1993), **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara
- Page, Edward C. (1988), **Political Authority and Bureaucratic Power**, A Comparative Analysis, Harvester- Wheatsheaf, New York
- Peters, B. Guy (1997), "Bureaucrats and Political Appointees in European Democracies: Who's Who and Does it Makes and Difference", **Modern Systems of Government** (Ed., Ali Farazmand), Sage Publications, London
- Weber, Max (1986), **Sosyoloji Yazıları** (Çev., Taha Parla), Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul

BAŞKAN - Çok teşekkür ederim.

Sayın Eryılmaz'ın konuşmasında çok önemli tespitler var. Ben, kısa kısa not almaya çalıştım, arkadaşlarımızın da dikkatini çekmiştir. Bürokrasi konusu, 1921, 1924 Anayasaları ile 1960 ve 1982 Anayasalarındaki egemenlik konusu, parlamentonun temel fonksiyonları ve daha çok kanun tasarılarına, hükümetten gelen tasarılarla parlamentolarda ağırlık verilmesi ki, Türk Parlamentosunda yüzde 94 rakamı gerçektir. Zaten belki de bu yüzden zaman zaman başkanlık sistemi tartışmaları da çıkıyor. Amerika Birleşik Devletleri Kongresinde 18 000 civarında uzman çalıştığı, ben sadece bu konuya yönelik bir cümle söylemek istiyorum izin verirseniz. Türkiye Büyük Millet Meclisinin mevcut 4789 personelinin merkez ve İstanbul'da çalışanları dahil, sadece içlerinden 64 uzman olduğu konusu, çok çarpıcı bir tespit. Sayın Eryılmaz'ın bu tespitine aynen katılıyorum. Yasama görevi verilen parlamentonun ki, bu yetkisini başka hiçbir kurumla da paylaşmıyor, bir kariyer mesleği olarak, işi olarak yaşamayı uzmanlarla yürütmesi de asıldır. Gerçekten, uzman sayımız çok azdı. Biz, geçtiğimiz yıl bu eksikliği görerek, ilk defa 50 uzman yardımcısı için bir sınav açtık. 1874 gencimiz bu sınava katıldı, 88'i ancak başarılı olabildi. 88'in içerisinde 23 arkadaşımızı uzman yardımcısı olarak başlattık. Şimdi yeni bir sınav açma hazırlığındayız. Tabii, verdiğim rakam 50'yi doldursak bile, bu rakamın küçüklüğünü hepiniz kabul edeceksiniz. Önümüzdeki dönem sonuna kadar uzman sayımızı ki, önce uzman yardımcısı olarak arkadaşlarımız göreve başlıyorlar, azamî üç yıl içerisinde tezlerini kabul ettirmek şartıyla da uzman oluyorlar. Meclisi bir uzmanlık dalı haline getirmek mecburiyetindeyiz. Sayın Eryılmaz'ın bu tespitine gönülden katılıyorum. Bu konuda çalışmalarımız da var.

Şimdi, söz sırası, Sayın Prof. Dr. Haluk Şahin'de. Parlamento ve medya ilişkilerimiz konusunda sizlere sunumda bulunacak.

Sayın Şahin, buyurun efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Sayın Başkanı, saygıdeğer milletvekilleri, değerli konuklar; Millî Egemenlik Haftanız kutlu olsun.

Medya-parlamento ilişkilerini ele alacağım bu sunuşa bir hatırlatmayla başlamak istiyorum. Şurası unutulmamalı ki, medya da parlamento da durağan, sabit veriler değiller. Tarih boyunca ikisi de değişmişler. Bu değişim günümüzde de devam ediyor. Örneğin, İngiliz Avam Kamarasının yüz yıl önceki Avam Kamarası olduğunu bugün söyleyebilir miyiz? Ya Amerikan Kongresi, 19 uncu Yüzyıldakiyle aynı mı? Bizim Türkiye Büyük Millet Meclisimiz de birçok bakımdan aynı kalan, ama, birçok bakımdan da değişen bir kurum. Bu yüzden, tarihe bakarak söyleyeceklerimin birçoğa kalın fırça darbeleriyle vurulmuş bazı gözlemler olacak.

Konuya böyle yaklaşıncı, şunu söyleyebiliriz: Modern parlamentolarla modern basın aynı büyük tarihsel oluşumun neredeyse eş zamanlı ürünleri olduğunu söylemek yanlış olmaz. Her ikisi de Avrupa'da ve Amerika'da yeni toplumsal güçlerin yükselişe geçmesi ve eski düzene meydan okumasıyla bağlantılıdır. Hükümdarın mutlak erkinin sınırlandırılmasının yollarından biri ve belki de başlıcası parlamentolardır. Basın ise, bu büyük dönüşümün ideolojisinin yapıldığı ve geniş kitlelere yayıldığı araçtır. Seçimle temsil talebi ve özgür basın talebi tarih sahnesine el ele çıkmıştır ve el ele yürümüştür. Çünkü, basın özgürlüğü, her şeyden önce, tarih sahnesine çıkmış yeni toplumsal güçlerin ve sınıfların siyasî temsil hakkını savunabilmek için istenmekteydi. En başarılı gazetecilerden bazıları, aynı zamanda aktif siyasetçiydiler. Yazılı basına Avrupa'ya kıyasla birkaç yüzyıl gecikmeyle kavuşmasına rağmen, benzer bir durum Türkiye için de geçerlidir. Türkiye tarihinde, parlamentoların sıçrama yaptığı tarihler, aynı zamanda gazetelerin de, basının da sıçrama yaptığı tarihlerdir; 1876, 1908, 1946, 1961, 1983, hem parlamentolar için hem de basın için sıçrama dönemleridir, onların başlangıcıdır. Gazeteler, baskı dönemlerinde parlamentoların açılması için gerekli fikrî altyapıyı oluşturdukları gibi, onların açılmasının getirdiği güçlü rüzgârı arkalarına alıp yeni ufuklara açılabilmişlerdir. Basın tarihi araştırmacısı Orhan Koloğlu, 1908 Basın Patlaması adlı son eserinde, İkinci Meşrutiyetin, yani, Meclisi Mebusanın yeniden açılmasının, hem gazetelerin sayısında hem de okurun sayısında büyük bir yükselişe ve çoğalmaya yol açtığını anlatıyor. Koloğlu'na göre, gazeteler, yönetim değişikliğiyle gerçekleşen büyük dönüşümün bir tuzak olmadığını ve hürriyetin gerçekten geldiğini anlatmak ve bu konuda halkı ikna etmek görevini üstlenmişlerdi. Böylece, basın siyasal yaşamda en ön planda rol alıyordu. Koloğlu şöyle diyor: "Bütün bu süreç içinde ve sonrasında Osmanlı toplumunun en dinamik aracı basın olmuştur. Mecliste yapılan tartışmalar bile gazetelerin yorumlarıyla değerlendiriliyordu." Basının Meclis ile halk arasındaki aktarıcı aracı rolü, yakın tarihlerde Meclis Televizyonu yayına başlayıncaya kadar sürmüştür, kısmen hâlâ da sürmektedir.

Parlamentoların yükselişi ile basının yükselişi arasındaki paralellikler, 20 nci Yüzyıl süresince de devam etti. 1946'da çokpartili sisteme geçiş, basını da çok partili ve çoksesli hale getirmişti. Bu özgürlük ortamında, Hürriyet ve Yeni Sabah gibi popüler gazetelerin doğması mümkün oldu. 1961 Anayasasının getirdiği rahatlatma ortamı, özellikle sol basın açısından birtakım barajların yıkılmasını sağladı. 1983 Parlamentosunun ardından gelen dönemdeki tartışmalar, 1990'lı yıllarda özel televizyonların yayına geçmesi ve radyo televizyon alanında büyük bir patlamanın gerçekleşmesine olanak sağladı. Öte yandan, ne zaman parlamentolar kapatıldıysa, gazeteler de kapatıldı. Parlamenter hayata yeniden dönüş sürecinde gazeteler hep önemli roller oynadılar. Demokrasi tarihinin bu iki önemli aktörü, zor zamanlarda hep aynı safta yer aldılar. Tabii ki, bütün bunlar parlamentolar ile basın arasında hiç sorun ve gerginlik yaşanmadığı anlamına gelmiyor. Malum, kimi kuramcılar, birinci güç sayılan yasama gücünün yanında ve tabii yürütme ve yargının yanında basın ya da bugünkü görünümüyle medyanın bir çeşit dördüncü güç oluşturduğunu söylüyorlar. Bu çerçevede, iktidarın diğer güçler tarafından nasıl kullanıldığını ve tabii kötüye kullanılıp kullanılmadığını medyanın izlemesi isteniyor ve durumu sürekli olarak halka rapor etmesi bekleniyor. Anglo-Sakson kökenli düşünürler, buna medyanın denetim işlevi ya da gözcülük işlevi diyorlar. İngilizcesiyle Watch Dog Function, bunu dilimize bekçi köpeği işlevi olarak çevirenler de oluyor; ama, kedi köpek gibi kelimelerin tehlikelerini bildiğimden, ben hangisini kullanacağımı doğrusu pek bilemiyorum; ama, böyle bir gözcülük, deneticilik işlevi medyanın en önemli işlevleri arasında sayılmakta. Basının ya da medyanın bu işlevi yerine getiriş tarzı, parlamentolarda çeşitli tepkilere yol açabiliyor. Bu memleketi kim yönetiyor türünden sorulara neden olabiliyor. Bir başka deyişle, aslında işlevleri ve etkinlik alanları tamamen farklı olmasına rağmen, bu iki kurum arasında bir rekabet duygusu oluşabiliyor. Basın, bu rekabet duygusunun da sonucuyla, her fırsatta parlamentoyu iğnelerken, parlamento da haddini bilmeyen basına ders vermenin yollarını arayabiliyor. Bu da genellikle basını kısıtlayıcı yasalar biçiminde karşımıza çıkıyor.

Bu sunuşun hazırlanışındaki kaynaklara bakarken de gördüm, 1876'dan bu yana, parlamentolarımızda o kadar çok matbuat ya da basın yasası tartışması yapılmış ki. Evet, yanlış da olsa, böyle bir rekabet söz konusu. 23 Aralık 1908 günü Meclisi Mebusanda, Kastamonu Milletvekili Yusuf Kemal Beyin söylediği sözler bunun yansıtılması açısından ilginçtir. Yusuf Kemal Bey, İstanbul Milletvekili Hüseyin Cahit'in "basının diline düşmekten zarar gelmez" demesi üzerine, kendisini şöyle savunmuş: "Maksadım, hiçbir zaman basın memlekete hizmet etmiyor, basının diline düşmekten ve tartışmalara sebep olmaktan memlekete zarar gelir demek değildir; ancak, bu gibi konularda önce Meclis reyini beyan etmelidir. Basın, kamuoyuna tercümandır; fakat, önce milletin vekili Meclisi Mebusandır." Yusuf Kemal Beyin yaklaşık yüz yıl önce söylediği bu sözler, bugün daha farklı bir çerçevede değerlendirilebilir; çünkü, o günden bu yana güç dengelerinde önemli kaymalar oldu ve yürütme erki ve medya o güne göre daha avantajlı bir konuma geçti. Bu hemen hemen bütün demokrasilerde böyle.

19 uncu Yüzyıl boyunca, Amerika Birleşik Devletlerinde, siyasetle ilgili haberlerin büyük bir kısmı kongre kaynaklıyken, manşetleri kongrenin yaptıkları işgal ediyorken, 20 nci Yüzyılda yürütmenin ön plana geçtiğini görüyoruz. Başkan, siyasetin baş aktörü haline geliyor. Bu dönüşümde, kurumların yerini kişiler alıyor ve kişilerle ilgili haberler kurumlarla ilgili haberlerin önüne geçiyor. Her halükârda, Amerikan milletvekilleri ve senatörleri, bugünlerde, son yıllarda, medyanın kendilerini ihmal etmesinden, yaptıklarını halka yeterince duyurmamasından şikâyet ediyorlar. Benzer şikâyetlere Avrupa parlamentolarında da rastlıyoruz. Örneğin, 1993 yılında, İngiliz Milletvekili Jack Straw, evet bugünkü Dışişleri Bakanı Jack Straw, son yirmi yıl içinde basında yer alan parlamento haberlerinin önemli ölçüde azaldığından şikâyet eden bir rapor sunuyor. Straw'a göre, bu, demokrasi açısından sakıncalı bir gelişmedir; çünkü, demokrasi içinde sorunların çözümü sağlıklı bir tartışma ortamını gerekli kılar. Belirli soruların sorulması, yanıtlarının verilmesi ve tüm bunların halk tarafından bilinmesi gerekir. Şöyle diyordu Straw: "Halkın siyasal sisteme güvenebilmesi için onun bir gösterimişçesine değil, bir süreç olarak izlenebilmesi gerekir." Bu rapordan bu yana geçen on küsur yıl içinde, İngiliz basınında durumun değiştiği söylenemez. Hatta, daha bile bozulduğu söylenebilir. Avrupa'nın diğer ülkelerindeki basın için de durum üç aşağı beş yukarı böyledir.

Günümüzün eğlence odaklı, aşırı rekabete tâbi ticarî medya organları, gösterileri süreçlere tercih ediyorlar, kavgaları ağırbaşlı tartışmalara tercih ettikleri gibi. Böyle olunca, parlamentolar, ya çok geri planda kalıyor ya da ancak kavgâ, istifa, güvenoylaması gibi gösteri dozu yüksek olaylarla gündeme gelebiliyor. Bu da, parlamentoların toplumun gözündeki saygınlığı açısından ciddi sorunlar yaratıyor. Gündemi kontrol edememek, hatta onun kenarlarına düşmek, parlamentolarda basına karşı savunma ve gocunma duyguları yaratabiliyor.

Bizde durum nedir? Elimde, Avrupa ülkelerindeki ya da Amerika'dakine benzer içerik analizlerine dayanan sağlıklı istatistikler yok; ancak, bu işin içinde olan bir insan olarak, bazı gözlemler önerebilirim. Bizim Parlamentomuzda, başta gelen siyasal aktör birey olarak milletvekili değil, parti grupları ve o grupları denetim altında bulunduran parti liderleri. O yüzden de, Türkiye'de de bütün dikkatler parti liderleri üzerinde odaklanıyor. Parti disiplinine önem verilen sistemimizde, birey olarak milletvekillerinin yaptıkları pek habere değer sayılmıyor. Meğer ki, onlar parti liderine karşı çıksınlar, istifa etsinler ya da sansasyonel olaylara karışsınlar. Medya, birey olarak milletvekilinin yaptıklarını yansıtmıyor. Yansıtınca da daha çok bunu eleştiri amaçlı olarak yapıyor. Medya tarafından ihmal edilmek, milletvekillerinin basına yönelik tutumlarını acaba nasıl etkiliyor; öyle zannediyorum ki, bu sorunun yanıtını sizler benden daha iyi biliyorsunuz.

Evet, toplamak gerekirse, tarihsel açıdan, demokrasi mücadelesinde basın ile parlamento ortaktır, yandaştır, müttefiktir, partnerdir. Birinin gücünü yitirmesi halinde ötekisi güç kazanmaz. Basının özgürlüğünü yitirdiği, kısıtlamalarla önünün kesildiği bir ortamda, gazetecilerin hapsilere düştüğü bir ortamda, parlamento da güçsüzleşir ve etkisizleşir. Aynı şekilde, parlamentonun gerçek demokratik görevini hakkıyla yapamadığı ortamlarda, hatta başkalarının oyuncağı haline geldiği ortam-

larda basın özgürlüğü de tehlikeye girer. Bu nedenle, hem basının hem de parlamentonun ilişkilerimizi daha iyi hale getirmek için neler yapabiliriz sorusunu sormalarında yarar vardır. Nitekim, birçok ülkede bu yönde çalışmalar yürütülmekte, raporlar yayınlanmakta ve öneriler yapılmaktadır. Bizim de benzer çalışmalar yapmamız da yararlar vardır.

Son birkaç dakika içinde, başka ülkelerde parlamento ile medya arasındaki ilişkilerin daha sağlam ve etkili olması için ortaya atılmış önerilerden birkaçını sizlere aktarmak istiyorum. Konu, 1997 yılında Avrupa Parlamentosunda da ele alınmış ve medyaların parlamentolara haber kaynağı olarak gerekli değeri vermemesi karşısında neler yapılabileceği üzerinde tartışmalar cereyan etmiş. Avrupa Parlamentosu, bu konuyla ilgili 1142 numaralı kararında durumu şöyle tanımlamış. Deniliyor ki: "Parlamento kurumları demokrasinin temel taşı olarak konumlarını korumakta zorlanıyorlar. Avrupa ülkelerinin halkları, parlamentolarda olup bitenleri bilmiyorlar veya ilgilenmiyorlar. Seçilmiş temsilciler ile yurttaşlar arasındaki boşluğun kapatılabilmesi için daha iyi iletişim şart. Bu nedenle, parlamentoların medyayla daha iyi işbirliği yapması gerekli. Ne var ki, kârlılık faktörü nedeniyle kitle iletişim araçları daha çok eğlendirici ve çarpıcı olayların peşinden gidiyor, parlamentoları ihmal ediyorlar. Bu arada, hükümetler ön plana çıkıyor, parlamenterler ise inandırıcılıklarını yitiriyorlar." Parlamento, bu durumun düzeltilmesi amacıyla, bir yandan parlamenterlere yeni iletişim teknolojilerinden yararlanmayı tavsiye ederken - yani Avrupa Parlamentosu, parlamenterlere, yeni iletişim teknolojilerini kullanmasını öğrenin diyor- ama onun ötesinde, geleneksel medyaları açısından da, şu türden öneriler yapıyor:

Deniyor ki "komisyonlar dahil, tüm parlamento çalışmalarının basına açılması ve bunun basına sağlanmış bir ayrıcalık olarak değil, demokrasinin gereği olarak görülmesi gerekiyor." Bu arada, Parlamento muhabirlerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesi öneriliyor. Ayrıca deniyor ki "Meclis görüşmelerinin zabıtlarının hızla hazırlanıp basına aktarılması, basının işini kolaylaştıracak, Mecliste cereyan edenlerin halka ulaşmasını kolaylaştıracaktır." Ayrıca, parlamentoyla ilgili tüm belgelerin, kolay erişilebilir ve açık olması, aynı amaca hizmet edecektir. Parlamento çalışmaları konusunda, gazetecilerin, özellikle yerel gazetecilerin eğitilmesi için bir takım seminerlerin, eğitim programlarının düzenlenmesinde çok büyük yarar vardır. Gerçekten, Meclisin nasıl çalıştığı konusunda, halkımızın büyük çoğunluğunda olduğu gibi, medya mensupları arasında da çok ciddi bir bilgi eksikliği vardır.

En sonunda, yine Avrupa Parlamentosu diyor ki "piyasa koşullarına rağmen kaliteli habercilik yapmaya çalışan ve parlamento haberlerine her şeyi rağmen yer veren basın organlarına nasıl destek olunabileceği konusu, parlamentoların düşünmesi gereken konular arasındadır."

Özetlemek gerekirse, Avrupa Parlamentosu, diğer parlamentolara yalnızca bir yasama organı olarak değil, aynı zamanda bir iletişim kurumu olarak çalışmaları gerektiğini hatırlatıyor.

Ya medya, onun bu konuda yapacakları yok mu?

2001 yılında, İngiliz Milletler Topluluğu Parlamenterler Birliğince düzenlenen bir konferansta alınan çeşitli kararlar ve öneriler var. Ben, bunlardan birkaç tanesini size aktarmakla yetineceğim.

Medya mensuplarına deniyor ki "parlamentoların nasıl çalıştığını iyi öğrenin, parlamentoya ve parlamenterlere saygı duyulmasını sağlayın, siz de onlara saygı duyun.

İkincisi, parlamento etkinliklerinin halkın ilgisini çekecek biçimde yansıtılmasının yollarını arayın ve bulun. En deneyimli ve usta gazetecilerinizi parlamentoya görevli olarak gönderin ve parlamentonun içindeki çatışmaları abartarak yansıtmak yerine, siyasal konuların özünü okurlara aktarmaya çalışın."

Özetlemek gerekirse, saygın bir parlamentonun, tıpkı saygın bir medya gibi demokrasinin vazgeçilmezleri arasında olduğunu kesinlikle unutmamamız gerekiyor.

Saygılar sunuyorum.

BAŞKAN - Sayın Şahin, çok teşekkür ederim.

Gerçekten, çok önemli konulara temas ettiniz. Medya ve parlamento ilişkileri konusunda hiç güncelliğini kaybetmeyen bir tartışma yaşıyor. Medya ve parlamento zaman zaman karşı karşıya geliyor, zaman zaman birbirinin hasmı oluyor. Halbuki, anlattıklarınız, aslında iyi iki arkadaş olması gereken bu iki kurumun neden bu hale düştüğüdür.

Ben, özellikle son medyaya yönelik alınan tavsiye kararlarını gönülden destekliyorum; ama, tabii, bunun parlamentoya yönelik olan kısmına da aynen katılıyorum. Bizim de, medyadan, özellikle pozitif habercilik konusunda pek çok isteklerimiz oluyor.

Çok güzel tespitleriniz oldu; yani, bireysel olarak milletvekillerinin değil, parti gruplarının ve liderlerinin temel hedef alınarak bunlar üzerinde haber üretilmesi ve bu haberlere bakılırken de, dördüncü kuvvet mi yoksa birinci kuvvet mi tartışmalarının yaşanması, bunlar gerçekler. Ancak, tabii, basın ve parlamentonun, medya ve parlamentonun kaderi de bir. Yani, kısıtlayıcı dönemlerde ikisinin de zarar görmesi, özgürlüklerin genişlediği zamanlarda parlamentonun da, medyanın da güçlenmesi, aslında bileşik kaplar gibi iki kurumun birbirini dengede tuttuğunu da gösteriyor.

Gerçekten amacımız, parlamentonun da kendi işlevini yerine getirirken, medyanın da Anayasada korunmuş olan, gerçekten halkımızın çok önemli bir görevini yerine getirirken iyi ilişkiler içerisinde olabilmesi. Bu konuda Parlamento olarak üzerimize düşenleri yapmaya hazırız, yeter ki, bir beyaz sayfa açarak, bir barış çubuğu tutturarak bu işe başlamış olalım.

Geçenlerde bir televizyon kanalında da ifade etmiştim; yani, basın mağduru olarak kendini gören pek çok milletvekili, siyasî parti lideri ve diğer kurumlarda bulunan kişiler var. Parlamento olarak hadiseye baktığımızda, pek çok yaşanan olayda bunu kötü izlerini görmek mümkün. Bunun tek taraflı olmadığı da, şüphesiz bir gerçek. Dolayısıyla, iyi, sağlıklı ve doğru ilişkilerin nasıl kurulabileceğini beraberce araştırmamız gerekiyor, bu konuda destek olmamız gerekiyor.

Bir somut örnek olsun diye söylüyorum; biz, Türkiye'nin 11 ilinde yürüyüş ve gösteriler düzenliyoruz. Buradaki amacımız, halkımızın genciyle yaşlısıyla, kadınıyla erkeğiyle, sivilile bir başka kurum mensubuyla bir araya gelmektir, bir sivil toplantının içerisinde beraber olmaktır. Nedir bu, belli bir mesafede yapılan yürüyüş. Elimizde bayraklar, üzerimizde sivil giysiler, yani gömlekler, hatta eşofmanlar, hatta tişörler, elimizdeki bayrakları sallayarak, çiçekleri sağa sola dağıtarak, bizi izleyen insanlara bir sevgi, bir barış, bir gönlümüzü açma düşüncesi olarak vermek, sonra da işte Türkiye'nin sanatçıları -biz neyse onlar da o- onların konserlerini dinlemek, orada coşmak, orada güzel bir vakit geçirmek. Bunu, Van'da da yapacağız, henüz yapmadık, Diyarbakır'da da yapacağız, Eskişehir'de de, Edirne'de de, Trabzon'da da, Adana'da da her yerde yapacağız. Türkiye'nin 7 bölgesinin biraz daha genişleterek, hemen hemen 11 ilinde bunları amaçladık.

Resmî törenlerin hiç birisini ihmal etmiyoruz, protokol kuralları neyse onları harfiyen uyguluyoruz; çünkü, Türkiye'de bir protokol sistemi de var, bunun dışına çıkmak da, gerçekten majino hattını aşmak kadar zor bir şey; ama, onu da uyguluyoruz. Toplantılarımıza başlarken ne yapılacaksa, onu da harfiyen yerine getiriyoruz. Bilmiyorum bir sempozyuma saygı duruşuyla başlanır mı, arkasından İstiklal Marşı okunur mu; ama, korkumuzdan onu da yapıyoruz. Çok açık yüreklilikle söylüyorum, bütün bunlarda bir ihmalimiz olmasın, aman medya bir eksiklik görüp de bizi tefe koymasın diye can havliyle çalışıyoruz.

Beyefendiler, İstanbul'da, Galatasaray Lisesinin önünden Taksim Meydanına kadar takriben 1 kilometrelik yürüyüş. Sayın Pakdil de katıldı, karşımda duruyor. Elimizde karanfiller, yanımızda vali, belediye başkanı -hatta başkanları- sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, şöyle böyle 15 000 - 20 000 kişilik bir kalabalıkla yürüyoruz. Arkasından Taksim Meydanı, orada kurulmuş bir platform, Mahsun Kırmızıgülünden Zarasına, Gece Yolcularından bilmem ne yolcularına kadar bir müzik ekibi. Çok ünlü bir gazetemizin çok ünlü bir yazarı -orta sayfalarda yazıyor, biraz da şişmanca bir insan, belki tanımanız için söylüyorum- o gün, o yürüyüşü yapacağımız gün şunu yazıyor: "Meclis Başkanı Taksim'e bir yürüyüş yapacakmış, arkasından da konser dinleyecekmiş. Bu Meclis Başkanının zaten ben Atatürk'e saygısının olmadığını biliyordum; ama, bu kadarına pes! Taksim'de yürüyüş yapacak; ama, mesela anıta çelenk koymayacak ve önünde saygı duruşunda bulunmayacak" diyor. Vallahi kendimden utandım. Taksim'de ben sivil bir yürüyüş yapıyorum, kravatım yok, gömleğim yok, benimle beraber herkes ve ben konser dinlemeye gidiyorum. Yani, böyle bir yürüyüş ve arkasından konserde, Taksim anıtının önünde 1 dakika saygı duruşunda bulunmaya ve saygılarımı sunmak için çelenk koymaya acaba gerek var mı? Bence yok. Eğer böyle bir gerek olsa, Atatürk Kültür Merkezinde, her konsere veya etkinliğe giden adamın, önce çelengini koyup saygı duruşunda bulunması gerekir. Böyle bir şey olabilir mi?! Haydi o gün yazdı diyelim, iki gün sonra -gece olduğu için gecikmiş, bir gün arayla ikinci gün yazıyor- "demedim mi, hakikaten çelenk koymadı ve saygı duruşunda bulunmadı" diyor.

Bunlar, gülüp geçeceğiniz şeyler de olabilir, üzerinde durabileceğiniz, üzüleceğiniz şeyler de olabilir. Bu 85 inci yıl dolayısıyla aklımıza gelen ve doğru kabul

ettiğimiz her şeyi yapıyoruz. Bazıları göz kapatıyor, bazıları "ah bir düşse de, eteği açılrsa bir fotoğraf çeksek" diye bekliyor. Bir başkası da, acaba neresinden bir yanlışlık, bir eksiklik bulabiliriz diye, bunun heyecanı içinde kahroluyor, biz de kahroluyoruz. Bu bizim çalışma şevkimizi, hevesimizi kırabilir.

Parlamento muhabirlerinin hepsiyle zaman zaman toplanıyoruz. Bakın, bu Parlamantonun itibarını yükseltmek hepimizin görevi. Hatalarımızı lütfen bize söyleyin, önce söyleyin, isterseniz ondan sonra da yazın, objektif olun, düzeltilebilecek şeyleri düzeltmemize imkân tanıyın. Bütün bunlara sarılarak, Parlamentoyu bir yerden yaralamanın, bir yerden küçültmenin, bana da, memlekete de, hiç kimseye faydası yok.

İlerleme kaydettiğimiz noktalar var, üzüldüğümüz noktalar var; ama, Sayın Şahin'in gerçekten çok önemli bir tebliğ mahiyetindeki bu konuşmasını -zaten tüm konuşmaları da bir araya getirerek, bir kitapçık olara da yayımlayacağız- bize yönelen şekliyle, medyaya yönelen şekliyle, yeni bir başlangıç olarak kabul etmemiz lâzım.

Mesela, ben kendi açımdan, Meclis Televizyonunun, saat 14.00'te başlayıp ertesi sabah diyelim ki 06.00'ya kadar süren oturumunu aralıksız yayınlamasının, bunun yayınlanmasının ne faydası var; ciddi olarak düşünmeye başladım. Yani, Sayın Şahin'den onu özel olarak rica edeceğim; bizim Meclis televizyonunun, nasıl bir yayın politikası izlemesi gerektiği konusunda üzerinde bir çalışmamız var, ama bu konuda, Sayın Şahin'in katkısı olursa sevineceğim. Çünkü, ekolojik tarımla ilgili olarak bir kanun teklifi görüşülürken, dokunulmazlıktan bahsetmek ne kadar uygun?! Ne bileyim, organik tarımla ilgili, lisanslı depoculukla ilgili bir kanun görüşülürken, memlekette fakirliğin yoksulluğun alıp gittiğinden, buna da şunların şunların sebep olduğundan veya Nevşehir'deki patates üreticilerinin sıkıntısını -ne bileyim- çevreyle ilgili bir konu görüşürken gündeme getirmenin, televizyon bunu yayınlıyor, nasıl olsa benim seçim bölgem de bunu izliyor diye bir fırsatçılık yaratmanın, acaba bir faydası var mı?! Önümüzdeki dönem, Meclis televizyon yayınlarına da, herhalde bir düzen, bir ciddiyet getirmemiz gerekecek. Televizyonu kapattığınız anda konuya dönülüyor, televizyon açık olduğu süre içerisinde, bazı arkadaşlarımızın hiç ilgisiz konular üzerinde... Bu, Meclisin bence yıpranmasına vesile olan konulardan bir tanesi.

Sık sık cep telefonları çalışıyor ve Meclis televizyonu bunu 70 milyon insana anında yayınlıyor. Bir arkadaşımızın önünü iliklemeden salonda olması, bir arkadaşımızın elindeki gazeteyi böylece açarak arka sıralardan Meclis televizyonuna gösterecek şekilde göstermesi, yüksek sesle konuşmalar, yüksek sesle kahkahalar, Meclis televizyonundan canlı olarak yayınlandığında, üzerinde titrediğimiz Meclis saygınlığı acaba bundan yara mı alıyor, yoksa biz daha mı yararlanıyoruz diye düşüneceğiz.

Dolayısıyla, Yayın Kurulu Başkanlığımız da, Meclis Televizyonunun yayın kurallarını çağdaş yöntemlerle yeniden belirlemek durumunda. Sayın Şahin konuşurken, ben bunları da aynı zamanda düşündüm.

Efendim, çok teşekkür ediyorum.

Şimdi söz sırası, Doç. Dr. Hasan Nuri Yaşar Beyefendi'de.

15 dakikaya nasıl sığdıracaklar bilmiyorum; süreyi biraz artırmayla 20 dakika da yapıyoruz. Konusu şu: "Klasik Modern ve Post - modern Egemenlik -herhalde kavram olarak buna bakacaklar- Egemenlik İlkesinin Evrim Çizgisinde Türkiye ve Avrupa Birliği"

Buyurun Sayın Yaşar.

Doç. Dr. Hasan Nuri YAŞAR
Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
İdare Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Bu kadar uzun bir başlığa bakıldığı zaman, herhalde benim başlıkla süreyi doldurmam gerekecekti.

Egemenliğin aslî temsilcisi ve cumhuriyetimizin kalbini oluşturan Meclisin müştemilatında konuşmaktan dolayı çok mutluyum; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bugünkü konuşmaların ana merkezinde Parlamento yatıyor, yasama organı yatıyor; ama, bunun asıl kaynağında yatan şey egemenlik. Yasama organının ne kadar egemen olduğu yahut da egemenliği nasıl temsil ettiği, hangi araçlarının kullanılmasında hangi sorunlarla karşı karşıya kaldığı ve bunu gerçekten temsil etmek üzere üzerine aldığı bu egemenliğin gerçekleştirilmesinde hangi sorunlarla karşı karşıya kaldığı meselesi.

Fakat, ben bugün, kendi konumda, bu meseleye çok fazla girmeyeceğim. Beni ilgilendiren, tebliğimi ilgilendiren sorun şu: Acaba egemenlik kavramı, ilk algıladığımız, en başından beri, tarihsel süreç içerisinde, aşağı yukarı 300 yıllık süreç içerisinde algılandığı gibi mi, yoksa bugün başka bir anlama mı bürünmüştür? Özellikle Avrupa Birliğine giden yolda, Türkiye'nin, egemenlikle ilgili karşılaşacağı sorunlar ele alındığında -bunların önemli bir kısmı görünmüyor- yeni bir egemenlik anlayışıyla mı karşı karşıya kalmaktayız; yoksa, aslında biz, çok da üzerinde düşünmediğimiz ama çok fazla konuştuğumuz bir kavramla mı yüzleşmek durumunda kalacağız?

Fransız Devriminden önce ve bugün hâlâ bazı ülkelerde, egemenlik teokratik bir nitelik göstermektedir. Oysa, demokratik hukuk devletlerinin hepsinde egemenlik, artık, seküler bir anlam kazanmıştır; yani, egemenlik, belli, dar bir kitle tarafından kullanılan bir kavram, bir yetki olmaktan çıkıp, halkın aslî olarak sahip olduğu bu kavram, bu yetki, parlamentolara doğru geçmiştir. Osmanlı Devleti döneminde nasıl egemen olan padişah ise, Fransız Devletinde nasıl XIV. Lui kral olarak "devlet benim" diyorsa, bugün onun yerine geçen aslî kurumun, bunu deme hakkının kimde olup olmadığına bakmak gerekir. Biraz karmaşık gibi görünüyor belki; ama, şöyle düşünüyorum: Yasama organı, artık, egemenliğin aslî kaynağı haline gelmiştir özellikle 18 inci Yüzyıldan itibaren; fakat, bunun kullananları, araçları söz konusu olduğu zaman, özellikle 21 inci Yüzyılın başlangıcında başka sorunlar ortaya çıkmıştır.

Klasik anlamda teokratik bir nitelik gösteren, biraz mistifikasyon içeren egemenlik kavramı, Fransız İhtilalinden sonra şöyle bir anlam kazanmış: Artık, egemenlik, anayasayla ortaya konulan, anayasayla ifade edilebilen bir kavramdır. Fakat, anayasalara baktığınız zaman, anayasaların öncelik sıralamasının farklı ol-

duğunu görüyoruz. Nedir öncelik sıralamasındaki farklılık: Öncelikle devletin temel teşkilatlarının birinci sırada olduğunu görüyoruz. Temel hak ve özgürlükler, ikinci ya da üçüncü sırada düzenlenmiş. Anayasaları okurken, baktığınızda bu anayasalara, bu anayasaların birer devlet teşkilatı tüzüğü niteliğinde olduğunu görürüz. Devlet teşkilatı tüzüğü gibi görünüyorlar. Bakıyoruz, yasama bir tarafta, yürütme bir tarafta, yargı bir tarafta, bunların yetkilerinin nasıl kullanılacağı, birbirlerine karşı görev ve sorumlulukları, bütün bunlar anayasada düzenlenmiş. Nitekim, 1960 yılına kadar Türkiye'de anayasa hukuku derslerinin adı da zaten, esas teşkilat hukuku dersi veya teşkilatı esasiye hukukudur.

Burada, anayasanın, aslı olarak egemenlikle ilgili bölümü yoktur. Bunu tespit etmek oldukça zordur. 1961 Anayasasından sonra Türkiye'de aslında anayasanın egemenliğe ilişkin anlamında bir değişiklik olmaya başlamıştır. 1982 Anayasası bunu devam ettirmiştir; ama, bu ideal bir noktaya gelmemiştir.

Ne söylemek istiyorum: 21 inci Yüzyılın anayasaları, 1950'li yıllardan başlayan ama İkinci Dünya Savaşından sonra başlayan süreçte artık temel hak ve özgürlükleri öne almış, devletin kurumlarını arka sıraya koymuştur. Dolayısıyla öncelik sıralamasının değiştiğini görüyoruz. Bu, şu anlama gelir: 21 inci Yüzyılda egemenlik, halkın temel hak ve özgürlüklerinin korunmasına ilişkin konuları birinci sıraya, bunların kullanılmasını sağlayacak organları ikinci sıraya atmıştır. Bu çok önemli bir meseledir, bu bir devrimdir. Normal olarak, aslında daha önce ters duran bir sistemi, normal kaidesine oturtmuştur.

Buradan yola çıkıldığı zaman, çok fazla bu kısa süre içerisinde postmodern, modern ve klasik egemenlik ayırımına çok fazla dalmadan, postmodern anlamıyla egemenliğin üzerinde biraz durmak istiyorum bu kısa girişten sonra.

Postmodern egemenliğin bugünkü anlamı ve işareti, bir anayasa yapmaktır; yani bir parlamentonun veya egemenliğe sahip olan halkın egemenliğini kullandığının en büyük işareti veya egemen olduğunun tek işareti, Anayasa yapmak konusundaki gücü veya yetkisidir, bunu kullanabilme olanağına sahip olup olmamasıdır. Fakat, bir anayasalı ülke olmak, bir anayasal ülke olmak anlamına gelmez. Yani, anayasal devlet ile anayasalı devlet arasındaki farka da burada çok dikkat etmek gerekir. Bugün dünyadaki yaklaşık 180'den daha fazla sayıda olan ülkenin, hemen hemen yüzde 99'unun birer anayasası vardır. Fakat, bu anayasalar, gerçek anlamıyla uygulanma olanağı bulmamaktadırlar. Bu özellikle bizim coğrafyamızda, neredeyse bir moda biçimindedir ve bu belli ölçüde Türkiye Cumhuriyeti Devletini de etkilemektedir. Ne kadar büyük, ulvî ilkeler koysanız da, onların hayata geçirilmesinde birtakım zorluklar meydana gelmektedir. Dolayısıyla, anayasal devlet ile anayasalı devleti birbirinden ayırmak gerekir. Anayasalı olmak, anayasal devlet haline gelmek anlamında değildir.

Peki, bir egemen, sadece anayasa yapacak yetkiye sahipse, bunun sonrasında herhangi bir yetkisi kalmıyorsa, en yüksek anayasayı yapsa ne olur? Burada, yasama organının asıl önemi ortaya çıkmaktadır. Yani, ister yasama organı tarafından, ister bir kurucu meclis tarafından bir anayasa yapılsın, yani egemenlik kullanılsın, o

egemenliğin daha sonra gerçek hayata aksedişi sorunu, öncelikle yasama organının sorunudur. Birincil derecede yasama organının sorunudur ve maalesef Türkiye'nin anayasal düzeni, anayasanın uygulanmasıyla ilgili olarak, kanunların uygulanmasıyla ilgili olarak, yasama organına düşen görevleri ayrıntılı bir biçimde, etkileyici bir biçimde, çarpıcı bir biçimde bize vermemektedir. Bu, sadece yürütme organının çok sınırlı sayıdaki veya çok etkili olmayan denetimiyle ortaya konulmuştur. Oysa, demin Sayın Hocam Bilal Bey'in söylediği bir nokta vardı, ombudsman ve diğer konularda. Mesela Türkiye'de bunun tek bir örneği var, Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulu. Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulu, ilk defa, bir yıllık faaliyetlerinin sonuçlarını yasama organına bir rapor halinde sunacaktır. Bu bir kanunun uygulanmasından, anayasal bir hakkın uygulanmasından doğan sonuçların yasama organına arz edilmesinden ibarettir. Bu çok önemli bir şeydir. Sanıyorum bunun başka örneği de yoktur Türkiye'de. Oysa, idarenin veya idare içerisinde yer alan birçok kurumun, bu tür raporları, periyodik biçimde yasama organına vermesi gerekir ve yasama organı neler yapıldığını, bu yasaların sonuçlarının neler olduğunu, bunların bir sonraki yasama döneminde dikkate alınacak birtakım arızalar olup olmadığını veya bunların geliştirilmesinin, belki de ortadan kaldırılmasının gerekip gerekmediğine karar verebilmek için, bunların yasama organına ayrıntılı raporlarla verilmesi gerekir. Bu, yasama organının tek tek, 18 bin değil 28 bin memuru olsa bile, tespit edebileceği şeyler değildir. Dolayısıyla, toplumun diğer kurumlarının da, devletin diğer kurumlarının da yasamaya karşı saygı içerisinde bir sorumluluk göstermeleri gerekir.

Bir halk egemen olduğunda ve bu egemenliğin temsilini öncelikle yasama organına verdiğinde, başka kurumlar egemen olamaz mı; egemenliğin paylaşımıyla ilgili bir sorun var mıdır? Egemenliğin paylaşımıyla ilgili bir sorun kuvvetler ayrılığı ilkesi söz konusu olduğunda çok daha büyük bir problem yaratmaz; çünkü, anayasalar öncelikle ve asli yetkili olarak yasama organını, ondan sonra yürütme organını ve sonra da yargı organını yetkilendirmiş durumdadır. Onlar da, egemenliği, belli ölçülerde temsil ederler. Ama, hepsinin egemenliği temsil yetkisi, yasama organına göre türevseldir, ikincildir, yani talidir. Dolayısıyla birinci olan her zaman yasama organının gücüdür. Bunu bir defa bilmek gerekir.

Fakat, bizim anayasalarımızda olan bir sorun, maalesef egemenliğin yetkisinin kullanılmasında başka birtakım kolay kabul edilemez sonuçlara yol açmıştır. Örneğin bizim anayasamızın düzenlenmesinde, bu iki ana organın, üç organın dışında bazı idarî kurumların da egemenliği temsil ettiğine ilişkin birtakım görüşlerin, düşüncelerin ortaya çıkmasına yol açılmıştır. Mesela, Yüksek Öğretim Kurulu. Yüksek Öğretim Kurulu, bugünkü haliyle ve bugüne kadarki işleyişiyle, Anayasadan aldığı bir egemenliğin parçasını kullandığı gibi bir intiba vermektedir. Oysa, tabii bu Anayasanın yaptığı bir yanlışlıktan ibarettir. Çünkü, dünyada hiçbir ülkede, özerk kurumların bu kadar ayrıntılı biçimde anayasada düzenlenmesi söz konusu değildir. Oysa, bunun şimdi tersine bakalım, bugün YÖK'ten daha fazla fonksiyon gören bağımsız idarî otoriteler dediğimiz, işte BDDK vesaire gibi kurumların Anayasada hiçbir karşılığı yoktur, hiçbir yeri yoktur ve bunlar Anayasada bir yer olmaksızın

büyük yetkiler kullanmaktadırlar. Şimdi, birisi Anayasada yok yetki kullanıyor, birisi de Anayasada olduğu için kendisini bir egemenlik yetkisi kullanır duruma düşürüyor. Bunda bir çelişki olduğu, bir belirsizlik olduğu ortaya çıkıyor. Onun için, Türkiye'nin, yasama organının, egemenliğin bugünkü halini dikkate alan bir biçimde yeniden Anayasa üzerinde düşünmesi gerekir. Bence egemen olduğunu göstermek için, hem halkın egemen olduğunu göstermek için, hem de bu egemenliğin hukuk üretme konusunda birincil organ olan yasama organının egemen olduğunun sonucu olarak bir anayasa yapılması zamanı gelmiştir. Bu, şimdiye kadar halk tarafından hiçbir anayasası yapılmayan, Meclis tarafından hiçbir anayasası -değişiklikler hariç- kabul edilmeyen bir ülkede, aslında egemenlik kavramının, özellikle Avrupa Birliğine girmeden önce -eğer gireceksek- son bir göstergesi olacaktır, gerçek bir göstergesi olacaktır.

Bakın, bir anayasa yapmak, bir devlet kurmak demektir, bir anayasayı ortadan kaldırmak, bir devleti ortadan kaldırmak demektir. Yani, 1961 yılında da, 1982 yılında da Türkiye Cumhuriyeti bir defa yıkılmış ve bir defa yeniden yapılmıştır. Bir anayasa yapmak basit bir mesele değildir, çok çok önemli bir meseledir. Dolayısıyla, Türkiye Cumhuriyeti içerisinde zaman zaman cumhuriyetleri numaralandırmak isteyenler aslında bir şey söylemek istiyorlar, anayasanın ne kadar önemli olduğunu söylemek istiyorlar ve belli ölçüde de haklılar. Eğer bugün, Türkiye Cumhuriyeti içerisinde bir yenilenme, Avrupa Birliği sürecinde bir yenilenme, egemenlik kavramının 21 inci Yüzyılda aldığı anlamı kavrayacak olan bir anayasa yapmak ihtiyacı söz konusuysa -ki bu söz konusudur- bunun yepyeni bir anayasayla gösterilmesi gerekir. Gerçek bir anayasal devletin kurulması için bu zorunludur. Egemenliğin çarpıcı bir yansıması olarak bu önemli olacaktır.

Ayrıca, halkın bir anayasaya karar verirken kullandığı iradenin halk egemenliği olduğunu da unutmamak gerekir. Bakın, bizim ülkemizde millî egemenlik üzerinde çok fazla dururuz. Millî egemenlik son derece önemli bir kavramdır; ama, bir anayasa yapılırken, millî egemenlik kavramı üzerinde durulmaz. Bir anayasa yapmak demek, halk egemenliğini kullanmak demektir. Bir referandum, bir plebisit yapmak, halk egemenliğini kullanmak demektir. Kurulmuş bir devlet içerisinde millî egemenlik işlev kazanır. Çünkü, millî egemenlik, bir devletin nasıl yönetileceğini göstermek için, çoğunluk ile azınlık arasında bir ilişki kurmak ister. Ama, bir devlete karar verirken, millî egemenlikle karar veremezsiniz, halk egemenliğiyle karar verirsiniz. Çünkü, o devletin kuruluşuna veya o anayasaya hayır diyenler için yapacak bir şey yoktur, yapacakları tek şey anayasaya uymaktır, çoğunluğun görüşüne katılmak. Oysa, millî egemenlik söz konusu olduğu zaman, ki bunun en iyi temsilcisi genel seçimlerdir, genel seçimlerde çoğunluğa uymayan da Mecliste temsil edilir, onun da görüşlerinin temsil edilmesi, kamuoyuna aktarılması gerekir. Ama, bir anayasa yaparken bunun önemi yoktur. Anayasa yapıldığı zaman, herkes o anayasa çerçevesinde görüşlerini açıklamak zorunda kalır.

Egemenliğin temsiliyle ilgili soruna gelince. Şunu önemişiyorum ben: Egemenlik, asla devredilemez. Egemenlik yasama organına da devredilemez. Dolayısıyla, yasama organı egemenliğin sahibi değildir, yasama organı egemenliğin aslî temsil-

cisidir. Avrupa Birliğine girerken de yasama organı herhangi bir biçimde egemenliği devredemez. Avrupa Birliği sürecine baktığımızda şunu göreceğiz; devredilen şey, bugün de olduğu gibi egemenlik yetkilerinin bir kısmıdır; ama, egemenliğin kendisi değildir. Fakat, burada bir tehlike var mıdır yok mudur diye düşündüğüm zaman şunu görüyorum: Bazen olabilir ki, bir egemenlik yetkisinin devri, aslında çok olumlu sonuçlara yol açabilir. Biçimsel bakımdan bir egemenlik yetkisinin devri, reel egemenliğin gücünün artmasına yol açabilir. Mesela, Karadeniz'i kirletmeme konusunda taahhütte bulunan bir ülke, egemenliğini devreden bir ülke, aynı zamanda Karadeniz'e komşu bütün ülkelerin Karadeniz'i kirletmemesi konusunda bir güç kullanma hakkı elde eder. Yani, bir kuruma girdiğinizde, sizden almanlar kadar, size de başkalarından alınanlar verilir; dolayısıyla, Avrupa Birliğine giriş süreci, eğer gerçekleşecekse bile egemenliğin devri söz konusu olmayacaktır, egemenlik yetkilerinin devri söz konusu olacaktır; Türkiye'nin gücüyle orantılı olarak da, Türkiye'nin reel egemenlik alanlarının artmış olmasıyla sonuçlanacaktır. Bu bir faraziyedir tabii; yani, böyle olacaktır anlamında söylemiyorum, bu bir faraziyedir; dolayısıyla, devredilen şeyin egemenlik olmayıp, egemenliğin kullanılmasına ilişkin bir yetki olduğunu unutmamak gerekir.

Demin, anayasa yapmak bir devlet kurmak ya da yıkmak anlamına gelir diye söyledim; Fransa'da niçin Avrupa Birliği Anayasası bu kadar tartışma konusu oluyor, bu kadar büyük sorunlara yol açıyor? Sadece Türkiye'yle ilgili bir mesele değildir bu; bu, Avrupa'da bir devlet kurulmakta olduğunun göstergesidir; çünkü, bir anayasa yapmak, bir devlete karar vermektir. Avrupalı bir anayasa yapıyor ve bir devlete karar veriyor. Burada önemli bir sorun, Türkiye'nin bu devlet içerisinde, demin söylediğim egemenlik tartışmaları çerçevesinde nasıl yer alacağıdır; ama, dediğim gibi, her halükârda, ister Avrupa'da bir devlet kurulsun, ilişkiler başka bir yerde gerçekleşsin, egemenlik her zaman halka ait olduğu için, hiçbir biçimde devredilemez. Nasıl ki bir ulus kendi egemenliğini devletine bile devredemez, parlamentosuna bile devredemez, Avrupa Birliğine niçin devretsin?! Dolayısıyla, Avrupa Birliğine devredilenin devletten devlete bir yetki olduğunu, ama bir egemenlik olmadığını unutmamak gerekir.

Anayasalarla ilgili bir şey daha söylemek istiyorum son olarak. Efendim, anayasalar, bürokrasinin anayasası mı olacak, halkın anayasası mı olacak sorunu önemlidir; bu, basit bir sorun gibi görünür ama son derece önemlidir. Nedir burada ki sorun: Demin söylediğim gibi, eğer öncelikler bürokrasiden yanaysa ve öncelikle yasama, yürütme, yargı daha sonra da bunların yetkileri, bunların içerisindeki organlar vesaire ele alınmışsa, zaten önceliğiniz bellidir; sizin bir kurumu koruma konusunda temel bir kararlılığınız vardır; fakat, unutilan şey şudur: Bir halk, bir anayasaya karar verirken, bir devletin kuruluşuna karar verirken, acaba bireysel olarak kendi haklarının ihlaline de karar vermiş midir değil midir? Bu, mantıksal bakımdan olanaksızdır; çünkü, bir anayasaya karar vermek, genel yararın korunmasına karar vermek demektir. Peki, genel yararın korunmasına karar veren halk, başkalarının yararını korurken kendi yararının yok edilmesini, ortadan kaldırılmasını kabul etmiş olabilir mi?! O halde, bugün yapılacak olan anayasaların, ön-

celikle bu mantık içerisinde yapılması gerekir; temel hak ve özgürlükleri önceleyen, anayasanın bir devlet kurduğu fikrini asla unutmayan ve bunun da demokratik, laik, sosyal hukuk devleti çerçevesinde olacağı konusunda inancım sonsuz; zaten böyle olacağına bir şüphe yok, bunu daha da geliştirmek anlamında olabilir.

Şu noktaya dikkatinizi çekerek sözlerimi bitirmek istiyorum: Anayasal bir devlette "devlet" dediğimiz şey, hukuktan ibarettir; "devlet" dediğimiz fiktif bir şeydir, yani "devlet" diye gösterebileceğimiz bir şey yoktur dünyada, birtakım kurumların toplam adlarına biz "devlet" diyoruz; o kurumları biz hukukla ürettik, hukukla devam ettiriyoruz, onlara bir "devlet" ismini biz veriyoruz ve onun çatısı altında mutlu ve özgür olduğumuzu düşünüyoruz. Bu da, normal bir şeydir, doğal olan da budur; ama, unutmamak gerekir ki, esas olan devletin bir anayasada olduğu kadar, bir de anayasanın izin verdiği kadar var olduğudur. Şunu söyleyerek kapatmak istiyorum: Bir devlet, bir anayasa kadar vardır; anayasanın dışındaki bütün güçler, egemenlikler, iktidarlar, irili ufaklı hangisi olursa olsun, hepsi gayrî meşrudur, irrasyoneldir, egemenliğe bir saldırdır, anayasaya bir saldırdır.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

BAŞKAN - Sayın Yaşar, çok teşekkür ederim.

Gerçekten, bugün çok güzel konuşmalar, çok önemli konuşmalar gündeme geliyor. Tabii, 1982 Anayasası çok teferruatla düzenlenmiş; özel kurumların bile nasıl kurulacakları, üyelerin nasıl seçileceği, nasıl çalışacakları ayrıntılarıyla tanzim edilmiş bir anayasa. Dünya anayasalarına baktığımız zaman, işte 180'e yakın maddesi olan bu Anayasanın gerçekten çok teferruatlı ve kapsamlı, bir anayasada bulunmaması gereken şekilde düzenlendiği de ortada; ama, şu saptamanız çok önemli: Yeni bir anayasa yapmak yeni bir devlet kurmaktır, bir anayasayı ortadan kaldırmak da o devleti ortadan kaldırmaktır. Yeni ve sivil bir anayasaya, çok kısa, çok özlü bir anayasaya belki ihtiyacımız var; temel haklar ve ödevlerle, buna bağlı bazı konuları içine alan, kurumların kendi kanunlarıyla düzenlenebildiği ve anayasanın biraz kapsam olarak küçüldüğü yeni bir düzenlemeye de ihtiyacımız var. Tabii, yıllardan beri yapılan anayasa değişiklikleri orasından burasından olduğu için, şu anda 30, 40'dan fazla maddesini sadece birkaç yıl içerisinde değiştirdiğimiz bir belgeyle karşı karşıyayız. Bütünüyle, belki, sivil, demokrat ve çağdaş bir anayasa yapılmasına gerçekten ihtiyacımız var.

Değerli arkadaşlar, son konuşmacımız Sayın Yayla. Kendisine söz vermeden önce şunu rica edeyim; artık lütfen soru göndermeyin, arkadaşlarımız soru almayacaklar. Ben, bana ulaşanları arkadaşlarımıza sunacağım; onlar da, çok kısa olarak bunlara belki cevap verebilecekler. Sayın Yakut Danışma Kuruluna gitti; ama, benim de saat 13.00'te ayrılman gerekecek. Ben, bu yararlı sempozyumun bu haliyle bile hepimiz için çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Sayın Prof. Dr. Atilla Yayla, parlamento - yargı ilişkileri konusunda sizlere bir sunumda bulunacak.

Sayın Yayla, buyurun.

Prof. Dr. Atilla YAYLA
G.Ü. İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi
Kamu Yönetimi Öğretim Üyesi

Çok teşekkür ediyorum Bülent Bey.

15 dakikalık sunuşları 45 dakikada tamamlamakla meşhurumdur; dolayısıyla, iş zor olabilir.

Son konuşmacı olmanın avantaj ve dezavantajları burada da benim karşıma çıktı. Bir defa, dinleyiciler sıkıldı artık, yoruldular, bir kısmı bir an önce bitse de gitsek diye bakıyorlar; öbür taraftan, diğer konuşmacıların konuşmalarında beni tahrik ve teşvik eden şeyler var, onlara da temas etme arzusu duyuyorum; ama, tabii ki hepsini başarmam mümkün değil. Mesela, 1982 Anayasası bir anayasa mıdır; anayasacılık geleneği içinden bakılırsa 1982 Anayasasına "anayasa" demek bu geleneğe ve hukuka hakaret etmek demektir.

Bülent Beyin bahsettiği tombul gazeteciyi ben de çok severim; canım sıkıldığında ne saçmalamış okuyayım günüm iyi geçsin diye bakarım ve ne yazık ki, başkaları da var aynı gazetede; ahlaktan, adaletten bu kadar uzak kalem oynatmak doğrusu insanı dehşete düşürücü bir şey. Umut ediyorum ki, kendisiyle bir ortamda tartışma fırsatı bulurum.

Benim konum parlamento-yargı ilişkileri. Tabii, parlamento ve yargı arasındaki ilişkilerden bahsetmek modern demokrasilerin iki ana ögesi arasındaki ilişkilerden bahsetmek demektir. Bildiğimiz gibi, demokrasilerin en temel özelliklerinden birisi fonksiyonel kuvvetler ayrılığıdır; bununla da kast ettiğimiz yasama, yürütme ve yargının ayrı ayrı ellerde olması ve bunlar arasında bir denge ve denetleme sistemi kurulmasıdır. Bu kavramı çok rahat kullanıyoruz; ama, muhtevasına indiğimizde çok büyük zorluklarla karşılaşyoruz; bu da şaşırtıcı değil; çünkü, demokrasi, kurulması ve işletilmesi en zor olan yönetim biçimidir. Bundan dolayı da, bu olayın çeşitli yönleriyle ele alınması lâzımdır. Benim tebliğim, kısmen Bilal Beyin tebliğiyle çakışıyor; çünkü, yargıyı da bürokrasinin bir parçası olarak kabul etmek pekâlâ mümkün. Dolayısıyla, yargı - parlamento ilişkileri açısından da bürokrasi - parlamento ilişkilerinin bir kısmının geçerli olduğunu söylemem lâzım. Türkiye'nin eksik, aksak, kusurlu demokrasisinin somut ve kronik kimi problemleri, yargı konusunun ihmal edilemeyecek olduğunu göstermektedir.

Metodolojik olarak, ben, önce parlamento nedir, nasıl bugüne gelmiştir; sonra, bağımsız yargı nedir, nasıl bugüne gelmiştir; daha sonra da siyaset ile yargı, bilhassa parlamento ile yargı arasında nasıl ilişkiler vardır, bunlara temas etmek istiyorum.

"Parlamento" adı verilen meclislerin tarihi epeyce geriye gitmekle beraber, modern anlamda "parlamento" adı verilen veya bu ismi almayı hak eden kurumlar nispeten yenidir. Bugün, parlamento denince anlaşılan herhangi bir Meclis değildir, belirli şartlara uygun olarak ve seçimler yoluyla teşekkül eden ve yine belirli görev ve yetkilere sahip olan bir insanlar heyetidir parlamento dediğimiz şey. Demokrasi

teorisi, bir meclisin parlamento olabilmek için çoğulcu ve yarışmacı siyaset ortamında, adil ve periyodik seçimlerle halk tarafından seçilen parlamenterlerle oluşması gerektiğini bize göstermektedir. İki kamaralı yasama organlarının olması da bu gerçeği değiştirmemektedir; zira, bu gibi durumlarda parlamentonun ana özelliklerini seçimle oluşan kamara karşılamaktadır. Bu gerçek, hakikî parlamentolar ile parlamento görüntüsü verilmeye çalışılan kurumlar arasında ayırım yapmamızı kolaylaştırmaktadır. Nasıl ki adına anayasa denilen gerçek anlamda bir anayasa değilse, adına parlamento denilen her kurum da gerçek anlamda parlamento değildir. Bir iki örnek verebilirim; yaşı yetenler hatırlayacaktır, sadece TRT'nin televizyon olarak yayın yaptığı zamanlarda haberlerde iki de bir "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin parlamentosu niteliğindeki Yüksek Sovyet" diye bir ifade kullanılırdı; bu saçmalığın daniskasıydı; çünkü, Yüksek Sovyet bir parlamento değildi. Keza, kendi tarihimizden bir örnek verirsek, tek parti diktatörlüğü dönemindeki Meclis de kelimenin gerçek anlamıyla bir parlamento değildir, o yüzden karşımızda yazılı olan "Millî Egemenliğin 85 inci Yılı" kavramlaştırması biraz tartışmaya açıktır. Bugünkü İran İslam Cumhuriyeti Meclisinin de demokratik anlamda bir parlamento olmadığı gayet açık bir şekilde ortadadır; çünkü, bunların hiçbirisi, demokratik parlamentonun oluşma şartlarını karşılayamamaktadır.

Parlamento temsili demokrasinin en sembolik ve en mühim parçasıdır. Unutmamalıyız ki, her tür rejimde bir tür yürütme organı ve bir tür yargı mutlaka vardır; parlamento, sadece demokrasilerde karşımıza çıkar. Bu yüzden, diktatöryal eğilimlerin en büyük hasmı, hedefi parlamentodur. Diktatörler, genellikle yürütme organına hâkim olmak, parlamentoyu ise dağıtmak veya kuklalaştırmak isterler. Türkiye'den örnek verecek olursak, silahlandırılmış bürokratların demokrasiye karşı her isyan hareketi, parlamentonun dağıtılması veya disfonksiyonel hale getirilmesiyle sonuçlanmıştır. Temsili demokraside parlamentonun önemi tekrar tekrar vurgulanmalıdır. Biraz önce dediğim gibi, bir modern demokrasiyi temsil eden bir sembol varsa eğer, o parlamentodur. Parlamento, toplumun tamamının veya önemli bir kesiminin görüşlerini, taleplerini, onun aracılığıyla ifade ettiği seçimle oluşmuş bir organdır. Parlamento, liberal demokrasilerin vazgeçilmez bir parçasıdır; her şey parlamento etrafında veya parlamento temelinde örgülenir, inşa edilir. Parlamento, halkın görüş, kanaat ve tercihlerini ifade etmesinin yegâne yahut da en mühim aracıdır. Bu temsili organın yapısına veya fonksiyonlarına yönelik her saldırı, demokrasiye bir saldırı sayılır. Mesela, Fransa'da, 1958'e kadar 3 üncü ve 4 üncü Cumhuriyet Dönemlerinde Meclisi feshetme hakkı tanınmamıştır; çünkü, bunun potansiyel kudetaları teşvik edeceği düşünülmüştür. Faşist, nasyonal sosyalist, Franco'cu ve diğer otoriter rejimlerde de parlamenter yapılar ortadan kaldırılmıştır.

Liberal demokraside parlamentoların üç temel fonksiyonu olduğunu biliyorsunuz: Bunlar, temsil, yasama (kanun yapma) ve yürütmeyi denetleme fonksiyonlarıdır. Bu fonksiyonlardan özellikle ikincisi, yani yasama faaliyeti, parlamento - yargı ilişkileri açısından önem taşımaktadır.

Parlamentolar, 19 uncu Yüzyılda, altın çağlarını yaşamıştır. Ancak, zamanla, parlamentoların hem yürütme hem de gittikçe kurumlaşma yolunda olan yargı kar-

şısında gerilediği görülmektedir. Bu, parlamentoların anası sayılan ve kadını erkek yapma dışında her şeye gücü yeteceği varsayılan İngiliz Paramentosunun da bir anlamda kaderi olmuştur. Parlamento, önce yürütme organları karşısında gerilemiştir; parlamenter sistemde ilk olarak kanun yapımında inisiyatif alma ve daha sonra son sözü söyleme gücü hükümetlerin eline geçmiştir. Bilal Bey, bu konuda bazı rakamlar verdi. Bugün hükümetlerin istemediği bir kanunun çıkarılması parlamenter sistemde hemen hemen imkânsızdır. Hükümetlerin bu gücü, kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisiyle iyice perçinlenmiştir. O kadar ki, bazı durumlarda hükümet başkanları diktatörlere benzetilmekte ve seçimle gelmiş diktatörler olarak adlandırılmaktadır.

Parlamentonun yetkilerinin hükümetlere geçmesinde bilhassa iki faktör etkili olmuştur.

Bunların birincisi, parlamentoların kimi durumlarla mücadele etmede gittikçe artan yetersizliğidir.

İkincisi ise, refah devletinin doğması ve gelişmesidir.

Modern demokrasideki değişiklik ve gelişmeler de parlamentoların rollerinde değişikliklere yol açmıştır. Siyasetin ana alanı eskiden sadece parlamentolardı, sonraları bu alan genişledi ve siyasî aktörlerin ve faktörlerin sayısı arttı. Mesela, sivil toplum kuruluşları belirli yönlerden ağırlık kazanmaya başladı. Bugün halen bu süreci yaşıyoruz; sık sık sivil toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının öneminden bahsediyoruz. Sivil toplum kuruluşları demokratik siyaset açısından önem taşımakla beraber, bu kuruluşların rolünün abartılmaması gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşları, önemleri ve etkileri ne kadar artarsa artsın, demokratik siyasette partilerin ve parlamentoların yerini asla alamazlar.

Modern demokrasilerin üçüncü kuvveti yargıdır. Yargının bu niteliğini kazanması da yakın zamanlarda gerçekleşmiştir. Siyasî sistemlerin tarihine bakarsak, mesela Tudor İngiltere'sinde veya eski rejim Fransa'sında hiçbir zaman gerçekten bağımsız bir yargının mevcut olmadığını görürüz. Kraliyet ve feodal adalet sistemleri arasındaki rekabet, bazı mahkemelerin kısmî bir otonomi kazanmasını mümkün kılmış ise de, söz konusu durum gerçektir, yani yargı tam anlamıyla bağımsız değildi.

Liberal demokrasiye geçiş dahi yargı gücünün statüsünde radikal bir değişiklik meydana getirmemiştir. Montesquieu'nun yasama, yürütme, yargı ayırımında en zayıf olanı yargıydı. Yargının bu zayıflığı ulusal egemenlik ve temsil ilkesinin üstünlüğünden kaynaklanmaktaydı. Fransa, bu bakımdan aşırı bir noktadaydı; Fransız devrimcileri, 1789 Devriminden sonra, yargıya karşı müthiş bir hoşnutsuzluk geliştirdi. Yargı, onlara göre özgürlüğün ve adil yargılanma hakkının koruyucusu değildi; kralın baskıcı hizmetkârıydı. Bu yüzden, ihtilalden sonra Ağustos 1790'da, yargının idarî fonksiyonları üzerinde hiçbir yetkisinin olamayacağını ve yargı fonksiyonlarının idarî fonksiyonlardan her zaman ayrı kalacağını belirten kanunlar çıkarıldı. Bu eğilim, 1958'e kadar sürdü. Napolyon tarafından formüle edildiği biçimiyle kuvvetler ayrılığı, yürütmenin birçok alanda yargısal müdahaleden masun

olması ve Adalet Bakanlığı aracılığıyla yargı üzerinde hiyerarşik etkide bulunması anlamına gelmekteydi. Benzer bir durum, İtalya ve İngiltere'de de yaşanmaktaydı. Fransa'da milletin egemenliği nosyonu, İngiltere ise parlamentoların egemenliği nosyonu, yürütmeyi, yargı üzerinde daha ağır bir güç haline getirmekteydi. Parlamentoların bu büyük ağırlığı, birey özgürlüğünü koruma endişesindeki liberal filozofları parlamentoların özgürlüğe zarar verici bir çizgiye girmesini önlemek için yollar bulma arayışına itti. Hukukun üstünlüğü ve bu nosyonun esaslı bir parçası olarak yargı bağımsızlığı, bu arayışın sonuçlarından biri oldu. Bu arayışta, Atlantik'in öteki yakasında Amerika'da vuku bulan gelişmeler de etkili olacaktı.

Amerika, farklı bir geleneğin sahibiydi; bu geleneğin tek unsuru, dünyanın ilk yazılı anayasasını hazırlamış olması değildi. Amerikan Anayasası, kuvvetler ayrılığını tesis etmişti, toplumsal konsensüsle ortaya çıkmıştı, anayasa temel kanundu ve yasama faaliyeti bu kanuna uygun olmalıydı; ancak, bu sadece bir wish would thinging'di. Yasama faaliyetlerinin hukukî açıdan denetlenebilir hale gelmesi için 1803 yılını, ünlü Yargıç Marshall'ın etkinliğini beklemek gerekecekti. 20 nci Asrın ortalarına kadar anayasallığın ve anayasa yargıçlarının önemini vurgulayan Amerikan tarzı tecrit edilmiş, kendi başına ve eşsiz bir uygulamaydı, Avrupalılar, buna soğuktı; ancak, Kıta Avrupa'sında klasik parlamentarizmin çöküşü, faşizmin ve nasyonal sosyalizmin yükselmesi, kanunların baskı olabileceği kanaatini yarattı. İkinci Dünya Savaşı sonrası, anayasa mahkemelerinin çağı oldu, sosyalist totalitarizmin çöküşünden sonra da anayasa mahkemelerinin Doğu Avrupa ülkelerinde hızla yayıldığını görüyoruz.

Demokrasilerde siyaset ile yargı veya parlamento ile yargı arasındaki ilişkiler büyük ölçüde anayasa yargısı ile siyaset - parlamento arasındaki ilişkiler anlamına gelmektedir. Şüphesiz, gerek adlî, gerek idarî yargı ile parlamento arasında da bir ilişki vardır. Netice itibarıyla, kanunları yapan parlamento, yorumlayacak ve uygulayacak olan mahkemelerdir. Bu ilişkide, doğal olarak, zaman zaman problemler doğmaktadır. Mesela, mahkemelerin kanunları meclisin iradesinin gerçek istikametini değil de kendi eğilimlerini yansıtacak şekilde yorumlamaları, az karşılaşılan bir durum değildir. Bunun son örneği, bugün, gerekçesi galiba gazetelerde yayınlanan Yargıtay'ın 312 çerçevesindeki bir davayla ilgili karardır. Kanunların yeterince açık ve net olmaması da, yargıçlara aşırı yorum yapma imkânı vermektedir.

Diğer taraftan, kanun yeterince açık ve net olsa bile, yargıçların kendi kişisel yorumlarını egemen kılmak için sınırları zorladığı görülmektedir. Şüphe yok ki, her durumda ve her zaman kişisel eğilim ve yorumların etkisini sınırlamak ya da sıfırlamak mümkün olamaz; belki, buna gerek de yoktur; ama, yargıçların dışarıdan telkinlerle veya kendi eğilimleriyle yargısal aktivizme kaymasının ve kanun koyucunun iradesini çiğnemesinin kümülatif etkisi çok yıkıcı olabilir. Ancak, adlî yargı - parlamento ilişkisi, bu konuşmanın esas mevzuu olmadığından, ben, yasama yargısına temas edeceğim.

Bundan önce de, idarî yargıyla ilgili bir noktanın altını çizmek istiyorum. İdarî yargı, doğal olarak Türkiye'de, diğer ülkelerdeki gibi idareyi düzenlemek üzere,

denetlemek üzere düzenlenmiştir; ama, dikkat ederseniz, idarî yargının bazı kararlarında aslında Parlamentonun iradesini geçersiz hale getirmek için kullanıldığı görülmektedir. Mesela, başörtüsüyle ilgili, dini eğitimle ilgili konularda bu eğilim çok açık bir şekilde tezahür etmektedir.

Parlamento ile yargı arasındaki ilişkiler, tabiatıyla ağırlıklı olarak anayasa yargısı alanında tezahür eder. Bu konuda bir özetleme yapmadan önce, bazı noktaların altını çizmekte yarar var. Bir klasik liberal olarak benim temel kanaatim şudur: İster siyasî, ister iktisadî olsun, güç temerküzü özgürlüğe ve üretkenliğe zararlıdır. İktisadî gücü dağıtacak olan piyasa ekonomisi, siyasî gücü dağıtacak olan ise liberal demokrasidir. Liberal demokrasi, kuvvetler ayrılığına dayanır. Yasama, yürütme ve yargının ayrı ellerde toplanması, karşı konulmaz bir diktatörlük yaratılma tehlikesini bizden uzaklaştıracaktır. Bunun niye böyle olduğunu izaha herhalde gerek yok. Ancak, üç kuvvetin birbirinden ayrı olması yetmez; her birinin de ayrıca sınırlanması gereklidir. Bu çerçevede yasamanın da sınırlanması gerektiği açıktır. Yasamanın özgürlük lehine sınırlanmasının başarılılabilesinin ilk ve en iyi yolu, bütün hukukun bir yasama organının mahsulü olmadığı ve olamayacağı peşinen kabul edilmesidir. Kanun yapan bir organ olsa da olmasa da kanunlar olacaktır; çünkü, insan toplumları kuralsız yaşayamaz. Başka bir deyişle, hukuk, kanunların kodifiye edilmesinden, yazılı hale getirilmesinden ve devlet desteği marifetiyle uygulanmasından önce vardır. Parlamentonun kanun yapma faaliyetinin meşruiyeti, ondan önce var olan ve bazen doğal hukuk, bazen yüksek hukuk denilen bu hukuka saygı gösterilmesine bağlıdır. Özgürlükçü bir siyasî sistem, bu hukukun ana unsurlarını "anayasa" denilen ve aslında hukukî olmaktan çok siyasî olan, başka bir deyişle hukukî olduğu kadar da siyasî olan metinde ifadelendirilir. Ancak, böyle sağlam bir anayasa yapılması, parlamentonun anayasa adını almayı hak eden metnin sınırları içinde kalacağını tek başına garanti edemeyebilir. İşte, bu yüzden, anayasa yargısı ve anayasa mahkemeleri doğmuştur. Başka bir şekilde ifade edersek, anayasa yargısının hedefi, anayasaya aykırı yasama faaliyeti yapıp yapılmadığını belirlemek suretiyle insan haklarını ve insan haklarını koruyan hukuku korumaktır. Ne var ki, işler fiiliyatta, kâğıt üzerinde öngörüldüğü gibi yürümeyebilir; nitekim, bu sık sık da görülmektedir.

Anayasa yargısında çeşitli problemler doğmaktadır. Bir problem, anayasa mahkemelerinin parlamentonun çıkardığı meşru ve demokratik ve anayasaya aykırı olmayan kanunlara keyfî müdahalede bulunma eğilimidir. Böyle yapmakla, bu mahkemeler, siyasetin bir parçası olmaktadır. Bazı yazarlara göre, bu tavrı benimseyen anayasa mahkemeleri, neredeyse siyasetin üçüncü çemberi haline gelmiştir. Buradaki tuhaflık, anayasa mahkemelerinin siyasetin mutlak anlamda dışında kalabilecekleri halde kalmamalarından kaynaklanmamaktadır; birazdan işaret edeceğim üzere, sorun, mahkemelerin siyasî temsil kabiliyetine ve dolayısıyla, siyasî sorumluluğa sahip olmamalarına rağmen siyaset yapmalarından kaynaklanmaktadır.

Bu yüzden, özellikle Kıta Avrupa'sında anayasa mahkemeleri iki temelde ağır eleştirilere uğramaktadır.

Bunlardan birincisi, parlamenter egemenliği ihlal etmeleridir.

İkincisi, kanunun ne olup olmadığını söylemekle yetinmeyip kanun yaratmaya, bazen bizim Anayasa Mahkemesinin yaptığı gibi, kalkmalarıdır.

Anayasa mahkemelerinin kendileri için öngörülen sınırları aşma eğilimine girmeleri, çeşitli faktörlerin etkisiyle olmuştur. Bunların en başında yargı sistemindeki kimlik ve menfaat algılamasının parlamentonun algılamasına göre daha kuvvetli olması gelmektedir. Bu, genel olarak bürokrasi ile siyasetçi arasındaki ilişkinin yargıda yansımasıdır. Bürokratlar gibi yargıçlar da kendilerini hancı, politikacıları yolcu görmektedir. Bu yüzden, anayasa yargıçları, bürokratlara ve bürokratik iradeye politikacılardan daha fazla ilgi gösterebilmektedir. Parlamenterler hesaplarını üç dört yıl için yaparken, yargıçlar ömürboyu kalınacak bir meslek fikri ve dayanışması geliştirmektedir. Demokrasilerde hukukun hâkimiyetine verilen haklı önem, bazı yargıçların yanlış bir algılamayla kendi önemlerini abartmalarına yol açmaktadır. Kimi yargıçlar, hukukun hâkimiyetini hukukçunun hâkimiyeti sanmakta ve kendilerini onlara verilen, aşan görevlerle tesis etmeye yönelmektedir ve bunu yapmakta çok ince ve sonuç alıcı yöntemler geliştirmektedir. Aslında, yürütmenin yargıya karşı güçlendirilmesi amacıyla kurulmuş olan Fransız Anayasa Konseyinin tam tersi istikamette gelişmesi ve kurumsallaşması, bunun tipik bir örneğidir.

Buna rağmen, politika yapısı olarak anayasa mahkemesinin iki faktör tarafından sınırlandırıldığı görülmektedir. Bunlardan birincisi, mahkemenin kendi kararlarını uygulayamamasıdır; kararların uygulanması için devlet organlarına ihtiyaç duyulmasıdır.

İkincisi, anayasa mahkemelerinin kendi başlarına harekete geçememesidir; ama, bizde bazı durumlarda geçiyor biliyorsunuz. Kendi başına harekete geçememeleri durumunda mahkemeler siyasete öncülük edememekte, bir fırsat doğmasını beklemektedir.

Anayasa mahkemesinin iki temel fonksiyonu elbette vardır; birisi anayasal dengeyi kurmak, devlet organları arasındaki ilişkiyi kurmaksa, diğeri hakları ve özgürlükleri muhafaza etmektir.

Birincisi bir yana bırakıp ikincisine bakalım. Anayasa mahkemesinin tarihlerinin başarılar kadar başarısızlıklarla dolu olduğunu görürüz. Tipik bir örnek Amerikan Anayasa Mahkemesidir. Amerikan Anayasa Mahkemesi, türünün ilk örneğidir; ama, son 160 yıl içerisinde Amerika'da federal devletin federe devletler aleyhine kuvvetlenmesini ve insan hak ve özgürlüklerinde gerileme olmasını engelleyememiştir. Amerikan Anayasa Mahkemesi, özgürlükler arasında seçici davranmış, mesela siyasî, seksüel, sanatsal özgürlük alanlarında son derece cömert olmuş, dinî ve ekonomik özgürlüklerde kısıtlayıcı bir çizgiyi izlemiştir. Bu durum, yani başarılı olma ve başarısız olma durumu, diğer mahkemeler için de geçerlidir. Anayasa mahkemesinin siyasileşmesinin eleştiri konusu yapılması, bu mahkemelerin siyasetten tamamen arındırılabilceğini göstermez. Aslında, anayasa yargısı, yarı siyasî yarı hukukîdir. Zira, anayasa öyle bir metindir; hatta biraz daha iddialı bir söz söylersek, hukukun hâkimiyeti ilkesi de siyasî bir ilkedir, hukukî bir ilke değildir. Anayasa mahkemelerinin kurulması da tamamen siyasî bir tercihtir.

Ayrıca, yargıçların meslekî ve sosyal formasyonu, fikri ve ideolojik eğilimleri de mahkemenin siyasetle ilgisinde, siyasî eğiliminde etkili olacaktır. Yani, açık bir siyasî kimliğinin olmaması, anayasa yargıçlarının siyaset yapmadığını göstermez. O zaman, önemli olan, anayasa mahkemelerinde hangi siyasî eğilimin etkili olacağıdır. Birey haklarını, özgürlükleri ve demokrasiyi önemseyen, tercihlere dayalı siyasî eğilimlerin etkili olması arzuya şayandır.

Ayrıca, anayasa mahkemesi yarı siyasî bir organ olduğundan, demokratik toplumdaki ana eğilimlerin orada yansıması da önem taşımaktadır. Burası, zannediyorum Türk Anayasa Mahkemesinin en zayıf noktalarından birisidir. Sık sık iştirsiniz, Anayasa Mahkemesine falan sızmasın, mesela liberaller sızmasın Anayasa Mahkemesine; niye sızmasın; çünkü, Anayasa Mahkemesi belirli bir siyasî görüşün kalesidir âdetâ, orada sadece o temsil edilebilir. Halbuki, dünyanın bütün demokratik ülkelerinde toplumdaki ana eğilimlerin anayasa mahkemelerinde yansıması beklenir. Başka bir deyişle, anayasa mahkemeleri demokrasiyi engelleyecek değil, geliştirecek ve takviye edecek bir çizgiyi izlemelidir. Anayasa mahkemeleri, parlamentonun iradesini, bürokratların iradesinde yine değil liberal demokrasi lehine sınırlandırmaya yönelmelidir. Bizim Anayasa Mahkememizin çeşitli sorunları var, birisi temas ettiğim sorun. Bu sorunun Anayasa Mahkemesinin sadece kendisinden kaynaklandığını söyleyemeyiz; çünkü, 1982 Anayasası da çeşitli problemler yaratmaktadır; ama, Anayasa Mahkemesi yargıçlarının da zaman zaman problem yaratmaya çok elverişli bir çizgide olduğu açık bir gerçektir. Sözü uzatmamak için bir iki tane örnek vereyim; Anayasa Mahkemesi kararları incelendiğinde, mesela, din işleri ile dünya işlerinin birbirlerinden ayrılması olarak laiklik, devletin sosyal düzeni ve devlet hakları gibi anormal terimlerin, siyaset felsefesinde tamamen antiözgürlükçü çizgiye denk düşen terimlerin rahatlıkla kullanıldığını görebiliyorsunuz. Türk Anayasa Mahkemesinin bu cendereden mutlaka çıkarılması lâzımdır; bunun çeşitli yolları vardır. Yollardan birisi de, Parlamentonun Anayasa Mahkemesi üyelerinin göreve gelmesinde kesinlikle etkili olmasıdır. Bu konuda, Anayasa Mahkemesinin bir önerisi var; o da çok yetersiz bir öneri olmasına rağmen, çeşitli tepkiler yarattı biliyorsunuz.

Aşağı yukarı vaktim doldu, belki de aştım; burada kesiyorum; çok teşekkür ediyorum.

BAŞKAN - Sayın Yayla'ya çok teşekkür ediyorum.

Liberal düşünce sahibi bir aydın olarak, akademisyen olarak düşüncelerini gayet güzel biçimde ifade ettiler. Bunlardan hepimiz yararlanacağız değerli arkadaşlarım.

Şimdi, dört arkadaşımız söz haklarını kullandılar. Sorular geldi. Sorular iki arkadaşımıza yönelikti; çünkü, diğer iki arkadaşımız konuşurken, biz, artık soru sorulmasın diye bir kısıtlama koyduk. Eminim, zaman imkânımız olsaydı, onlardan da bazı konuları sormak suretiyle açıklama imkânı bulacaklardı.

Ben, Sayın Bilal Eryılmaz ve Sayın Haluk Şahin'den, kendilerine gelen soruları tek tek okuyarak, tek tek üzerinde durarak değil, ortak noktalarını bularak çok kısa cevaplar vermelerini rica ediyorum.

Sayın Eryılmaz, sizden başlayalım efendim.

Buyurun.

Prof. Dr. Bilal ERYILMAZ - Teşekkür ederim.

İzleyicilerimizin sorularına karşı bir saygısızlık yapmamak bakımından toparlamaya da çalışacağım, hem zamanı da dikkate alarak.

Şimdi, bürokrasi meselesi çok yönlü bir konu; her bakımdan tartışılabilir, yani her yönüyle ilgili ayrıntı tartışma yapılabilir. Bu, bir sistem olarak algılandığı zaman, bir yönetim tarzı, anlayışı olarak aldığı zaman çok ciddi bir konu. Şimdi, bütün toplumlarda, devletlerde bürokratikleşme artıyor. Buna karşı özgürlük talepleri de artıyor; yani, bu, birbirleriyle uyuşmayan şeyler. Yani, bürokratikleşme arttığı zaman özgürlüklerde de büyük bir kısıtlama ortaya çıkıyor. Bütün bürokrasilerde onu kontrol eden insanlar için bir ilave kuvvet, bir güç ortaya çıkar. Dolayısıyla, oligarşik eğilimler bürokrasinin yapısında var. Bu konuda neler yapılabilirle ilgili soruların ortak bir noktası var. Ben, kısaca tabii bunları ayrıntıya girerek cevaplandırmak durumunda değilim; ama, şunu söyleyebilirim. 1980'den sonra dünyada ortaya çıkan yeni kamu yönetimi anlayışı, bürokrasinin yapısı ve işleyişine ilişkin konularda yeni açılımlar, yeni ilkeler ve değerler sunuyor. O anlayışın bürokratik yapılarda gerçekleşmesi halinde günümüzdeki sorunların büyük bir kısmının giderilebileceğini söyleyebilirim. Ayrıca, vatandaş olarak da bizlerin, bürokrasinin tavır ve davranışlara karşı yapmamız gereken şeyler de var, haklarımızı iyi kullanma konusunda şeyler de var. Bürokrasi, karşısında, zayıf bir toplum, zayıf bir parlamento, zayıf bir hükümet bulduğu zaman bu gücünü her zaman artıracaktır ve geliştirecektir. Ben, bu kadarla yetiniyorum. Hepinize saygılar sunuyorum, teşekkür ederim.

BAŞKAN - Sayın Şahin, sizden de rica edelim, buyurun.

Prof. Dr. Haluk ŞAHİN - Efendim, ben de kısaca cevap vereyim.

Değerli bir dinleyicimiz "medya siyasî iktidar üzerinde hep bir hâkimiyet kurmak istiyor; sizce bu doğru mu; bunun kötü sonuçları neler oluyor" diye sormuş. Ben, aslında bu değerli dinleyicimizin sorusunu tersine de çevirebilirim; şöyle diyebilirim: Her siyasî iktidar medya üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışıyor; sizce bu doğru mudur? Hayır, doğru değildir, ikisi de doğru değildir. Demokrasinin iyi işleyebilmesi için, medyanın sadece özgür değil, aynı zamanda bağımsız olması gerekir. Medyanın bağımsız olabilmesi için, belirli konularda, belirli şeyleri yapmaması gerekir; çıkar çatışmasına yol açabilecek ilişkiler kurmaması gerekir. 1990'lı yıllar boyunca bunun çok kötü örneklerini yaşadık ve medyamız bunun bedellerini kısmen de olsa ödedi. Birtakım dersler alındı; öyle zannediyorum ki, bu derslere göre birtakım şeyler düzeltiliyor; ama, aynı şekilde, medyanın da, siyasî iktidarların da medyaya kendilerinin manipüle edebileceği ve gerçekleri sadece onların istediği tarzda yansıtan bir araç olarak bakmamaları gerekiyor. Bu oyunun karşılıklı olarak demokrasinin kurallarına göre oynanması gerekir.

Bir ikinci soru olarak da deniyor ki: "Avrupalı parlamentoların medyanın ilgisini çekebilmesi mümkün değil; çünkü, orada, Avrupa'da kurumsallaşmıştır her şey. Par-

lamento kitleler açısından çok ilginç şeyler yapamaz. Bizim içinde durum acaba böyle mi, değil mi?" Ben buna inanmıyorum. Ben, gazetecilerin yeterince yaratıcı - "yaratıcı"yı söylerken "uydurmacı" anlamda söylemiyorum; ama, "olaylara derinliğine nüfuz eden biçimde"yi kastediyorum- baktıkları takdirde, bizim Parlamen-tomuzun da çok daha fazla habere konu olabileceğini düşünüyorum. Bu Parlamen-tomuzda çok daha ilginç olaylar, insanlar, gelişmeler olduğuna inanıyorum. Pek çok şeyin yeterince aktarılmadığını düşünüyorum. Bakışın değişmesi lâzım. Yani, Par-lamentonun, dünyanın başka yerlerinde olduğu gibi, bizde de çok ciddi, kravatlı, asık suratlı insanların ciddi şeyler konuştukları ve halkın ancak bunlara sıkıntıyla ve hemen uzaktan kumandayla başka yere geçerek cevap verebilecekleri bir olay olarak değil, halkın temel sorunlarının tartışıldığı bir platform olarak ele alınması gerektiğini düşünüyorum. İyi gazeteciler bunu yapabilirler. Evet, hiçbir zaman Parlamen-to ve Meclis Televizyonu Semra Hanımla belki yarışamaz; ama, bugün olduğundan daha fazla seyredilebilir diye düşünüyorum. Çok teşekkür ederim.

BAŞKAN - Teşekkürler Sayın Şahin.

Değerli arkadaşlarım, değerli katılımcılar, saygıdeğer konuklar; XVI. Millî Egemenlik Sempozyumu toplantımızda dört değerli arkadaşımız, dört önemli konu-da açıklamalarda bulundular. Parlamento-bürokrasi ilişkileri konusunda, parlamen-to-medya ilişkileri konusunda, parlamento-yargı ilişkileri konusunda ve egemenlik ilkesinin felsefi anlamda da, hukukî anlamda da geçirdiği evrimi Sayın Nuri Yaşar arkadaşımızdan dinledik. Sempozyumun faydalı olduğunu, yararlı düşünceler ifade edildiğini karşılıklı bir görüşmeye de vesile olduğuna inanıyorum.

Değerli katılımcılara huzurlarınızda çok teşekkür ediyorum ve iki saat boyunca bu toplantıyı ilgiyle takip eden siz değerli konuklara çok teşekkür ediyorum; he-pinize iyi günler diliyorum.

SUNUCU - Efendim, bilimsel toplantımız burada sona eriyor; katılımınız için teşekkür ederiz.

XVI. MİLLÎ EGEMENLİK SEMPOZYUMU
"Meclisin Açılışının 85. Yılında Millî Egemenlik"

11 Haziran 2005 - KONYA

SUNUCU - Sayın Başkanım, sayın milletvekillerini, Sayın Valim, Sayın Belediye Başkanım, sayın yöneticilerim, sayın konuklar ve değerli basın mensupları; Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışının 85 inci yıldönümü ve Millî Egemenlik Yılı kutlama etkinlikleri kapsamında, Konya Valiliği, Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü işbirliğiyle düzenlenen 16 ncı Millî Egemenlik Sempozyumuna hoş geldiniz, onur verdiniz.

Değerli konuklar, sizleri, Büyük Önder Atatürk ve aziz şehitlerimizin manevî huzurunda saygı duruşuna ve İstiklal Marşımızın icrasına davet ediyorum.

SUNUCU - Sayın Başkanım, değerli konuklar; şimdi, sempozyumun sunuş konuşmalarını yapmak üzere, Selçuk Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Süleyman Okudan'ı kürsüye davet ediyorum; buyurun efendim.

Prof. Dr. Süleyman OKUDAN
Selçuk Üniversitesi Rektörü

Sayın Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanımız, Başkanvekilleri, sayın milletvekilleri, Sayın Valim, Sayın Belediye Başkanım, Sayın Adalet Kurumu Başkanım, değerli protokol üyeleri; her şeyden önce, hepimizi saygıyla selamlıyorum.

Millî egemenlik, milletin kendine hükümet edecek kurulu seçmesi, yani millet tarafından devlete verilen iktidarı ifade eder. Bu egemenliğin bir kişiye, gruba ve çoğunluğa değil, bütün millete ait olması önemlidir.

Millî egemenlik fıkri, 18 inci Yüzyılın sonlarında gelişmiş, 1789 Büyük Fransız İhtilaliyle pozitif bir hüviyet kazanmış, böylece monarşiden cumhuriyet idarelerine geçişin önü açılmıştır.

Millî egemenlik kavramını, 1876 ve 1908 Meşrutiyetçileri tercüme yoluyla ele aldılar ve ilk defa 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla, Ulu Önder Atatürk tarafından, Türk devlet ve siyaset hayatına sokulmuş, bu tarihten sonra, O'nun, Türkiye'de yerleştirmek istediği en önemli prensiplerden biri haline gelmiştir.

Gerçekten, 19 Mayıs 1919'dan kısa bir süre sonra, yayınladığı Amasya Genelgesiyle, Erzurum ve Sivas Kongreleri Beyannamelerinde millî egemenliği dile getiren ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla uygulamaya koyan, 1921 Anayasasında ona açık seçik yer veren Ulu Önder Atatürk, her fırsatta, amacının millî egemenliği gerçekleştirmek ve yaşatmak olduğunu ifade etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, saltanatı kaldırmak, millî iradeyi onun yerine koymak istemektedir. Amacına ulaşmak için acele etmemiş, sabırla hedefine ulaşmaya çalışmıştır.

Ulu Önder Atatürk'ün demokrasiyi Türkiye'de yerleştirme niyet ve çabaları sayesinde ki, zamanı gelince çok partili döneme geçmemiz sağlanmıştır.

Bugün çağdaş ülkeler arasında Türkiye, Ortadoğu'nun tek demokratik ve itibarlı ülkesi hüviyetine sahip olmasını, yine Ulu Önder Atatürk'e borçludur.

Sonuç olarak denilebilir ki; Atatürk, gençliğinden beri özlemini çektiği millî egemenlik ilkesini İstiklal Savaşı sırasında titizlikle uygulama alanına koymuş ve daha sağlığında, tartışmasız bunu kabul ettirmiştir. Millî egemenlik, artık bugün de Türkiye Cumhuriyetinin temeli, ruhudur.

Sayın Meclis Başkanım, ben, daha çok, sizin ve şahsınızda bütün misafirlerin çok zamanını almak istemiyorum ve saygıyla, egemenliğini Türkiye'ye hediye eden Ulu Önder Atatürk'ü saygıyla selamlıyor, sizleri saygıyla selamlıyor ve panelistlere başarılı bir sempozyum geçmesini diliyorum, saygılar sunuyorum.

SUNUCU - Sayın Başkanım, değerli konuklar; sempozyumun sunuş konuşmalarını yapmak üzere, Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Tahir Akyürek'i kürsüye davet ediyorum; buyurun efendim.

Tahir AKYÜREK

Konya Büyükşehir Belediye Başkanı

Kıymetli Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanımız, kıymetli protokol, değerli misafirler; öncelikle, bu yılı Millî Egemenlik Yılı ilan eden ve bu sempozyumun, akşam da değişik etkinliklerle devam edecek programların hazırlayıcısı, programlayıcısı olan kıymetli Meclis Başkanımıza teşekkür ediyorum ve Konyamıza dışarıdan gelen, bugün burada programımızı teşrif eden, Konyamızdan katılan bütün hemşerilerimize, dostlarımıza, bu programı teşrifleri nedeniyle teşekkür ediyorum, hoş geldiniz diyorum.

Bu programın Konyamızda yapılması, programın manası ve ruhuna da çok uygun; çünkü, Konyamız, medeniyetlere beşiklik yapmış, farklılıkları koruyarak bir arada yaşama geleneğini genlerinde taşıyan, yine hoşgörünün, sevginin, barışın başkenti kabul edilebilecek bir kent, Mevlana kenti. Anadolu Selçuklu Devletinin payitahtı. Dolayısıyla, bu programın manasıyla Konyamızı Konya yapan değerler bütünleşmiş oluyor. Millî Egemenlik Yılı'nın ve bununla ilgili sempozyumların, programların, millî egemenliğin, millet iradesinin önünde belki zaman zaman tartıştığımız, önünde gördüğümüz bazı engellerin de kaldırılmasına vesile olmasını diliyorum. Milletimizin iradesinin yönetimde tam temsili noktasında problemlerin çözümüne vesile olmasını diliyorum.

Ben, programımıza katılan bütün arkadaşlarımıza tekrar teşekkür ederken, sempozyumda sunum yapacak bilim adamlarımıza da şükranlarımı sunuyorum.

Hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

SUNUCU - Değerli konuklar, sempozyumun sunuş konuşmalarını yapmak üzere, Konya Valisi Sayın Ahmet Kayhan'ı kürsüye davet ediyorum; buyurun efendim.

Ahmet KAYHAN

Konya Valisi

Sayın Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanımız, çok saygıdeğer konuklar, çok değerli katılımcılar; Türkiye Büyük Millet Meclisi, hür ve bağımsız yaşama azim ve kararlılığını hayata geçirmiş, kurtuluş mücadelesini vermiş, cumhuriyeti kurmuş, büyük reformları gerçekleştirmiş, Büyük Atatürk'ün gösterdiği istikamette, çağdaş bir devlet, çağdaş bir toplum yaratmıştır.

Millî egemenlik, bugün sahip olduğumuz çağdaş devletin temeli, demokratik rejimimizin hayat kaynağıdır. Dünya üzerinde halka dayanmayan hiçbir hareket, hiçbir girişim başarılı olmamıştır. Çağdaş devletin kuruluşu ve yönetimi de halka dayanmalıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, işte bu tarihî ilkenin varlık kazandığı yegâne yüce kurumdur. Bu yüce kurumun kuruluşunun 85 inci yılı Millî Egemenlik Yılı olarak ilan edilmiş ve Millî Egemenlik Yılı etkinliklerinin bir kısmı da ilimizde planlanmıştır ve bu konuda ilimiz, âdeta şerefendirilmiştir. Bu nedenle, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Sayın Başkanım, huzurlarınızda en derin saygılarımla ve hürmetlerimle selamlıyorum. Lütfettiler, bize bugünü yaşattılar.

Ben, etkinliklerin hayırlı olmasını diliyor, emeği geçen herkesi kutluyor, hepinize saygılar sunuyorum.

SUNUCU - Değerli konuklar, şimdi de, sempozyumun açılış konuşmalarını yapmak üzere, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Sayın Bülent Arınç'ın kürsüye teşekkürlerini arz ediyorum.

Buyurun Sayın Başkanım.

Bülent ARINÇ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

Sayın Valim, çok değerli konuklar, sevgili Konyalılar, değerli gençler, hanımefendiler, beyefendiler; hepinizi sevgiyle selamlıyorum, hepinize iyi günler diliyorum.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu yıl 85 inci yılını kutluyor. 23 Nisan 1920'de Ankara'da mütevazı bir binada toplanan, Kurtuluş Savaşını yöneten, bizi bağımsız bir devlet yapan, cumhuriyeti ilan eden Meclisimiz 85 yaşında.

Bu 85 inci, yılı farklı etkinliklerle, Türkiye genelinde ve bir yıl boyunca kutlamayı prensip olarak kabul ettik. Nedenlerini izah edeceğim. Bu kutlamalardan biri de, bugün 11 Haziran 2005'te, sevgili Konyamızda, güzel Konyamızda yapılıyor.

Şimdi, Millî Egemenlik Sempozyumunu değerli bilim adamlarımızın farklı konulara bakış açısıyla dinleyeceğiz. Konya'da, hazır gelmişken dostlarımızla bir arada olacağız. Bu akşam da, hep beraber -kısmet olursa- semâ gösterisi ve konseri de izleyeceğiz.

Öncelikle, bu güzel salonu sempozyumumuza tahsis eden Değerli Ticaret Odası Başkanımıza ve arkadaşlarımıza çok teşekkür ediyorum. Etkinliklerle de çok büyük katkıları oldu.

Sempozyuma Sayın Valimiz, Büyükşehir Belediye Başkanımız, çok Değerli Rektörümüz, Adalet Komisyonu, milletvekili arkadaşlarım, pek çok bürokrat arkadaşlarım teşrif ettiler. Sayın Meclis Başkanvekilimiz Sadık Yakut Bey aramızdalar. Hepinizi tek tek saymayacağım; ama, çok güzel bir beraberlikle, çok güzel bir katılımıla sempozyumumuzu yapıyoruz ve bu, aynı zamanda, Konyamızın ev sahipliğinin ne kadar güzel olduğunu, konukseverliğinin ne kadar güzel olduğunu ortaya koyan bir tablodur; valisiyle, rektörüyle, adliye teşkilatıyla, baro başkanımızla, değerli arkadaşım Hasip Beyle -meslektaşım olarak avukatları da unutmayayım- bir aradayız. Aramızda belediye meclis üyeleri var, hanımefendiler var, gençler var, üniversite mensupları var. 85 inci yıl etkinliğine beraberce katılıyoruz. Bunun, Meclisimizi çok mutlu ettiğini ifade ediyorum ve katılan tüm arkadaşlarıma tekrar teşekkür ediyorum.

Değerli dostlar, her sene 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramıdır. İki bölümü var bunun, iki anlamı var, birbirini tamamlıyor aynı zamanda. Birisi ulusal egemenlik, yani millî egemenliğimiz. Nedir, ne değildir, neden millî egemenlik, cumhuriyetle, demokrasiyle nasıl bağdaşıyor, egemenlik nasıl kullanılıyor, egemenlik bize ne veriyor?

Bunları, tekrar bir bilinç olarak yerleştirmemiz lâzım. İkincisi, çocuk bayramı olarak da kutlanıyor 23 Nisan. Büyük Atatürk'ün, çok da isabetli olarak, geleceğimiz olan gençlerimize bir bayram armağan etmesini yine çok büyük bir sevinçle karşılıyoruz.

Geçmiş yıllarda, içinde de çocukluğumuzdan beri bulunduk bu bayramların. Öncesinde birkaç gün, sonrasında birkaç gün bu kutlamalar yapılır. Biz bunu bu yıl

farklı kutlayalım dedik; yani, sadece seremonilerden ibaret kalmasın, orayı ziyaret, buraya gel, burada bir şey konuş, arkasından resepsiyon ve bitmesin. Bir yıl boyunca... Egemenlik kolay bir şey değil, egemenliğimizi kolay kazanmadık, kimseye de vermeye niyetimiz yok. Bu egemenlik, milletimizi güçlü kılıyor. "Egemenlik millettir" sözü, bizim demokratik bir yapıda olduğumuzu gösteriyor, cumhuriyetçi bir yapıda olduğumuzu gösteriyor. Demek ki, egemenlik bir kişide değil, diktatörlük yok; bir grupta değil, aristokrasi yok; bir aşirette, bir kabilede, bir köyde, bir şehirde değil, her birimizde egemenlik var. İşte o zaman demokrasiyi, o zaman cumhuriyeti konuşabiliyoruz.

Bunu, ilkokuldaki öğrenciden, bürokrasinin en tepesinde oturan kişiye kadar bir tazeleyelim istedik, bir yenileyelim istedik. Millî irade nedir, demokrasi nedir, seçme-seçilme hakkı nedir, yurttaşlık bilinci nedir, vatanımız ülkemizi sevmek nereden başlar, bu ülke nasıl kazanıldı, bağımsızlığımızı nasıl kazandık?.. Bundan 85 yıl önce, Ankara'da, Anadolu'nun seçilmiş insanları küçük bir köy, kasaba hüviyetindeki yerde toplanırken ne düşündüler, akıllarında ne vardı, hükümet yoktu, silah yoktu, para gücü yoktu, işgale uğramış bir ülkede bağımsızlık nasıl kazanıldı, niye önce Meclisten işe başladılar?.. Bunları bir görüşmemiz lâzım, bir konuşmamız lâzım. Yoksa, hay huy içerisinde, bunların çok fazla farkına varmadığımızı düşünüyorum. Gazetelerin birinci sayfalarına bakın, sonuncu sayfalar zaten malum. Televizyon ekranlarına bakın, ne tartışıyorlar, hangi konularda öncelik tanıyorlar; egemenlik mi, yoksa başka bir şey mi; millet iradesi mi, yoksa çok farklı şeyler mi?

Bunları düşündük ve dedik ki, muhtarlarımızı, ilkokul ve lise öğrencilerimizi, bütün gençlerimizi kucaklayacak projeler üretilim. Madem ki, gençlik bayramıdır, çocuk bayramıdır, gençlerimizin demokrasideki rollerini şimdiden onlara yaşatalım. Öğrenci meclisleri projesini getirdik. Her ilköğretim okulu kendi öğrenci meclisi başkanını seçti, şehir bir araya geldi, o ilin öğrenci meclisi başkanı seçildi, sonra biz onların 81'ini Ankara'da topladık, Meclis Genel Kurulunda aynen Meclis toplantısı yaptık. Ben açtım geçici başkan olarak, onlara devrettim, onlar seçildiler, gündemlerini uyguladılar, kararlar aldılar ve o çocukları, gerçekten geleceğimizin güvencesi olarak gördük. Konya İl Öğrenci Meclisi Başkanı da vardı. Konuştukları, tartıştıkları, ortaya koydukları fikirler, hepimizin geleceğe olan güvenini ve sevgisini artırdı.

53 000 muhtarımız için, kaymakamlarımız, valilerimiz seferber oldular. Onlara kitapçıklar, kitaplar bastırdık. İlk Meclisten bugüne kadar Meclisin çalışmaları, yasama faaliyetleri, Meclisle bağlantılı olan her konuyu kitaplaştırdık, CD'lere, bilgisayarlara yükledik, belgeseller yaptık.

Bir tane büyük TIR çıkardık, Millî Egemenlik TIR'ı diye, Anadolu'yu dolaştırdık. Bir tanesini gördüm Konya'da. Karış karış Anadolu'yu dolaştı. İçine, İlk Meclisten bugüne kadarki kazanımlarımızı koyduk. Çocukları sevindirecek çizgi romanlar verdik, çocuklara şekerler verdik, kitaplar verdik, belgeseller verdik, başlarına şapka koyduk; ellerine bayrak verdik, o coşkuyu yaşatmak istedik.

Büyük yürüyüşler tertipledik, Millî Egemenlik Yürüyüşleri. Ankara'da Sıhhiye'den İlk Meclise veya bugünkü Meclise kadar. İstanbul'da Galatasaray'ın önünden Taksim'e kadar.

Arkasından halk konserleri tertipledik. Meclisin kapılarını halkımıza açtık. Esasen kapısı ardına kadar açık olan kurumların başında herhalde Meclisimiz geliyor. Günde 5 000 ile 7 000 arası vatandaşımız, kılık kıyafetine bakılmadan, kafasında ne düşünüyor ona bakılmadan, parti farkı gözetmeksizin, inancını sorgulamadan, burası senindir, hoş geldin, Meclis seni karşılıyor dedik. Konserler verdik, kültürel programlar yaptık, sanatsal faaliyetler yaptık. Türkiye Koridorunu açtık; 81 il, kendisini tanıttı güzel maketler hazırladı, yerli yabancı herkesin beğenisine sunduk.

Bizim bir tarafımızda Milli Saraylar var, İstanbul'un Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayı. 10 tane köşk ve kasır, Büyük Atatürk'ten bu yana Meclisin denetiminde. Saraylarımızı, köşk ve kasırlarımızı halkımıza açtık. Orada her ile faaliyetler düzenledik, sergiler yaptık ve geçmiş yıllara göre yüzde, 50 ziyaretçi arttı, yerli ve yabancı.

Halk Meclisine kavuşsun, onu kucaklasın, onu soğuk duvarlardan, korkulacak yerlerden biri olarak görmesin, bizzat kendi evi olarak, kendi iradesinin toplandığı yer olarak görsün istedik.

Uzatmayacağım, bunların belki bir kısmını biliyorsunuz, bir kısmını, basınımız başka şeylerle meşgul olduğu için, belki dikkatlerinize getirmiyor; ama, milyonlarca insan, bu yılbaşından itibaren Meclisin bu etkinliklerini ortaya koyuyor.

İzçiler için günler tertip ettik, Meclisin bütün alanlarını özgürleştirdik, Meclisin yanındaki parkları da, halkın rahatça kullanabileceği mekânlar haline getirdik.

Meclis Başkanları Parkı yaptık, Millî Egemenlik Meşalesi yaktık, Ankara'nın her yerinden görülebilecek şekilde ve İlk Mecliste toplanan o kahramanlarını isimlerini oraya koyduk. Onun içerisinde Konya da var, Mehmet Vehbi Efendiden başlayarak, isimleri orada yazılı.

Türkiye'nin Bahçesi diye, Türkiye haritası üzerine, her ilin yetişen en güzel çiçeklerini koyduk. Bunlar, Mecliste yaptıklarımız.

Meclis dışında ormanlar meydana getirdik, sempozyumlar yaptık, kitaplar bastırdık, çocuklara uçurtma şenlikleri yaptık.

Niye yapıyoruz bunları? Bunları, halk Meclisiyle bütünleşsin, egemenliğini tekrar hatırlasın ve geleceğimizin güvencesi, demokrasinin kalbi, millet iradesinin toplandığı yer olarak Meclise tekrar sahip çıksın diye yapıyoruz.

Meclisi olmayan ülkelere şaşarım. Onlar ne kadar zavallı. Bizim Meclisimiz var, temsilcimiz var, millet iradesi var ve ülkemiz hukuk devleti ve demokratik bir devlet olarak ayakta duruyor.

Değerli dostlar, bir de şunu konuşmak istedik: Birinci Meclisi başarılı yapan neydi? Düşünün, 1914-1918, ülkemiz işgal edilmiş. Manda rejimi mi, bağımsızlık mı, yoksa başka bir şey mi? Anadolu insanı hiçbir şeyi düşünmeden, ya istiklal ya ölüm... Bağımsızlığı tercih etti. Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları, Anadolu'da bu hürriyet ateşini tekrar ayağa kaldırmışlar ve biz istiklalimize kavuşacağız demişler.

Kavuşacağız da, neyle; elde avuçta ne var; hiçbir şey yok; asker yok, düzenli ordu yok, silah yok, para yok, hükümet yok. Hükümet var, o da işgal altında. Önce acaba orduyu mu teşkil etsek, acaba ne bulup buluştursak da, sağdan soldan borçla silah mı alsak, yoksa önce bir derme çatma da olsa hükümet kursak da, ondan sonra şunu mu yapsak; ama, Atatürk ve arkadaşları şuna karar vermişler: Önce meclis, önce meclis. O olursa, hepsi arkadan gelir. Meclis açılmış, hem Meclisi Mebusandan gelenler hem Anadolu temsilcileri. Arkadan, bütün kararlarıyla mücadeleyi bizzat yürütmüş. O yüzden, Meclisimizin adı, biliyorsunuz, aynı zamanda Gazi Meclistir. 1923'te cumhuriyeti kuran Meclis de o Meclistir.

Orada toplanan insanlar, Karadeniz'den gelenler, güneyden gelenler, Ege'den gelenler, Konya'dan gelenler, ortası, kenarı, sağ, solu... Hepsi müşterek bir bilinçte birleşmiş. O da nedir; millî irade, iradei milliye. Biz milliyetin iradesiyiz... Bu millî irade, bağımsızlığımızı kurtaracak.

Ortak hedef koymuşlar kendilerine; bu bilinçten sonra ne yapacağız biz; tek bir yol; kurtuluş, zafer ve bağımsızlık. Buna da ulaşmışlar. Demek ki, hem müşterek bir bilinci kabul etmek hem de müşterek bir hedefe doğru azimle ve kararlılıkla yürümek, başarının temelini teşkil ediyor.

Türkiye buna 85 yıl önce çok muhtaçtı; ama, bugün de muhtaç. Ne eksikimiz var derseniz, herhalde, müşterek bir bilinçte ve ortak bir hedefte biraz eksiklerimiz var. O yüzden, Türkiye'mi yeniden ayağa kaldıracak, halkıyla, hükümetiyle, Meclisiyle, bütün sivil toplum kuruluşlarıyla tek bir hedef; yani, güçlü, muktedir, büyük, itibarlı bir Türkiye'ye, halkı huzurlu, mutlu ve refah içinde yaşayan bir Türkiye'ye bizi bu hedef götürecektir.

İlk Mecliste toplananların, sakallının yanında sakalsızın olduğunu görürsünüz, gencin yanında yaşlının olduğunu görürsünüz. Oltu Mebusu Yasin Bey henüz 25 yaşındaydı; ama, 75 yaşında olan bükükler de vardı. Hocalar da vardı, esnaf da vardı; eşraf da vardı, fakara da vardı; asker de vardı, sivil de vardı. Dersim Mebusu Diyaş Ağa Atatürk'ün hemen sağ tarafında duruyor, Celaleddin Efendi bir başka tarafta duruyor. Tefsir yazanlarla sadece günlük esnafılık işini yapanlar bir araya geldiler. Birbirlerini küçük görmediler. Birbirlerini inançlarından ve etnik kimliklerinden dolayı sorgulamadılar. Birbirlerini hor, hakir görmediler, kucaklaştılar, el ele verdiler, ölmeyi göze aldılar ve vatanın kurtuluşu için beraberce bu mücadeleyi yapmaya söz verdiler.

O Meclis nasılsa, 85 yıl sonra bu Meclis de öyledir. O dedelerin torunları bugün Mecliste. Onların da temelde bu hedeften dolayı hiçbir eksiklikleri yok. Heyecana ve o bilince tekrar, yeni bir sıçramayla yola çıkmamız lâzım.

O yüzden, Millî Egemenlik Yılı'nı bu bilinçle kutlayarak, tekrar bir diriliş hareketini tekrar bir uyanış hareketini, tekrar millî iradenin güçlülüğü konusundaki düşüncelerimizi, fikirlerimizi yaşatmayı arzu ediyoruz.

Değerli dostlar, millî egemenlik konusunu bugün değerli arkadaşlarımız konuşacaklar. Millî egemenliğin tesisi döneminde Konya; güzel bir konu, hepimiz bunu ilgiyle izleyeceğiz. Bugün isimlerini unuttuğumuz veya hatırlayamadığımız,

belki de ismen pek çok kimsenin yararlı faaliyetlerini görme imkânı bulacağız. Millî Mücadeleye Konya'nın katkıları çok büyüktür, çok güçlüdür. Bunu belki burada tekrar izleme imkânı bulacağız. Bir arkadaşımız millî egemenliğin soyut dinamiklerini, bir başkası İlk Meclisteki millî hâkimiyet anlayışını, bir değerli arkadaşımız da demokrasi ve cumhuriyetin birbiriyle olan münasebetini ortaya koyacaklar. Eminim ki çok yararlı olacak.

Tabii, salonumuzun ancak bu kadar oturacak kapasitesi var, hanımefendiler ve gençlerimiz ayakta kaldılar. İnşallah, konuşmacılar onları çok sıkmadan, çok özet biçimde, hepimizin ilgisini dağıtmadan... Yani, yönlendirmiyorum; ama, Meclis Başkanlığından kalma bir alışkanlığım var üstümde. İnanıyorum ki, hepimizi böyle heyecandan heyecana sürükleyecek konuşmalar yapacaklardır. Ben, onlardan daha fazla konuşmayayım.

Hepinize çok teşekkür ediyorum, Konya'ya çok teşekkürler, sizlere çok teşekkürler, sağ olun, varolun.

SUNUCU - Sayın Başkanım, değerli konuklar; sempozyumun oturum başkanlığını yapmak üzere, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitim ve Anabilim Dalı Başkanı Sayın Prof. Dr. Yusuf Küçükdağ'ı ve bildirilerini sunmak üzere, değerli hocalarımız, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi Sayın Yrd. Doç. Dr. Caner Arabacı'yı, Selçuk Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Öğretim Elemanı Sayın Dr. Ömer Akdağ'ı, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Elemanı Sayın Dr. Bünyamin Ayhan'ı ve Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Yavuz Atar'ı kürsüye davet ediyorum; buyurun.

Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ

Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Başkanı

Sayın Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanımız, sayın milletvekillerimiz, Sayın Valim, Sayın Belediye Başkanım, Sayın Rektörüm, değerli konuklar; hepiniz hoş geldiniz.

16 ncı Millî Egemenlik Sempozyumunu burada yapmak üzere bir araya gelmiş bulunuyoruz.

Şüphesiz, millî egemenlik deyince, hemen batılılaşma ve demokrasi önümüze çıkıyor. Gerek batılılaşma gerekse demokratikleşme kolay bir iş değil. Osmanlı Devleti aşağı yukarı 300 yıla yakın bu cephede mücadele vermiş, hâlâ da veriyor; yani, Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri ve şimdiki mevcut hükümetimiz, batılılaşma konusunda azamî derecede gayretlerini gösteriyorlar. Tabii, onlara biz müteşekkirimiz; fakat, demokrat olma, demokratik olma bir vizyon meselesi, bir kültür meselesi, kolay değil. Ben demokratik olacağım, ben demokrasiyi alacağım demekle bu iş olmaz. Bunun bir de kültürel altyapısı olması lâzım.

Osmanlı Devleti bunu oluşturmaya çalıştı; fakat, kolay değil. Birçok kişi sıkıntıya düştü. Sonuçta, bazılarının başı gitti. Ben bunlar üzerinde uzun uzun durmayacağım. Bir demokrasi kültürü oluştu. Bu oluşum, Atatürk tarafından hayata geçirildi. Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılması aslında düşmana karşı bir yapılanma şeklinde algılanıyor; fakat, bizim toplumumuzda güzel bir anlayış var; nerede hayır, nerede şer olacağı bilinmez, hayır bildiğinde şer var, şer bildiğinde hayır var diye bir söz var. Biraz önce Sayın Meclis Başkanımızın da ifade ettikleri gibi, düşmana karşı Anadolu'nun her tarafından milletvekilleri gelmiş, değişik mesleklerden insanlar toplanmışlar; ama, başlangıç ve toplanma şekli yurttan düşmanı atma şeklinde; fakat, Atatürk büyük bir insan. O'nun haklı bir görüşü var, Meclisin açılması konusunda; hem düşmanı yurttan atmak, bu arada da Birinci Meclisi âdetâ Türk demokrasisinin laboratuvarı yapmak gibi bir ideali vardı ve bunu da aynen öyle yaptı.

Sonuçta, biz, yurt elden gidiyor diye ayağa kalktık; fakat, millî egemenliğin hâkim olduğu bir sisteme geçtik.

Size şunu söyleyeyim: Bu, doğru toplumlarda kolay bir iş değil. Abdurrahman Şeref, Osmanlı tarihçisi şöyle diyor: Doğulu toplumlar, binlerce yıllık bir mutlakiyet anlayışı çerçevesinde hayatlarını devam ettirdikleri için, millî egemenliği hâkim kılma pek başarılı olmazlar diyor. Ortadoğu'da baktığımız zaman, Türkiye'nin dışın-da da bu gerçek anlamda böyledir. Irak'ın basma gelenlerin temelinde yatan totaliter bir rejimin olması. Güneyimizde Suriye'nin durumu, adı cumhuriyet; ama, babadan oğula geçen bir cumhuriyet, nasıl oluyorsa. Mısır'ın durumu keza öyle. Demek ki, bu bir kültür meselesi.

Burada ilk konuşmayı Sayın Yrd. Doç. Dr. Caner Arabacı'ya veriyorum. Millî egemenliğin tesisi döneminde Konya... Tabii, Sayın Meclis Başkanımızın da işaret buyurdukları gibi, önemli bir konu. Birkaç kişinin yaptığı bir yaramaz hareket, âdeta bir leke gibi; fakat, şimdi göreceksiniz, Sayın Arabacı bu konunun uzmanı, Konya'nın öyle olmadığını göreceğiz.

Buyurun Sayın Arabacı.

Sayın Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, saygıdeğer konuklar; millî egemenliğin tesisi döneminde Konya hangi durumdaydı, millî egemenliğe ne tür bir desteği vardı? Bunun üzerinde durmak istiyorum.

Biliyorsunuz, son yüzyılımızın tarihinde, millet iradesinin, millî hâkimiyet anlayışının en çok öne çıktığı dönem Millî Mücadele dönemi. Bütün kurumları kendisine bağlayarak, bütün güçleri uhdesinde toplayarak millet hâkimiyetinin ortaya çıkarıldığı kurum ise Türkiye Büyük Millet Meclisi.

Millî Mücadele Lideri, İlk Meclisin kendisini fesih kararı aldığı gün, bir kapanış konuşması yapar, orada millet hâkimiyetini bir kuvvet olarak belirtir. O kuvvetin tek makamı ise milletin kalbi; vicdanı ve mevcudiyetidir. Milletin kalbine, milletin vicdanına, milletin varlığına bağlılığın koyulduğu merkez ise Meclistir. Milletin, onu iradesini, değerlerini, yani kalp ve vicdanını öne çıkaran bir İstiklal Mücadelesi, elbette millettten destek alacak, milletini yanında bulacaktır. Millî vicdanın akis yeri olan Meclis ve onun aynı şeref ve onurunu taşıyan üyeleri, her fırsatta millete gidecek, her vesileyle halkın yanında, içinde olacaklardır. Bu yönden, belki, yine, tarihinde heyetler halinde üyeleri halka, cepheye gittiği için, bütün üyeleri ortak bulunduğu halde, Meclis bir defa bile tam sayıyla toplanamamıştır.

Şimdi, bu dönem, acaba Konya'da durum ne? Tabii, Konya'nın da 10 milletvekiliyle bu Meclise katıldığını biliyoruz. Konya'yı ziyaretleri sırasında... Biliyorsunuz, Atatürk Konya'yı resmen 13 defa ziyaret etmiştir, başka gelip geçmelerde vardır. Bir ziyaretlerinde, ki, 20 Mart 1923 tarihinde, Türk Ocağı defterine şu cümleyi yazar: "Konya asırlardır tüten büyük bir nurun ocağıdır. Türk harsının -yani kültürünün- esaslı kaynaklarından biridir." Türk kültürünün esaslı kaynaklarından biridir. Bu söz tarihî bir gerçeği ortaya koymaktadır; çünkü, 19 uncu Yüzyıl ortalarında Konya'da Rum toplumu vardır, Ermeni toplumu vardır. Rumların özellikle başlarında papazları, kiliseleri, sonra okulları da bulunmaktadır; ama, çok enteresan, Rumlar, kilise ayinlerinde Rumca kullanmamaktadırlar, dualar Türkçe yapılmakta, dua kitapları Türkçe basılmaktadır. 1970'li yıllara kadar bu şehirde Ermenilerin yaşadığını -hâlâ da var az miktarda- birçok Konyalı bilir. Konya gazetelerinde Türkçe'yi çok güzel kullanarak şiirler yazan Ermeni hemşerilerimiz vardır; yani, Türk kültürüyle, Atatürk'ün bahsettiği Türk harsının esaslı kaynaklarından biri Konya, sadece Müslüman Türk insanına Türk kültürünü devretmemiş, kabul ettirmemiş, içinde yaşayan azınlıklara da benimsetmiştir.

Tabii, Millî Mücadele döneminde, yani, millî egemenliği tesis döneminde Konya başlangıç itibariyle biraz talihsiz durumlar yaşar, Delibaş hadisesi gibi. İlginç bir hadisedir; aslında öz olarak -bunu vurgulamakta fayda var- Delibaş, Millî Mücadeleyle asker toplayan bir insandır. Genelde yanlış bilinir. Bir Konya isyanı yoktur, Delibaş hadisesi vardır. Delibaş da, Konya'da, Millî Mücadeleyle asker toplamakla, Konya Valisi tarafından resmen görevlendirilmiş, binbaşı rütbesi verilmiş,

kılıç kuşatılmış bir insandır; yani, hadisenin özünde, asker toplamanın özünde bir eşkiya hareketi yoktur. Bu 3 Teşrin 1336, yani, 1920'de olan günlük bir hadisedir. Onun dışında, Konya, Millî Mücadele safındadır, yanındadır, önündedir. Hatta, Konya olmadan Millî Mücadele olamazdı. Bu bir iddialı söz değil. Sebep de şudur: Biliyorsunuz, Türkiye'nin dağlarından yağlar akan, ovalarından ballar akan çok güzel illeri, bölgeleri vardır. Sayın Başkanım çok güzel buyurdular; yani, kuzey kıyılarımızdan, güney kıyılarımıza, batı kıyılarımıza varıncaya kadar hepsi işgal altındadırlar. Millî Mücadele madden, manen destek verecek zengin bölgeler hep esaret altındadır. O zaman Millî Mücadeleyi hangi insan unsuruyla, kiminle, hangi ekonomik güçle yapacaksınız?.. Onun için Konya olmadan Millî Mücadele olmaz; çünkü, İzmir'i Yunan işgal etmiştir, İzmir Manisa civarından insanlar sökün sökün Konya'ya gelmiştir, Edirne işgal edilmiştir, insanlar Konya'ya gelmiştir. Mesela Konya'daki Darüleytam, Edirneli hemşerilerimizin yaptığı yerdir. Bütün bölgeler, Adana işgal edilmiştir, Fransız işgali vardır, Adana işgalinden Adana kaçacağı çok meşhurdur, Pozantı civarından 20 000 insan Konya'ya gelmiştir. Erzurum, Doğu Anadolu biliyorsunuz bir hayli netameli günler yaşamıştır, Van dahil, Doğu Anadolu'dan yığınla insan, ki, toplam 35 000 civarında kabul edilir, Konya'ya gelmiştir.

Konya'nın mevcut nüfusundan çok daha büyük bir nüfus göçmen olarak Konya'da kalma durumunda. Peki, bunlar Konya'da nerede kalmışlardır; bütün medreseler, okullar, devlet kurumları, göçmenlerin iskân edildiği yerlerdir. Hatta, buralar tam iskân edilemediği için, göçmenleri karşılamadığı için, Konya'da birçok göçmen meydanlarda, ağaç altlarında çadır kurarak yaşamak durumunda kalmışlardır. Hatta, bunu bir benzetmeyle şöyle vermek uygun olur: İlk Meclisin milletvekilleri de bu fedakârlığı göstermişlerdir. Onlar milletvekilleri oldukları halde, ki, biliyorsunuz, Ankara o zaman, tozu çok, sineği çok bir yerdi, Millî Mücadelede, Meclisin açıldığı günler sosyal tesis yoktu. Zaten, Başkanım da belirttiler, Meclis binası 10 odalı değildir, 8 odalı küçük bir binadır. Kocaman bir toplantı salonu ve üst katlarda Meclis Başkanı, hükümet erkânının barınabileceği, bir tanesi de mescit olmak üzere 8 odası vardır. Bugünkü tesisimizin 1 000 küsur odası vardır.

Şimdi, bu Meclisin, milletvekillerini ağırlayacak yeri yoktur, sosyal tesisi yoktur. Mehmet Akif bile biliyorsunuz bir dergâhta kalır, birkaç kişinin kalabileceği bir dergâhta kalır, İstiklal Marşının bazı kıtalarını orada yazmıştır. Peki, diğer milletvekilleri?.. Biliyoruz ki, yer bulamayan, otel bulamayan milletvekilleri -ki, Ankara Palas daha sonra yapılmıştır- yerlerde yatmışlardır. Hatta, o yüzden bazı milletvekilleri, Tren Garının önündeki çayırda yattıkları için zatürreye tutulmuşlardır; yani, Konya'da göçmenlerin yaşadığı fedakârlığı, İlk Millet Meclisinin milletvekilleri de yaşamışlar, hatta, maaşlarından yüzde 20 oranında devlet bütçesine, Meclis bütçesine bağışta bulunmuşlar. Milleti gibi onlarda belli bir fedakârlığı üstlenmişlerdir.

Şimdi, Konya bu haliyle, bu kadar göçmeni, bu kadar muhaciri, ki, eski tabiriyle, biliyorsunuz muhacir pazarları vardı, Sayın Başkanım bilirler, muhacir pazarları çok göç almış, 93 Harbinden, yani Osmanlı-Rus Harbinden, daha sonra Balkan

Harpleri, Trablusgarp, hatta Konya Doğu Türkistan'dan bile göçmen almış. Bunları nasıl barındıracaksınız? Ekonomik sıkıntılar da var Konya'da. Tabii, sadece Konya'da değil, bütün Türkiye'de var; çünkü, İstiklal Harbi daha başlamadan, Birinci Dünya Harbinde 3 milyona yakın ordumuz mahvolmuş, dört yıl süren harp ekonomik yönden bizi bitirmiş. Şimdi, ekonomik yönden bitmiş, orduları terhis edilmiş, donanması teslim alınmış bir millet, hem yeni göçmenleri ağırlayacaksınız, yaraları saracaksınız hem yeni bir dirilişin başlangıcını gerçekleştireceksiniz.

Tabii, Konya'da ekonomik yönden büyük sıkıntılar var. Bir defa, ekonomide illetken olacak erkek nüfus yok. Okullar, erkek lisesi 1922'de 8 kişi mezun verir, 8 kişinin biri Atatürk'ün yeğenidir, Selanik'ten gelmedir. Lise öğrencileri askere alınmıştır. Birinci Dünya Harbinde, biliyorsunuz, kilosu 45 olan gençler yaşma bakılmaksızın askere alınmıştır, yaşı 16-17 olanlar askere alınmıştır. Yani, bu harp, cehennemi bir harp, bu milleti bitirmiştir.

Şimdi, ekonomik yönden sıkıntı, insan ekonomiyi büyütür, sıkıntı var. Kadınlar çalışıyor, ilkokul çocukları çalışıyor. Konya'da ilkokul çocuklarının iki kısmı var; kız ve erkek kısımları. Kız kısımlarında öğrenci çok, erkek kısımlarında öğrenci yok. Bırakın daha ilkokulları, mesela Anadolu'nun ilk üniversitesi babından söylemek gerekirse, Hukuk Fakültesi Konya'da açılmıştır, ki, aynı dönemde bir Selanik'te, bir de Bağdat'ta hukuk fakültesi vardır, 1908'ten itibaren. Hukuk Fakültesi 1915 Martından itibaren kapalıdır; çünkü, fakülte seviyesindeki öğrencilerin hepsi askerdir, lise seviyesindeki öğrenciler askerdir. Ekonomik sıkıntı had safhadadır. Yalnız, ekonomiyi diri tutacak unsurlar, diyelim ki doktor, eczacı gibi meslekler gayrimüslimlerin elindedir. Kunduracı, sarraf, terzilik azınlıkların elindedir. Konya'nın en büyük oteli vardır, İstasyon'da Bağdat Otel, azınlıklar işletmektedir, fotoğrafçı gayrimüslimdir genelde. Konya'nın tren garında çalışan İtalyan cemaatinden biri, telgraf memuru bir gayrimüslimdir, yani, Türk Milleti bir kuşatılmışlığın içindedir.

Bu durumda, tabii, içindeki azınlıklar önceki komşuluk ilişkilerinin hakkını vermezler. Ermeni nüfusu askeriyede çok fazladır, Ermeniler Adana-Maraş yöresine giderler, bize karşı savaşır. Biliyorsunuz; 10 000 Ermeni Fransız üniforması giyip bize karşı savaşmıştır; yani; işgalci güçler bugün tehcir olayını yüzü kızarmadan kınayan, bu konuda yasa çıkaran devletler var Avrupa'da. -Bu devletler, aslında Ermeni olayını Türkiye'de kısırtan bunlardır. Mesela Ermeniler, İstiklal Harbinde de bir kandırılmışlığın içinde yaşarlar. Akşehir'den Ermeniler Adana-Maraş yöresine giderler. Konya'da Rum nüfus, Ermeni nüfus fazladır. Bunlar özellikle İzmir'in işgalinden sonra İzmir tarafına gidip, İzmir civarındaki nüfusu azaltmak, Yunan nüfusunu, Rum nüfusunu artırmak için o tarafa giderler, Yunan ordusuna katılırlar; fakat, tarih gerçeğe döndüğü zaman, Konya'ya Konyalı Rumlardan esirler gelir, hatta bazıları idam edilir İstiklal Mahkemesinde, hıyaneti vataniye suçundan.

Tabii, bu durumda, Konya bu ekonomik yoksunlukla Millî Mücadeleye nasıl destek verir; birkaç örnek arz etmek istiyorum; Konya bazı ilklerin şehridir, ki, o kültürel diriliş Konya'ya bunu yakıştırdı. Anadolu'da ilk Muaveneti Milliye Örgütü

Konya'da kurulur. Bu örgütün Başkanı da Ali Kemali Efendidir. Hatta, Ali Kemali Efendiyle Atatürk görüştüktan sonra Refet Bele'ye şunu söyler: " Eğer vilayette bu insanın bir emsali bulunabilirse istiklal ve medeniyet yolunda erişemeyeceğimiz yer yoktur. Bana ordu ihtiyaçlarının cari ve alışılmış şekilde temin edilemeyeceğini, hususi tedbirler şart olduğunu söyledi. Konya'da bir Muaveneti Milliye Teşkilatı kurulmuş ki, her yerde aynı ruh ve muvaffakiyetle vücut bulabilirse, orduyu nice mahrumiyetlerden kurtarabilir, zaferin teminatına sahip oluruz."

Tabii, Konya'da, bu tür, o yokluğun içinden varlık çıkarırsak çalışmalar yapılır. Mesela bazı ilkler: Anadolu'da ilk defa 5 000 kadın Anadolu Kadınları Müdafai Vatan Cemiyetini Konyalı kadınlar burada oluşturarak, 5 000 kadın miting yaparlar, şehitlerimiz için mevlit okuturlar, Alaattin Tepesinde konuşmalar yaparlar ve istiklalimizin kazanılması, işgalcilerin kınanması için protesto mitingleri için yabancı temsilciliklere ve devlet büyüklerine gönderirler.

Anadolu Kadınları Müdafai Vatan Cemiyeti gibi başka kadın cemiyetleri de var Konya'da. Enteresandır; çünkü, vatan kadın-erkek ayırımı, vatan hepimizindir, vatan gittiği zaman, istiklal gittiği zaman, namus kalmaz, devlet kalmaz. Onun için, kadınlarımız da bu bilinçtedir. Mesela, Konya kadınları Hilali Ahmer Cemiyetinin hanımlar şubesini kurarlar. Burada değişik sosyal etkinliklerde bulunurlar; hastanede çalışmak üzere hastabakıcı yetiştirirler, kurslar açarlar. Ardından göz nurlarını, el işlerini sergilerler ve topladıkları paralarla öksüz fakir çocuklara, şehit çocuklarına, Konya'ya getirilen yaralı gazilere yardımlar yaparlar. Hatta, bütün teçhizatını kendileri karşılayarak 20 yataklı hastane kurarlar kadınlar. Hilali Ahmer Cemiyetinin ayrıca kurduğu geçici hastanenin yataklarının dikilmesini, temizlenmesini, yerleştirilmesini üstlerine alırlar, binlerce çamaşır takımı, iç çamaşırı, elbise hazırlayarak çocuklar ve askerlerimize giydirirler.

Tabii, onların bu yardımlarından Kırım'dan gelen göçmenler de faydalanır, onlara da bağışlarda bulunurlar.

Bu arada bir başka kadın cemiyetinden bahsetmeye değer; Müdafai Hukuk Cemiyeti Konya Hanımlar Şubesi kurulur. Onlar da benzeri çalışmalar yaparlar, müsamereler düzenleyerek eğitim kurumlarına bağışlar yaparlar.

Müslüman Gençler Cemiyetini şöyle arz edeyim: Konya'da Hristiyan Gençler Cemiyeti kurulur, bölücüdür, Konya'da beşinci kol faaliyeti yapar, Yunanistan'la irtibatlıdır. Buna karşı, Hristiyan Gençler Cemiyetini dengeleyebilmek için, gençler Müslüman Gençler Cemiyeti kurarlar ve burada Fransızca, Almanca kursları verirler, ilk defa idman yurdunu açarak sportif faaliyetler gösterirler;

Tabii, Konya'da bu tür kuruluşlardan başka, Edirne Yurdu, Trakya Yurdu, İzmir Yurdu gibi yurtlar var, Türk Cemiyeti Hayriyesi gibi birlikler var ve bunlar, Konya'da yardım faaliyetlerini organize ederek, Millî Mücadeleye önemli katkılarda bulunurlar.

Biliyorsunuz, Konya en çok şehit veren ilimizdir. Hakkı yenir Konya'nın. Millî Savunma Bakanlığı'nın "Şehitlerimiz" kitabının dördüncü cildinde, Konyalı şehit miktarının dökümü verilir; 4 787 kişidir orada verilen döküm ve asla gerçeğin ken-

disi değildir; çünkü, Türkiye'de, birçok yerde olduğu gibi, Konya ilçelerinde, vefiyat defterleri daha açılıp tam incelenmiş değildir. Bazı gayretli bilim adamlarımızın, bazı ilçelerde yaptığı çalışmalar var. Orada, bolca şehit kayıtları var. Bu kayıtlar tam ortaya çıkarılmamıştır, burada verilen şehit miktarı sadece Millî Savunma Bakanlığı arşivinden faydalanılarak verilen miktardır. Konya, Millî mücadeleye en çok asker veren ve aynı zamanda en çok şehit veren ilimiz durumundadır.

Tabii, bu asker verişte, özellikle Konya'dan gönüllü taburlar, alaylar hazırlama çalışmaları var. Özellikle, Konya Halkı'ndan, Konya içinden millet taburları hazırlanır, gönüllü alayları hazırlanır ve bu gönüllü alaylar, bütün teçhizatı da buradan temin edilerek, cepheye, Afyon cephesine gönderilir. Biliyorsunuz, Konya, hem Afyon cephesine yakındır, Akşehir Konya'nındır hem Ankara-Polatlı cephesine yakındır. Diğer taraflar da işgal altındadır; o zaman, bütün dağıtımın buradan olması gerekmektedir. Zaten, Konya merkezinde Alaattin'in altında hemen İnce Minareli Medrese vardır. İnce Minareli Medrese, medrese değildir o zaman, silah deposudur, hemen önündeki kanallarda, Alaattin Tepesini çeviren, şimdi rayların olduğu yerlerde hendekler vardır, orada silah endahat edilir; yani, hemen medreseden alınan silahların denemeleri yapılır, o silahlar sağlamsa Akşehir'e gönderilir. Silah-teçhizat deposudur. İki-ikibuçuk ayda; ancak, Erzurum tarafından, o Ermeni meselesi halledildikten sonra, Gümrü Anlaşması'ndan sonra, silahlar bu tarafa getirilmiştir.

Cepheye yakın olduğu için Afyon hattı kapalı, Akşehir-Konya arasında yaralıları buraya getirilmektedir. Konya'da birçok hastane açılır.

Demin arz ettim, kadınlarımız hastaneleri açar. Hilali Ahmer Cemiyeti; yani, bugünkü adıyla Kızılay hastane açar ve birçok konaklar hastaneye çevrilir Konya'da; çünkü, çok yaralımız, gazimiz gelmektedir. İstasyon, o gazilerin getirildiği zamanlar istasyon ana baba gününe dönmektedir. Konya, bu yönüyle de, cepheyi, cephe gerisini destekleyen merkez durumundadır. Hatta, bu asker toplama, askerleri cepheye gönderme konusunda, Konya'da, sadece merkez harekete geçmez, ova köyleri, dağ köyleri, kazalar, diyelim ki, Kadın Hanı, Bozkır, Beyşehir, ova köyleri, Çumra tarafından bölük bölük asker toplanır, gönüllü toplanır, bunlar, Konya'dan, hem de alayla geçirilerek cepheye gönderilir. Konya için yardım toplama âdeta millî bir yarışa döner ve demin bazılarını anmaya çalıştığım cemiyetler, koyun, keçi, sığır da dahil, canlı hayvan da dahil yardım toplarlar. Hatta, sadece Beyşehir'den 190 civarında sığır toplanır; yani, diğer köyler, kasabalar da dahil, bu canlı hayvanlar toplanır; ordumuzun ihtiyacı için sevk edilir.

Tabii, Konya, millî mücadelenin son noktasının bulunduğu yerdir aynı zamanda. 21-22'de, Atatürk'ün en çok geldiği ilimizdir; çünkü, planlamalar, Büyük Taarruz öncesi hazırlıklar burada yapılmaktadır. Gazi'ye -ki, her girişinde istasyondan çok büyük alaylar halinde karşılamalar yapılır belediyede ve vilayette toplantılar düzenlenir- Konya halkı millî mücadele liderinin çerçevesinde bir hare gibi, onun çevresini kuşatır ve millî mücadeleye canı gönülden destek verir. Bu yönüyle, yardım örgütleri, asker toplama ve millî mücadeleye direkt katkıda bulunma yönünden, Konya, o asil Türk kültürünün merkezi oluşu yönünden üzerine düşen vazifesini yapmıştır. Yalnız, bu hakkın, ilhakkı hak gibi, teslimi gerekmektedir.

Tabii, bu noktada, Konya üzerinde bazı menfi, ufak tefek şeylerin olmasını aslında Türk kültürüne bir haksızlık, tarihî hakikate bir haksızlık gibi görüyoruz; çünkü, millî hâkimiyet, milletsiz, haksız olmaz; millî hâkimiyetin kaynağı millettir ve Konya da bu milletin bağrında bir yerdir.

Dinlediğiniz için teşekkür ederim.

BAŞKAN - Bu güzel tebliğinden dolayı Sayın Arabacı'ya teşekkür ediyorum.

Şimdi, tabii, başkent her zaman başkenttir. Konya, Selçuklu'nun başkenti. Osmanlı Devleti kurulurken devletin kurulması için gönderilen ekip Konya'dan seçilmiş gönderilmiştir. Bakın, yeni bir Türk devleti kuruluyor Atatürk'ün önderliğinde, burada da Konya, birinci derecede, bence, rol alıyor; fakat, haksızlık yapıyor. Takılmış kalmışlar insanlar; maalesef, bunun içinde bilim adamları var. Konya isyanı, şu isyanı, bu isyanı...

Biraz önce Sayın Arabacı'nın da işaret ettikleri gibi, Konya isyanı falan yok; ama, bir Delibaş İsyanı var, Bozkır'da birkaç kişinin çıkardığı bir isyan var. Gerçekten, bunların, artık, bir şekilde, bilimsel metotlarla ortaya konması gerekir.

Vefiyat defterlerinden bahsetti. Ben onların bazılarını gördüm, Millî Savunma Bakanlığı arşivindeki defterleri de gördüm; çok yetersiz tabii; hastanelerden toplananlar. Halbuki, buradaki nüfus müdürlüklerindeki defterlerin mutlaka incelenmesi gerekir. Tabii, burada, üniversite olarak bize de görev düşüyor. Onun dışında, belediye meclisi, il kültür müdürlüğümüzün, vilayetimizin, mutlaka, bunu, Konya'nın durumunu ortaya çıkarmak için harekete geçmesi gerekir diyorum.

Efendim, ikinci konuşmacımız, Sayın Dr. Ömer Akdağ, "Millî Egemenliğin Soyut Dinamikleri" konulu tebliğini sunacaklar.

Tabii, biz, Caner Beyin konuşmasını, hem Konyalı olduğumuz, konusu da Konya olduğu için; uzun oldu ama; zevkle dinledik; kendisine teşekkür ediyoruz; ama, öbür arkadaşlarımızın 10 dakikada gerekli mesajları vermeleri durumunda daha memnun olacağımızı burada şimdiden belirteyim efendim.

Buyurun.

Dr. Ömer AKDAĞ

Selçuk Üniversitesi

Meslek Yüksek Okulu Öğretim Elemanı

Türkiye Büyük Millet Meclisimizin saygıdeğer başkanı, değerli milletvekillerimiz ve Saygıdeğer Rektörüm ve değerli misafirlerimiz; hepinize saygılarımı sunuyorum.

Konuşmamı mümkün olduğu kadar kısa kesmeye çalışacağım; ama ne kadar kısa keseceğim, bilemiyorum, yirmi dakika olarak ayarlamıştım, kısa kesmeye çalışacağım.

Eğitimde bir temel prensip vardır; tecrübe. Eğer, tecrübe, teoriyle bir araya gelirse anlam ifade eder. Tecrübe tarih demektir, geçmiş demektir. Geçmişle ilişkisini kesen toplumlar, kendi iradeleriyle gelecek inşa edemezler, sürüklenirler. Sürüklenmek, sürükleyen toplumlar açısından kısa sürede avantaj gibi olsa da, uzun bir sürede yük olarak değerlendirilir. Sürüklenen toplumlar açısından da zilletir. O halde, Türk milleti olarak, iki temel kriteri dikkate almak zorundayız. Bir tarihi değerlendirirken, hakaret ve nefret duygusundan uzak durmalıyız. Bu takdirde, tarih, bizim için güç kaynağı olacaktır.

Ben, bu tebliğimde, millî hâkimiyet ve demokrasi anlayışının, tarihimizde ve kültürümüzde öz olarak mevcut olduğunu, bu hususu Avrupa tarihi ve kültürüyle mukayese ederek izahını yapmaya çalışacağım.

1921 yılında, "hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir" prensibi, ilk defa, lafzen, anayasamızda yer almıştır; ancak, bu prensip, ilk defa ve format açısından anayasamızda yer almakla birlikte, tarihimizdeki yönetim anlayışımızda, adalet prensibi hassasiyetle uygulandığından, hâkimiyetimiz altında bulunan unsurlar, zulme ve haksızlığa maruz kalmamışlardır. Bu temel gerekçeden hareketle, halkın yönetimle ilgili olarak herhangi bir talebi olmamıştır.

Millî hâkimiyet prensibinin hâkim kılındığı zaman sürecinde, özellikle Fransız İhtilali'nden sonra ortaya çıkan milliyetçilik anlayışı, oldukça etkili olmuştur. Bu milliyetçilik anlayışının bizce iki temel ögesi vardır:

1. Bütün insanlar eşit ve hür doğarlar; bu hakları bakidir.
2. Her türlü hâkimiyet millete aittir.

Toplumlar, istemediği yönetimin hâkimiyeti altında yaşamak zorunda değildir. Avrupa'da, Fransız İhtilaliyle 18 inci yüzyılda henüz ulaşılan kanun önünde eşitlik prensibi, Türk tarihinde yüzlerce yıl önce mevcuttur ve uygulanmıştır. Hâkimiyetin millete ait olması prensibiyse -Avrupa'dan bahsediyorum- kralların ve kilisenin halk üzerindeki dayanılmaz baskısına karşı Avrupalı halkın haklı olarak ortaya koymuş olduğu bir tepkidir. O halde, Avrupa'da, millî hâkimiyet anlayışına gelen süreçte, baskı, zulüm ve haksızlıklar karşısında ezilen ve mağdur olan bir halkın feryadı vardır. Bu dönemde, Avrupa'da yönetim şeklinin de teokratik olduğu hatırlanmalıdır.

Bizdeyse, millî hâkimiyet anlayışının ortaya çıkışı, Avrupa'daki gelişmelerin aksine, halkın bir talebi olarak değil, devletin yeniden yapılanması sürecinde ve çağın bir gereği olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim, 1921 yılında kabul edilen "hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir" prensibi -altını önemle çiziyorum- Türkiye Büyük Millet Meclisinde hiçbir tartışma olmaksızın kabul edilmiştir. Bu kabulden öyle anlaşılmaktadır ki, Osmanlı yönetim biçiminin teokratik olmaması önemli bir faktördür. Birinci Meşrutiyet'in ilanından önceki yıllarda, Jön Türkler tarafından seslendirilen cumhuriyet fikri de, biçim açısından, demokrasiye gelen süreçte, kayda değer olarak kabul edilmelidir.

Birinci Meşrutiyet'in ilanı ile düzenlenmiş bulunan anayasa, Üçüncü Selim döneminden beri yeniden yapılanmanın tabii bir uzantısı olarak görülebilir. Bazı mahallî meclisler dikkate alınmazsa -Mısır'daki meclis gibi- Osmanlı Devleti'nde Avrupa formatındaki ilk parlamento, 1877 yılında açılan Meclis-i Mebusan'dır. Bu Meclis, format olarak, Avrupa tarzında ilk olmakla birlikte, klasik dönemden tevarüs eden meşveret anlayışı sebebiyle, tecrübe açısından sıfır kilometre olarak değerlendirilmemelidir. Millî mücadele döneminde, il ve ilçe bazında, bütün Anadolu'da, Türk Milleti tarafından kurulmaya başlanan müdafaa-i hukuk cemiyetleriyle millî hâkimiyet anlayışı kristalize olmaya başlamıştır.

Haziran 1919 tarihinde, Mustafa Kemal Atatürk tarafından yayınlanan Amasya Tamimi, Temmuz 1919'da, Erzurum Kongresi'nde ortaya çıkan Heyet-i Temsiliye, Eylül 1919'da, Sivas Kongresi'nde, bütün müdafaa-i hukuk cemiyetlerinin tek çatı altında toplanması, irade-i millîyenin biçimlenmesi açısından son merhaleyi teşkil eder.

Bundan tam seksen beş yıl önce, Ankara'da toplanan ve Meclisin en yaşlı üyesi sıfatıyla Sinop Mebusu Şerif Bey'in "milletimizin mukadderatına bizzat deruhte ve idare etmeye başladığını, bütün cihana ilan ediyorum" diyerek Büyük Millet Meclisini açması, bu ifadeyle birlikte, milletimiz tarafından, irade-i millîye, millî hâkimiyet anlayışı kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra, Ocak 1921 tarihinde kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 1 inci maddesi olan "hâkimiyet, kayıtsız, şartsız milletindir" prensibiyle, bu husus tescil edilmiştir.

İslam öncesi Türk devlet anlayışında, hâkimiyet anlayışı "kut"la ifade edilir. Kut anlayışında, hâkimiyetin kaynağı ilahî olmakla birlikte, önemle üzerinde durulması gereken husus, bu anlayışın kalıcı olmaması keyfiyetidir.

Tarihimizde, Türk Milleti, devletini, ailesinin bir parçası olarak görür ve daima devletiyle bütünleşir. Batı'daysa, devlet, farklı bir yapıda olup, kişinin dışında hükûmî bir şahsiyettir, farklı bir şahsiyettir. Bundan dolayı, tarihin her döneminde, Batılı toplumlar, devletlerinin iktidarını sınırlandırıcı birtakım tedbirler almak ihtiyacında olmuşlardır. Tarihimizde, devlet-millet bütünleşmesinin bizce iki temel sebebi vardır:

1. Türk Milleti, devlet başkanına son derece saygılı olmuştur; fakat, kesinlikle onu insan üstü görmemiştir; çünkü, Türk Milleti'nin inancında insan üstü olan

sadece Allah'tır. Onun dışında herkes fanidir. Hiçbir fani insan üstü olmadığı gibi, hiçbir zaman da Allah insan şeklinde düşünülmez.

2. Tarihimizin hiçbir safhasında Türk olmayan bir kişinin seçilerek, tayin edilerek veya farklı bir şekilde devlet başkanlığına getirilmemesi hususudur. İşte, bu iki husus nedeniyle, milletimizin nazarında devlet başkanı kendi ailesinin bir ferdi olarak görülmüştür.

Türk Milletinin devletini bu şekilde algılama biçimi, demokrasi kültürünü besleyen en önemli faktörlerden biridir.

Tarihimizde millî hâkimiyet ve demokrasi kültürünü besleyen diğer önemli bir unsur da adalet anlayışıdır. Çağdaşları krallar, kendi milletlerine kan kustururken, Türk devlet başkanları, hayattaki görevlerinin açları doyurmak, çıplakları giydirmek olduğuna inanarak milletlerine hizmet etmişlerdir. Türk devlet anlayışında, kuvvetli olan değil, haklı olan güçlüdür. Avrupa'da adı "muhteşem" olan padişahımıza biz "kanunî" demeyi tercih etmişizdir; çünkü, adalet önemlidir. Bunun sebebi, herhalde, millet olarak adalet vermiş olduğumuz önemin çelikleşmiş bir ifadesidir.

Her sistem, adalet anlayışı üzerine tanzim olunur, inşa edilir. Adalet, millî hâkimiyet anlayışının ve demokratik kültürün sağlıklı işleyişinde temel bir faktördür.

Batı kültüründe insana bakış açısını Niccolo Makyavelli temellendirir. Ona göre, evren, maddeden, kendi dışındaki insan sömürü alanından, insanlar arasındaki ilişkiler -ister ferdî ister toplumsal olsun fark etmez- çıkardan ibarettir. Batı kültüründe, insan, insanın kurdudur.

Türk kültüründeysen, insana bakış açısını Yusuf Has Hacıp temellendirir. Buna göre, insan en şerefli varlık, toplum Allah'ın emaneti, insanlar arasındaki ilişkilere, insanîlik perspektifinde ele alınır.

Türk düşüncesinde devlet, milletin hizmetindedir. Millet varsa, devlet de vardır. "İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın" anlayışı hâkimdir. Burada, dikkat edilirse, "insan" denilmiştir, herhangi bir inanç veya ırk zikredilmemiştir. Bu atmosferdeki birey, bugününden emin, yarınından ümitlidir. Bu tip insan, sorumlu insan tipini karakterize eder. Böyle bir insan, hem şu anda yaşadığı dünyasında hem de sonrasıyla barış ve uyum içindedir. Bu, demokrasi kültürü için gerekli olan bir ortamdır.

Aynı tarih süreci içerisinde, Batı'daki insanın en az ikili bir görünümü vardır: Üstün insanlar ve insancıklar. Hristiyanlıkta, bir kişinin, gönlünce, keyfince hatta günahkârca yaşaması mümkündür; ölmenden önce de günahından arınması mümkündür. Zira, bir aziz peder, bir Hristiyan'ın günahlarını arındırabilir. Buna güncel bir örnek vermek gerekirse, bugünlerde Irak'ta savaşılan işgalci askerler, en çok, kadın ve çocukları öldürdükleri için üzüldüklerini söylüyorlar. Halbuki, bizim inancımızda, yaşarken günahtan arındırılma diye bir şey yoktur. Herkes yapmaması gerekip de yaptığından, yapması gerekip de yapmadıklarından şahsen ve kesin olarak sorumludur.

Bir hususa daha temas etmek gerekiyor: Globalleşme, milliyetçilik anlayışını ortadan kaldırır mı? Özetle söyleyeceğim. Bu sorunun cevabı, milliyetçilikten ne anladığımıza bağlıdır. Bizce Türk milliyetçiliğinin iki temel unsuru vardır:

1. Mensubiyet bilinci.
2. Başka milletlere saygılı olma prensibi.

Mensubiyet bilinciyle, kültürel zeminde bir aidiyetlik kastediyoruz.

Başka milletlere saygılı olma bilinciye, bizim tarihimizden gelen saygıdeğer bir anlayıştır.

Sonuç olarak, tarihteki ihtişamımız, ilgili dönemin şartlarına ve ortamına uygun olarak muhteşemdir. Tarih öğretimindeki temel amaç, geçmişî günümüze taşıyarak mazinin tekrarı veya bugünü geçmişe mihlayarak patinaj yapmak değildir. Ulu çınarların dalları ve yaprakları köküne benzemez; fakat, kökünden güç alır. Milletler de tarihlerindeki birikimlerinden güç almalıdırlar. Tarihimizde, Türk hükümdarı, ne Japon imparatoru gibi Tanrı'nın oğlu, ne Mısır firavunu gibi tanrı kral ne de Hititlerde olduğu gibi ölümünden sonra tanrılaşan bir siyasî otorite ne de Sümer'deki gibi rahip kraldır.

Coğrafi olarak küçülmek bizi zihnen küçültmemelidir. Karanlık bir Ortaçağ dönemi vardır Avrupa'da. Avrupa Halkı, bu dönemde, kelimenin tam anlamıyla ezilmiştir. Avrupa, parlamenter sisteme, kendi tarihindeki kralların ve kilisenin baskısından kurtularak ulaşabilmiştir. Türk tarihindeyse, Avrupa'daki gibi halkını ezen bir yönetim anlayışı olmadığından, geçmişimizdeki tecrübelerimizden faydalanarak demokratik sistemimizi daha güçlü hale getirmeliyiz, getirebiliriz.

Türk Milleti zekidir. Zekâ, anlama, kavrama, muhakeme ve netice çıkarma olarak tarif edilir. Bunun için hafızaya; yani, geçmişteki tecrübeye ihtiyaç vardır. Türk Milleti, tarihini, kültürünü ve öz değerlerini tanıdıkça muhteşem bir gelecek inşa edecektir.

Özetlemek gerekirse tek cümleyle, millî hâkimiyet ve demokrasi anlayışı, kendimizin kendimizi tanımasıdır. Zira, kendini tanıyan özünü tanır, özünü tanımakla özgüven sahibi olunur. Özgüven sahibi fertler de millî iradeye yakışan fertlerdir.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Saygılarımla.

BAŞKAN - Sayın Ömer Akdağ Bey'e burada teşekkür ediyorum.

Üçüncü tebliğimize geçiyoruz.

Dr. Bünyamin Ayhan; "İlk Türkiye Büyük Millet Meclisindeki Millî Hâkimiyet Anlayışı."

Buyurun efendim.

Dr. Bünyamin AYHAN

Selçuk Üniversitesi

İletişim Fakültesi Öğretim Elemanı

Millî mücadele dönemi egemenlik anlayışı ve devlet sistemine birçok aşamadan geçilerek ulaşılmıştır.

Millî mücadele döneminin, her şeyden önce, meşrutiyet sistemi üzerine kurulduğunu belirtmek gerekir. Devlet felsefesinden siyasal yapılanmaya, ekonomik süreçlerden eğitim ve dinî öğelere kadar, her şeyde, Meşrutiyet dönemi uygulamaları veya bu döneme ait uygulamaların hâkimiyeti görülmektedir.

Osmanlı Devleti meclislerine genel olarak baktığımız zaman, oluşturulan ilk meclisin toplumu temsil etmediğini rahatlıkla söyleyebiliriz. 10 çeşit milletten oluşan mebusların 69'u Müslüman, 46'sı ise Hristiyan ve Yahudi'dir; Meclis, âdetâ, Babil Kulesini andırmaktadır.

Devletin içinde barındırdığı etnik yapıların nüfus oranları göz önünde bulundurulduğunda, Meclis'te, azınlıkların temsil gücünün ve iktidarı paylaşma olgusunun oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

İkinci Meclis ise, herkesin bildiği üzere, 1908 devriminin takibine gelen meclistir. İktidarda bulunan İttihat ve Terakki Partisi, 257 mebusan 160'ını kazanmış, diğerlerini ise diğer partiler almışlardır. Bu Meclis'te etnik yapı olarak diğer meclisi aratmayacak özelliktedir; ancak, bu meclis, daha demokratik ve çalışma usulleri olarak meclise uygun bir tarzda faaliyette bulunmuştur. Güven oylamaları, hükümet programları, hükümet düşmesi gibi olgular bu dönemde yaşanmıştır. Her ne kadar, demokratik parlamenter bir sistem olarak devam etse de, 1910 yılından sonra, İttihat ve Terakki'nin iktidarını pekiştirmesiyle beraber, Abdülhamit dönemini aratmayacak bir istibdat yönetimi gelmiştir.

Burada, karşımıza şöyle bir soru çıkmaktadır: 1908 hareketinin bir halk hareketi olup olmadığıdır. Uygulanan yöntem baktığımız zaman, meşrutî sistem isteyenlerin, gerçek bir halk harekâtını istemediğini rahatlıkla söyleyebiliriz. 1908 Devrimi, seçkinler tarafından; yani, askerî, tıbbiye ve mülkiyede örgütlenmiş bireylerin "topluma rağmen toplumu kurtarma operasyonu" olarak tanımlanır. Özellikle hatıratlardan anlaşıldığına göre, İstanbul'da kitle hareketleri olmaktadır; ama, bu hareketler, Fransız Devrimi'nde olduğu gibi hareketler değildir; çünkü, burada, kitleler Türklerden ibaret değildir ve her hareket, azınlıkların kendi bakış açısı tarafından değerlendirilerek ona göre yorumlanmaktadır.

Diğer taraftan, iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki Partisi, meşrutiyeti ilan ederek herkese özgürlük vaat ederken, parti, aynı zamanda, oturduğu evin altında maden arama izni vermiştir. Madenciler derinlere indikçe evin temellerine takılmaya başlanmış, bunun neticesi olarak Abdülhamit'i aratmayacak yönetim gelmiştir.

Ancak, 1908'in devamında gelen 1909 Devrimiyle beraber, egemenlik kavramı Osmanlı'da değişime yol açmıştır. 1909 Devrimi, Kanunî Esasî'ye göre, 15 Ağustos 1909'da "hâkimiyet-i milliye" kavramı Anayasa'ya girmiştir. Bu olgu, egemenliğin kaynağının kullanılmasını teoride ve pratikte temelden sarsmıştır; her şeyden önce, padişahın kanun koyma yetkisi elinden alınmış, Meclis-i Umumî üyelerinin teklifiyle kanunlaştırmaya yol açmıştır. Artık, 1909'la birlikte, egemenliğin tek sahibi padişah değildir; egemenlik, padişah ve milletin temsilcileri arasında paylaşılmış, egemenlik olgusu, padişahlık makamından halka doğru yola çıkmıştır.

Her ne kadar İttihat ve Terakki'nin olumsuz uygulamaları olsa da, ulusal toplum, ulusal devlet ve ulusal egemenlik gibi kavramların mayalandığı bir ortam olması nedeniyle, millî mücadele dönemi açısından bu dönem çok önemlidir.

Birinci Dünya Savaşının sonunda, Mondros Mütarekesiyle beraber, mütareke döneminin oluşmasıyla beraber, Anadolu'nun yer yer işgal edilmesi ve İstanbul Hükümeti'nin İtilaf Devletleri'ne karşı teslimiyetçi tutumu yerel önderler öncülüğünde halkın kendi kaderiyle ilgilenmeye ve siyasallaşmaya itmiştir. İktidarı paylaşmadan ziyade, varlığını koruma amacını güden siyasal bilinç, diğer düşünceleri bastırmıştır. Yapılan savaşın sömürgeci bir mantıkla değil bağımsızlık karakterli oluşu, halkın siyasal seferberliğe, dolayısıyla, yönetime katılma yollarını açmıştır. Günün şartlarında birçok kongre yapılmış ve halkın desteği kazanılmıştır. Yapılan 30 kongreye, toplam 1 396 delege katılmıştır. Bu rakam, yollar, güvenlik, seçim gibi kavramların ve kent nüfusların az olduğu dikkate alınırsa, millî mücadeleyi örgütlemeye milletin nasıl bir yoğunlukta çalıştığını gösterir.

Yerel kongreler devlet gibi davranmış, vergi toplamış, kişileri askere almış, bunlara aylıklar vermiş, kendi koyduğu kuralları uygulamaya çalışmıştır.

Ancak, yerel örgütler bir birlik ruhu taşımalarına rağmen, aralarında bağlantı yoktur. İçlerinde çeşitli ve karışık ideolojiler taşımaktadırlar. Kimileri şeriata geri döneceğini, kimisi halifeyi ve sultanı kurtarmak amaçlı savaşılacağını, kimisi bölgesel özerklik yönetimi kullanacağını düşünmekte, kimisiyse, İttihat ve Terakki'nin terkihi altında kurtuluşu algılamaktadır.

Bu karışık amaçları belirlenmemiş örgütleri ulusal ölçüde bir plan dahilinde birleştirmek, kadere boyun eğmiş halkı bir savaş cephesinde harekete geçirmek, gerçekten bir mucize olacaktır. Bu mucize, millî mücadelenin lideri Mustafa Kemal Paşa tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kongreler, Anadolu'da mandacılık veya buna benzer millî hareket dışındaki düşünce ve fikirlerin ortadan kalkmasına yardım ettiği gibi, en çok da meşrutiyetle beraber başlayarak yöneticiler arasında oluşan siyasî parti ayrımcılığının geçici olarak ortadan kalkmasına yol açmıştır. Sivas Kongresinde yapılan tartışmalar ve alınan kararlar bu konuda etkili olmuştur.

Diğer taraftan, Anadolu'da oluşturulacak siyasal mekanizma basında belirmeye başlamıştır. Kongre sonrasında çıkan İrade-i Milliye, Atatürk'ün Ankara'ya gelmesiyle beraber çıkardığı gazete Hâkimiyeti Milliye, Meclise giden yolda siyasal yapının ne olacağını belli etmiştir.

Sivas'ta seçilen Heyet-i Milliye, yavaş yavaş iktidarı pekiştirmeye askerî destekle başlamış olmasına rağmen, ortada yasal bir sorun vardır. İstanbul'da Meclis vardır, Ankara'da kendi meşruiyetini ortaya koymak için yasal bir yer bulmak zorundadır. Bu sorunu, İngilizler, 16 Mart 1920'de İstanbul'daki meclisi basıp önemli vekillerini ve milliyetçileri Malta'ya göndermeleriyle çözmüşlerdir.

Ancak, İstanbul'da meclis basılmadan önce, Ankara ile İstanbul arasında bazı restleşmeler olmuştur. Bunların başında gümrük olayları ve posta-telgraf olayları gelmektedir; yani, İstanbul'dan gelen resmî evraklar, içleri hiç açılmadan geri gönderilmişlerdir ve 16 Mayıs 1920'de çıkarılan bir kararnameyle, İstanbul'un yaptığı bütün anlaşmalar geçersiz sayılmıştır. İstanbul'un işgali ve meclisin basılarak milletvekillerinin tutuklanması üzerine, Anadolu halkının İstanbul ile olan zımnî sözleşmesi sona ermiştir. Bunun üzerine, Mustafa Kemal Atatürk, işgalden üç gün sonra; yani, 19 Mart 1920'de, bütün vilayet ve kolordulara bağımsız ve olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin on beş gün içerisinde seçilerek meclisin Ankara'da toplanması gerektiğini bildirmiştir.

Meclisin açılış amacı bağımsızlığı sağlamaktır.

Dış politikadaki amaç ise, İstanbul'u işgal eden ve baskı altında bulunduran devletleri İstanbul'un meclisinde saptanan Misak-ı Millî uyarınca bağımsızlığımıza saygılı kılmaktır.

İç politikada ise, milletin birlik ve dayanışmasının sağlanması, güvenliğin kurulup yerleştirilmesini amaçlamaktadır.

Meclis, birçok ilklere imza atmıştır. Yasama, yürütme ve yargı erkini elinde bulunduran Meclis, hem savaş meclisi hem kurucu meclis hem de olağanüstü bir meclis olarak çılmıştır.

Meclis'in yaptığı ilk iş, Mustafa Kemal Paşanın önergesiyle, kendi varlığıyla ilgili olarak kararlar almasıdır. Bunların en önemlisi, egemenlik açısından millî iradeye gönderme yapılarak millî iradenin vatanın mukadderatına el koymuş olduğu meclisin üzerinde hiçbir gücün olmadığı ve hükümetin kurulması gerektiğini vurgulamıştır. Meclis'in açılmasıyla beraber toplanan vekiller, toplumdaki farklılıkları çağrıştıracak herhangi bir adım atmamış ve hukukî devamlılığı sağlamak için çok dikkatli davranmışlardır. Bu mümkün olduğu müddetçe, Ankara'daki milliyetçiler, devletin padişaha ve İslam'ın halifesine bağlılıklarını ilan etmiş ve padişahı düşmanın elinden kurtarmak için yemin etmişlerdir.

Meclis'in egemenlik anlayışı ise, vekillerin yemini esnasında ortaya konmuştur. 10 Temmuz 1920 gününde, Meclis'in ikinci başkanı Celalettin Arif Bey'in başkanlığındaki oturumda, adı okunan 307 vekilin yemin metni şöyle: Hilafetin ve saltanatın, vatan ve milletin kurtuluşu ve bağımsızlığından başka bir amaç izlemeyeceğime yemin ederim. Buradan anlaşılacağı üzere, kurtarılması gereken hilafet, saltanat, vatan ve millet kavramları olguları önplandadır. Bu da yönetim şekli olarak meşrutiyettir. Bu anlamda, Meclis açılırken, hâkimiyeti milliye kavramı üzerinde vurgu yapılsa da, resmî olarak meşrutî sistemin devam ettiği görülmektedir.

Meclis ilk açıldığı zaman, İstanbul'la olan bağılılık devam etmiştir. Bunun nedeni meşruluk sorunudur. Ortada bir yasa ve seçilmiş vekiller vardır. Meclis'teki vekillerin çoğunluğu da İstanbul'dan gelen vekillerdir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Meclis'i toplantıya çağırdığı ve Tanrı'dan başarı dilediği 6 maddelik bildiride de dinî pratiklerle kutsanmış bir seçim havası vardı. Hilafet ve saltanatın kurtarılması amacı için toplanıldığı bildirilen Meclis'in açılışı için camilerde hatimler indirilmesi, il valiliklerinde hatim ve Buhara-i Şerif okumaları, kurban kesimi, mevlitlerin okutulmasıyla ilgili bildiri, memleketin en ücra yerlerine duyurulmuş ve mümkün olan yerlere aktarılıp, parasız bastırılıp dağıtılmıştır; âdeta bir bayram havası estirilmiştir.

Meclis açıldıktan sonraki siyasal yapı, Osmanlı Devleti'nin üzerine inşa edilecek yönetim sisteminin ne olması gerektiğiyle ilgilidir. Bu tartışma, savaş zamanları durulur gibi olurken, zaman zaman değişik ifade ve tarzlarla kendini hissettirmiştir. Rus Sovyeti'nden İngiliz liberalliğine, İttihat ve Terakki'nin siyasî anlayışından İslam sosyalizmine, meşrutiyet sisteminden padişahlığa, oradan da ileri düzeyde bir mecliste demokratik bir yapıya kadar değişik tartışmalar devam etmiştir. Bunun nedeni, Meclis'te, başlangıçta, düşünsel anlamda bir birlik ve grupların olmamasındandır. Bu farklı siyasal davranışlar, en çok bakan seçimlerinde kendini hissettirmiştir; fakat, bu davranış farklılıkları, hiçbir zaman millî hâkimiyet ve millî unsurları devre dışında bırakan bir yapıya sahip olmamışlardır.

1921'e kadar devam eden meşrutî sistem, 1921'de yine padişah ve halifeliğin yasada var olmasıyla beraber millî egemenliği önplana çıkaran bir yasadır. Aynı zamanda, bu Teşkilat-ı Esasiye Kanunu bir halkçılık programı olarak sunulmuştur ve beş aylık bir tartışmanın sonunda Mecliste kabul edilmiştir ve Teşkilatı Esasiye Kanunu millî egemenlik kavramını önplana çıkaran bir olgudur; fakat, bu olguya rağmen, Meclisteki vekillerinin ve muhalefeti oluşturan insanların çoğu bundan memnun olmamıştır; çünkü, ortada rejime benzer hiçbir şey bulunmamaktadır bazı muhalefet vekillerinin söylediğine göre; çünkü, bu sistem, İslamî devlet rejimi değildir. Parlamenter bir kabine sistemi ortaya konmamıştır, sosyalist halkçı bir rejim de değildir. Ziya Gökalp'in sosyalizme alternatif olarak ileri sürdüğü solidarizm; yani, meslekçilik de değildir. Bu meslekçilik konusu ciddî şekilde Meclis'te tartışılmıştır; yani, Meclis'te temsil edilmeyen, millî hakimiyetin temsil edilme oranının mesleklere göre mi olsun, milletin farklı davranış ve siyasal yapılarına göre mi olsun, çok ciddî şekilde tartışılmıştır.

Ancak, olağanüstü durumda geçici olan toplumsal yapıyı bir arada tutan unsurlardan biri olmuştur; çünkü, sol kesim, Rusya'nın desteğiyle, özellikle Mustafa Suphi'nin de belirttiği gibi saltanat ve hilafete karşılar. Millet kavramı yerine halk kavramını istemektedirler; fakat, bunun içeriği boş bulunmaktadır.

Kuzeyde, Rusya'da dahi olmayan halkçılık olgusu, acaba Anadolu'da nasıl olacak, bunu asla izah etmemişlerdir.

İslamcı kesimin de hâkimiyet kavramı açısından kafaları karışıktır. Bazı uygulamalar İslamî uygulama içermektedir; içki yasağı gibi; ancak, saltanat sorun olmaktadır; çünkü, işgal devletleriyle ilişkisi vardır ve Damat Ferit Paşa işbaşındadır. Bunların kaldırılması istenmekte; fakat, bu sefer de hilafet sorunu ortaya çıkmaktadır.

Meclis'teki en rahat kesim, aslında hâkimiyet-i milliye kavramı oluşturup toplumsal süreci de Meclis'te yasalaştıran gruplar bunlardır; birinci gruptur. Bunlar, egemenlik kavramını daha çok pratik amaçlar için kullanmışlardır.

Aslında, Meclis'teki hâkimiyeti milliye kavramının tam oluşumu 1 Kasım 1922'de, savaşların sonucunda, İstanbul ile Ankara'nın Londra'ya beraber çağrılmasıyla beraber, Meclis'in İstanbul hükümetini, İstanbul hükümeti ile beraber de saltanatın 1922'de kaldırılmasıyla sona ermiştir.

Meclis'te bağımsızlık olgusuna baktığımız zaman, bunların ciddî bir siyasal nitelik taşımadığı görülmektedir gruplar olgusuna baktığımız zaman, sosyal zeminleri de yoktur. Vekillerin mesleklerinde de birbirleriyle farklılık olmasına rağmen, toplumsal tabaka ve katmanlar arasında da toplumun her kesiminden insanlar vardır.

Millî mücadelede kullanılan siyasal kavramlara baktığımız zaman, din ve millet kavramının önplana çıktığı görülür. Bu kavramlar, aynı zamanda, kurtuluşu simgeleyen ve savaşmayı emreden öğeler olarak kullanılmaktadır. Buna, zaman zaman, halkçılık kavramını da kullansalar da bu halkçılık kavramı genellikle gazetelerde kullanılmıştır; yani, toplumda çok ciddî şekilde temsili olmamıştır.

Sonuç olarak, ilk TBMM'deki hâkimiyet anlayışı millî hâkimiyet üzerinedir. Millî hâkimiyetin oluşumunda ise genel kongrelerin önemi büyüktür. Kongrelerin üzerinde inşa edilen Meclis, kongrelerde bireylerin yönetime katılımı olgusunu, siyasal ve devletsel olarak ortaya koymuştur. Meşrutiyetten bu tarafa padişahlıktan millete yola çıkan hâkimiyet anlayışı, 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasıyla beraber tamamen millete geçmiştir.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Ben de genç arkadaşına bu güzel tebliğinden dolayı teşekkür ediyorum.

Tabii, saat 16.00'da bitirmemiz gerekiyor. Buna göre, biraz hızlı okunuyor; ama, maksat hâsıl oldu.

Şimdi, son tebliğ Prof. Dr. Yavuz Atar Beyin; "Demokrasi ve Cumhuriyet münasebeti"

Buyurun Hocam.

Prof. Dr. Yavuz ATAR
Selçuk Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Sayın Meclis Başkanımız, değerli konuklar; ben de, konuşmamda, cumhuriyet ile demokrasi kavramlarının ne anlama geldiği, aralarında bir çatışma mı bulunduğu, yoksa içerik olarak aynı şeyleri mi ifade ettiği konusundaki görüşlerimi aktaracağım.

Cumhuriyetin ve demokrasinin hukukî ve siyaset felsefesindeki anlamları farklıdır. Öncelikle, cumhuriyet kelimesinin hukuk anlamında neyi ifade ettiğini açıklamak istersek, örneğin, Anayasamızın 1 inci maddesinde "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir" denilmektedir. Bu, hukuk anlamında oraya yazılmış olan bir ifadedir ve Türkiye Devletinin bir monarşi olmadığını ifade etmektedir. O halde, cumhuriyet dediğimizde, buradan hukuken anlaşılabilecek şey, monarşinin olmamasıdır.

Ancak, tabii ki, cumhuriyetin hukuk dışında da anlamları vardır. Özellikle toplum ve siyaset felsefesinde cumhuriyete yüklenen birtakım anlamlar vardır.

Hukuk anlamındaki cumhuriyetin demokrasiyle bir özdeşliği yoktur; aralarında farklılık vardır. Şöyle ki: Bugün dünyadaki cumhuriyet adını taşıyan ülkelere baktığımızda, örneğin 100'ün üzerinde cumhuriyet adını taşıyan ülke bulunmaktadır; ancak, bunlardan sadece 25'i demokratik ülke olarak kabul edilmektedir.

Öte yandan, 25 monarşi vardır dünya üzerinde şu anda; ama, bunlardan 13 tanesi istikrarlı demokrasilerden oluşmaktadır. O halde, hukuk anlamında cumhuriyet ve demokrasi farklı şeyler ifade etmektedir ve bir ülkenin adının cumhuriyet olması demokratik olduğu anlamına gelmediği gibi, monarşi olması, demokratik olmasını da engellememektedir. Olgusal gözlemler bunu ortaya koymaktadır.

Tabii, esas üzerinde durmamız gereken, bu konuda bir tartışma yok. Anayasanın 1 inci maddesi hukuken yorumlanmadı; bu monarşi değildir diye anlamamız gerekiyor.

Demokrasinin ne olduğuna gelince, demokrasinin, tabii ki, teorik olarak birtakım ilkeleri vardır. Örneğin, halkın, yönetimde söz sahibi olması; ama, demokrasinin bir de içerik olarak anlamı vardır, bu da şudur: Farklı düşüncelerin ve farklı yaşam biçimlerinin barışçı bir biçimde birlikteliğini sağlamak. Demokrasinin işlevi budur.

Bu anlamda cumhuriyet ile demokrasinin karşılaştırmasını yapacak olursak, öncelikle cumhuriyet kelime olarak nereden türemiştir, demokrasiyle ilgisi nedir, bunun üzerinde duralım.

Bir kere cumhuriyet, Batı dillerindeki respublica sözcüğünden türetilmiştir. Respublica sözcüğü, halkın ortak işleriyle ilgili olan kamu alanı anlamına gelmektedir.

Cumhuriyet ise, halkın iyiliğini sağlamak için, kamu alanının doğru biçimde örgütlenmesini gerekli görmüştür. O halde, cumhuriyetin siyaset felsefesindeki alanı,

kamu alanının doğru biçimde örgütlenmesini sağlamaktır. İşte, zamanla, cumhuriyet, kamu alanının örgütlenmesinde halkın söz sahibi olmasını ifade etmeye başlamıştır ve böylece de demokratik anlayışların temelini oluşturmuştur. Bu anlamda, cumhuriyet kavramı, demokrasiye temel oluşturmuştur ve iç içe geçmiştir.

Bununla birlikte, cumhuriyetçilik, özünde demokrasiden farklı birtakım unsurları ön plana çıkarabilmektedir. Bunlar da şunlardır: Cumhuriyet veya cumhuriyetçilik...

Burada, mesela, Amerika'da iki büyük parti var, iki büyük görüş var; Cumhuriyetçiler var, Demokratlar var. Aradaki fark nedir; Cumhuriyetçiler şunu ön plana çıkarır klasik olarak: Kamusal faaliyet ve kararlar özel alandan daha önce gelir. Yurttaş, her şeyden önce bir siyasî insandır; iyi insan ile iyi yurttaş aynı şeyi ifade eder. İyi yurttaş, siyasî olarak aktif olmalı, kişisel çıkar karşısında ortak iyiliğe öncelik vermelidir. Cumhuriyetçilik ortak iyiliğe öncelik verdiği için, yurttaşların sadece haklarını değil, özellikle ödev ve sorumluluklarını vurgular.

Burada cumhuriyet ile demokrasinin arasında birtakım önemli farklılıklar var, bunlara işaret etmek istiyorum kısaca. Cumhuriyet, bir toplum projesine ve iyi yurttaş tanımına sahip olduğu için, demokrasiye göre daha devlet merkezlidir. Bu nedenle, cumhuriyet, toplumu da eğitmek ister.

Demokrasi ise, bireyin kendi kaderini belirleyebileceği ve kendini eğitebileceği düşüncesine dayanır. Demokrasi evrimcidir ve kendiliğinden gelişme fikrini esas alır. Demokrasi, bireyi ve bireyin iradesini üstün tutar ve ona güvenir. Cumhuriyet kurgucudur, toplumun soyut akli ilkelere dayanarak inşa edilebileceğini kabul eder.

Eğer bu husus abartılacak olursa; yani, cumhuriyetçilik birtakım otoriteryen düşüncelere temel oluşturmak için kullanılacak olursa, bu durumda, toplum mühendisliği projelerine dayanarak oluşturabilir ve bu da bizi çok tehlikeli noktalara götürebilir.

Tarihî olarak bu anlamdaki cumhuriyetçiliğin fikir babası Makyavel'dir. Makyavel'in temel düşüncesi şudur: İnsanlar tabiaten... oldukları için, onlara cumhuriyetçi erdemlerin benimsetilmesi gerekir.

Kanun yurttaşları iyi yapabilir. Örneğin, bizde, cumhuriyetin başlangıcında, medenî ülkelerin kanunlarına iktibas edilmesi, yurttaşların eğitilmesi, onların iyi yurttaş haline getirilmesi düşüncesinin bir ürünüdür.

Keza, Makyavelci cumhuriyetçiliğin son bir ilkesi de şudur: Yabancı devletler tarafından kuşatılmayı beklemeden onları kuşatmak gerekir.

Günümüz Amerika'sı, Fransa ve Türkiye'de, bu anlamda cumhuriyetçilik nasıl anlaşılıyor ve tarihî olarak gelişimi nedir? Kısaca buna bakmak istiyoruz.

Cumhuriyetçiliğin toplum mühendisliği anlamındaki tipik uygulamaları Fransa'da ortaya çıkmıştır. Fransa, bu anlamda, özellikle dine karşı antipatisi olan, laikliği bir toplum projesi olarak gören ve bireylere hayat tarzı empoze etmeyi öngören bir siyaset felsefesini benimsemiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, cumhuriyetçilik, temelde, biraz önce söylemiş olduğum klasik cumhuriyetçilik ilkelerini ön plana çıkarır. Aslında, bunlar, çok da zararlı şeyler değildir. Katılımcı yurttaş istenebilir, kamusal alanın en iyi şekilde örgütlenmesi amaçlanabilir. Bunlar, klasik olarak, cumhuriyetçilik içinde savunulagelmıştır; ama, Amerika'da da, toplum mühendisliği anlamında, yeni bir cumhuriyetçilik akımının 1970'lerden sonra savunulduğunu görüyoruz. Özellikle Makavel'in şu sözünü tekrarlamak istiyorum: "Yabancı devletler tarafından kuşatılmayı beklemeden onları kuşatmak gerekir." Bu, bana, biraz, George Bush'un yeni cumhuriyetçi düşüncesini hatırlatıyor.

Dolayısıyla, tekrarlıyorum, cumhuriyetçiliği bir toplum projesi, toplumu eğitmek, onları belli aklî ilkeleri yönünde geliştirmek gibi bir şeye temel olarak alacak olursak, bizi tehlikeli noktalara götürebilir.

Türkiye'ye geldiğimizde, Türkiye'de, acaba, siyaset felsefesi anlamında cumhuriyetçi düşünce ile demokrasinin gelişimi arasında bir paralellik var mı, ne gibi çatışmalar var? Türkiye bakımından, aslında, çok şanslı başladık biz demokratikleşmeye; çünkü, Meclis Başkanımızın ve diğer değerli konuşmacı arkadaşlarımızın da işaret ettikleri gibi, Türkiye'de, 1920 Meclis'i, dünya tarihinde ilk defa ve tek olarak -hale örneği görülmüş değildir- bir millî mücadeleyi demokrasi ile yürüten tek örnektir. Dolayısıyla, savaş dahi demokrasiyle yönetilmiştir.

Peki, bunun temeli nedir? Birdenbire, bu Meclis, toplanıp, demokrasi uygulamış değildir. Bunun temeli, yerel kongrelerden geçmektedir. Anadolu'nun her köşesinde, kongrelerde, son derece demokratik nitelikler ve kararlar ortaya çıkmıştır. Bu da Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne yansımıştır ve Türkiye Büyük Millet Meclis'i, savaşı, demokrasiyle yönetmiştir. Savaş içerisinde bile, silahlı kuvvetlerin her türlü faaliyeti, her girişimi sorgulanmıştır ve biraz önce Meclis Başkanımızın da belirttiği gibi, çok farklı düşünceler bir araya gelmiştir. Liberallerden dindarlara - biraz sosyalist düşünceye sahip olanlar bile bu Meclis'te vardı- çok farklı düşünceler bir araya gelmişler ve belli bir amaç içinde yoğunlaşmışlardır; ama, hareket tarzları tamamen demokratiktir.

Daha sonra, peki, hangi sürece geçiyoruz? Türkiye'de, özellikle tekparti dönemindeki uygulamalar; yani, cumhuriyetin kuruluşundaki, Millî mücadelenin yürütülmesindeki demokratik gelenek sürdürülememiştir ve tekparti döneminde neler yapılmıştır? Bir kere, bu kanun iktibasları, tabii ki, faydalı olanlar olmuştur; ama, temelde cumhuriyetçi bir anlayışı yansıtmaktadır.

Öte yandan, halkı eğitime, halkı belli bir proje doğrultusunda yönlendirme düşüncesi, köy enstitülerinin kurulması, halkevlerinin kurulması ve o dönemdeki toplum projesiyle ilgili çalışmalar bunun bir göstergesi olabilir.

Tabii, bu anlayış günümüze kadar etkisini sürdürmüştür. En yakın zamanda, örneğin 28 Şubat sürecinde, yine, bu anlamda, toplum mühendisliği anlamındaki cumhuriyetçiliğin yeniden gündeme geldiğini görmekteyiz.

Dolayısıyla, tabii, benim konuşmam son konuşma olduğu için sizi de fazla tutmamak adına çabucak bitirmek için özetliyorum.

Cumhuriyet ve demokrasi dediğimizde, hukuk anlamında cumhuriyetin anlamı açık ve kesindir. Anayasanın 1 inci maddesi "Cumhuriyet" dediğine göre, bu monarşiyi yasaklıyor; 1 inci madde monarşiyi yasaklıyor. Yoksa, 1 inci maddeden hareket ederek bu cumhuriyetin siyaset felsefesindeki anlamlarına göre, örneğin Anayasa Mahkemesi kanunları denetleyemez; ama, geçmişte yapılmıştır bu. Ayrıntılara giremiyorum, çok detayları var; hukuk anlamı budur.

Siyaset felsefesinde, demek ki, cumhuriyet, klasik olarak iyi yurttaş, kamu alanının iyi örgütlenmesi anlamına geliyor; ama, demokrasinin özünde bununla çelişen noktaları var. Demokrasi, bireye güveniyor, bireyi esas alıyor, bireyin kendi kendini geliştirebileceğine ve kendini inşa edebileceğine inanıyor. O yüzden, bireyciliği ve serbestliği esas alıyor. Bu anlamda, piyasa ekonomisi, yine demokrasiyle daha iç içedir; ama, cumhuriyetçi gelenek piyasa ekonomisine de kuşkuyla bakar; çünkü, burada bireye güvensizlik vardır; kamusal alanın daha yukarıdan aktif il-kelerle denetlenmesi, kontrol edilmesi düşüncesi mevcuttur.

Şimdi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yürütmüş olduğu bu demokrasi mücadelesi, savaşın demokrasiyle yürütülmesi, biraz önce söylediğim gibi, dünyada ilk ve tek örnektir. Eşi ve benzeri yoktur. Peki, Osmanlı'dan günümüze kadar süren anayasacılık, demokratikleşme hareketleri niye başarıya ulaşamadı; çünkü, hepsi tepeden inme bir anlayışı yansıtıyordu. Sadece halka dayanan, aşağıdan yukarıya doğru tek demokratikleşme hareketi, ülkemizde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk oluşumudur; ama, bu gelenek sürdürülememiştir. Dolayısıyla da, o gelenek sürdürülebilseydi, bugün, cumhuriyete farklı anlamlar yüklemek, cumhuriyet ile demokrasiyi çelişkili kavramlar gibi göstermek gibi tehlikeli noktalara gitmek durumunda kalmazdık.

Sonuç olarak, cumhuriyetin özünde bazı iyi kavramlar vardır; ama, bunlar halka empoze edilemez. Siyasî olarak bir program içinde savunulabilir, cumhuriyetçiliğin karşıtı liberal demokrasidir; ama, ikisini birleştiren şemsiye demokrasidir.

Demokrasi bireyi esas alır. Bireyin kendini geliştireceğini esas alır.

Cumhuriyeti, o halde, demokrasi ile çatışır biçimde anlamamak, buna toplum mühendisliği sonucunu çıkaracak anlamlar yüklemek gerekir.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN - Sayın Atar'a, bu güzel tebliğinden dolayı, ben de teşekkür ediyorum.

Sabırla bizi beklediğiniz için, dinlediğiniz için teşekkür ediyoruz.

İyi günler efendim.

XVI. MİLLÎ EGEMENLİK SEMPOZYUMU
"Büyük Zaferde Meclisin Rolü"

29 Ağustos 2005 - AFYONKARAHİSAR

SUNUCU - Atatürk diyor ki: Millî egemenlik öyle bir nurdur ki, onun karşısında zincirler erir, taç ve tahtlar batar, mahvolur. Milletlerin esirliği üzerine kurulmuş müesseseler, her tarafta yıkılmaya mahkûmdurlar.

Sayın Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanım, Sayın Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekilim, Sayın Valim, sayın milletvekillerim, protokolün değerli üyeleri, değerli konuklar; Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışının 85 inci Yıldönümü ve 30 Ağustos Zafer Haftası münasebetiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı ve Afyonkarahisar Valiliği işbirliğiyle düzenlenen 16 ncı Millî Egemenlik Sempozyumuna hoş geldiniz, onur verdiniz.

Değerli konuklar, sizleri, Büyük Önder Atatürk ve aziz şehitlerimizin manevî huzurunda saygı duruşu ve İstiklal Marşımızın icrasına davet ediyorum.

SUNUCU - Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışının 85 inci Yıldönümü ve 30 Ağustos Zafer Haftası münasebetiyle düzenlenen 16 ncı Millî Egemenlik Sempozyumu için gönderilen kutlama mesajlarını arz ediyorum:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Sayın Bülent Arınç,

Yoğun programım sebebiyle katılamadığım Millî Egemenlik Sempozyumuna davetiniz için teşekkür ederim.

Hiçbir zaman esaret altında yaşamayı kabul etmemiş, yüreği vatan sevgisi ve bağımsızlık ateşiyle yanan aziz Türk Milleti, her şart altında bağımsızlığına sahip çıkarak, millî birlik ve egemenliğini korumayı başarmıştır. Ecdadımızdan aldığımız bu güç ve cesaret, geleceğe güvenle bakmamızı sağlayan en büyük gurur ve güven kaynağımızdır.

Düzenlemiş olduğunuz "Büyük Zaferde Meclisin Rolü" başlıklı Millî Egemenlik Sempozyumunun başarılı geçmesi dileğiyle saygılarımı arz eder, değerli katılımcı ve misafirlere sevgi ve selamlarımı sunarım.

Recep Tayip Erdoğan
Başbakan

Gönderilen diğer kutlama mesajlarını arz ediyorum:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına:

Devlet Bakanı Sayın Ali Babacan,

Devlet Bakanı Sayın Nimet Çubukçu,

İçişleri Bakanı Sayın Abdülkadir Aksu,

Millî Eğitim Bakanı Sayın Doç. Dr. Hüseyin Çelik,

Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Atilla Koç,

Tarım ve Köyişleri Bakanı Sayın Mehmet Mehdi Eker,

Bayındırlık ve İskân Bakanı Sayın Faruk Nafiz Özak,

Çevre ve Orman Bakanı Sayın Osman Pepe,

Türk Parlamenterler Birliği Başkanı Sayın Hasan Korkmazcan,

Türkiye Büyük Millet Meclisi İdare Amiri Antalya Milletvekili Sayın Burhan Kılıç

Ve çeşitli illerimizden değerli milletvekillerinden kutlama mesajları gelmiştir.

Değerli konuklar, sempozyumun açış konuşmasını yapmak üzere, Afyonkarahisar Valisi Sayın Muzaffer Dilek'i kürsüye davet ediyorum.

Buyurun Sayın Valim.

Muzaffer DİLEK

Afyonkarahisar Valisi

Sayın Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanım, Başkanvekilim, milletvekillerimiz, değerli konuklar; millî egemenliğimizin 85 inci Yılı münasebetiyle ilimizde düzenlenen 16 ncı Millî Egemenlik Sempozyumunu onurlandırmanızdan dolayı Afyonkarahisar adına sizlere hoş geldiniz der, en içten saygılarımı sunarım.

Saygıdeğer Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanım, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 85 inci Kuruluş Yılında, bir başka ifadeyle ulusal egemenliğin kabul edilşinin 85 inci Yılında ulusal egemenlik kavramı, bu sempozyum çerçevesinde tüm boyutlarıyla ele alınacaktır. Bu nedenle benim konuşmam, kısa ve ev sahipliğinin gerekleriyle sınırlı olacaktır. Bununla birlikte, izninizle iki konuya değinmek istiyorum.

Öncelikle arz etmek istediğim husus şudur: Bilindiği üzere, Afyonkarahisar 26 Ağustos 1922 tarihinde ve takip eden günlerde Büyük Taarruzun karargâhı olmuş, Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının Gazi Mustafa Kemal Paşa önderliğinde kazandığı büyük zafere ev sahipliği yapmış bir ildir. Türk tarihinin en önemli dönüm noktası olan bu zaferin ilk büyük başarıları bu coğrafyada kazanılmış ve Büyük Zaferin kilidi bundan 83 yıl önce bu topraklarda açılmıştır.

Ulusal Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk tarafından 30 Ağustos 1924'te dile getirildiği üzere, Türk Devletinin, genç Türkiye Cumhuriyetinin temeli burada sağlamlaştırılmış ve ebedî hayatı burada taçlandırılmıştır.

Afyonkarahisar, Ege, Akdeniz ve İç Anadolu Bölgelerine giren coğrafi konumunun yanında, kara ve demiryollarının kesişme noktasında yer almasından dolayı, aynı zamanda Anadolu'nun da kilididir.

En zor şartlarda ve çeşitli cephelerde on yıl sürmüş savaşlar sonunda nüfusunun en dinamik kesimini kaybetmiş bir ulusun bu kilit coğrafyada yarattığı destan son derece önemlidir. Bu nedenle, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 85 inci Kuruluş Yılında düzenlenen Millî Egemenlik Sempozyumundan birisinin de Zafer Haftası münasebetiyle ilimizde düzenlenmesi bizleri mutlu etmiştir.

Afyonkarahisarlılar açısından önemli olduğuna inandığım ve izninizle arz etmek istediğim ikinci husus da şudur: Malumlarınız olduğu üzere, Türkiye Büyük Millet Meclisimizin 6 Ocak 2005 tarihinde kabul ettiği 5285 sayılı Afyon İlinin Adının Afyonkarahisar Olarak Değiştirilmesi Hakkında Kanunla ilimizin adı, tarihi geçmişine uygun olarak yeniden Afyonkarahisar olarak değiştirildi. Böylece ilimiz, Selçuklu beyliklerinden birisi olan Sahib Ataoğullarından başlayarak, cumhuriyetimizin ilk yıllarına kadar kullanılan, ancak 1958 yılından bu yana çıkarılan çeşitli yasalarda sadece "Afyon" ismine yer verilerek zımnen kaldırılmış bulunan tarihî "Afyonkarahisar" ismine tekrar kavuştu. Söz konusu yasayla ilimiz, önemli bir manevî kültür varlığı olan tarihteki adıyla yeniden buluştu. Bir anlamda, kültürel ve tarihî imajı yenilenmiş oldu.

Millî egemenlik yılına denk gelen bu yasama döneminde ilimizin tarihteki adıyla, yani Afyonkarahisar olarak anılmasına imkân sağlayan 5285 sayılı Kanunun çıkarılmasından dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisimizin Başkanı olarak, başta zatiâlinize ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin tüm saygıdeğer milletvekillerine ve bu arada ilimizin değerli saygın milletvekillerine Afyonkarahisarlılar adına şükranlarımı arz ediyorum.

Sözlerime son vermeden önce, ilimize teşrif ederek onur verdiğiniz bu sempozyumun başarılı geçmesini diliyor, başta zatiâlinize, Türkiye Büyük Millet Meclisinin sayın milletvekillerine, saygıdeğer bilim adamlarımıza ve burada bulunan tüm konuklara içten saygılarımı sunuyorum.

SUNUCU - Değerli konuklar, sempozyumun açış konuşmasını yapmak üzere, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Sayın Bülent Arınç'ı kürsüye arz ediyorum.

Buyurun Sayın Başkanım.

Bülent ARINÇ
TBMM Başkanı

Sayın Valim, değerli milletvekili arkadaşlarım, kahraman silahlı kuvvetlerimizin temsilcisi Sayın Komutan, belediye başkanlarımız, sevgili Afyonkarahisarlılar, hanımefendiler, beyefendiler, sevgili gençler; hepinizi sevgiyle selamlıyorum; hepiniz hoş geldiniz.

Milletimizin esarete karşı verdiği özgürlük mücadelesinde bayrak olmuş bir ilimizdeyiz. Afyonkarahisar'da böylesine anlamlı bir programda sizlerle birlikte olmanın mutluluğunu yaşıyorum.

Tarih boyunca sayısız medeniyetlere ev sahipliği yaparak, Anadolu'nun kilidi olan Afyonkarahisar İlimiz, milletimizin bağımsızlık mücadelesinin en şerefli sayfalarının yazıldığı yerlerden birisi olmuştur. Ülkemizin kaderinde önemli bir yer tutan bu kahraman ilimizde, "Büyük Zaferde Meclisin Rolü" konulu sempozyumda konuşmanın coşkusu içerisindeyim.

Ülkemizin kurtuluşunda dönüm noktası olmuş 30 Ağustos Zaferini çok iyi anlayabilmemiz için, önce Meclisi kuran iradeyi ve o dönemin şartlarını iyi değerlendirmemiz gerekir. Çünkü, tarihe altın harflerle işlenen bu büyük zafer, o iradeden alınan ilham ve güçle kazanılmıştır.

Saygıdeğer konuklar, bundan tam 85 yıl önce medeniyetler beşiği Anadolu'da milletimizin önünde yepyeni ufuklar açan bir özgürlük destanı yazıldı. Ülke topraklarının dört bir yanını işgal eden, "Düveli Muazzama" denilen işgal güçlerine karşı kahraman vatan evlatları, Büyük Önder Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde destansı bir varoluş mücadelesi verdi. Savaş, acı, yokluk içerisinde yürütülen bu bağımsızlık mücadelesinin en dikkat çekici boyutu, kuşkusuz millî iradeye olan inanç ve bağlılıktır.

Savaşın tüm acımasızlığıyla sürdüğü, her taraftan yürek burkan ölüm haberlerinin geldiği bir ortamda, millî mücadeleyi yürüten kahramanlar, önce Meclisi meydana getirdiler. Anadolu'nun dört bir tarafından binbir zorluklarla Ankara'ya gelen bir avuç cesur vatan evladı, tahta sıralar, gaz lambaları ve evlerin çatılarından toplanan kiremitlerle millî iradenin merkezini, Meclisimizi hep beraber kurdular. O gün büyük heyecanlar, umutlar, dualar ve alkışlar arasında açılan Meclis, millî mücadelemizin merkezi, beyni ve tek meşru organı oldu.

İşgal sürerken, kan dökülmeye devam ederken, ülkenin küçük bir kasabasından yükselen bu yürekli ve gür sada, âdeta bir meydan okumaydı. Bu, öylesine etkili bir meydan okumaydı ki, tarihin akışını değiştirecek ve bir milleti küllerinden yeniden var edecekti. O günün zor ve çetin şartlarında Ankara'da kurulan Mecliste bu vatan-sever insanları bir araya getiren ortak hedef, vatan topraklarının düşman işgalinden kurtarılması ve bağımsızlığımızın kazanılmasıydı.

Bu ortak hedef doğrultusunda statüsü, eğitimi, etnik kökeni farklı insanlar bir araya gelerek kenetlendiler ve millet iradesini ilan ettiler. Meclisi kuran bu kah-

ramanlar, önce tüm dünyaya, ülkenin kaderine halk iradesinin el koyduğunu, güçlü bir sesle ilan ettiler. Böylece, millî irade, ülkenin her yanındailmekilmek dokunmaya başladı. Tüm mütevazılığına ve sadeliğine karşın, Birinci Meclis, özgürlük mücadelemizde en önemli rolü üstlenen mekân oldu.

Millî iradenin merkezinden yükselen bağımsızlık ateşi o kadar etkili oldu ki, işgale uğramış, acı çekmiş, onuru kırılmış bir millet, tekvücut halinde bu kahramanların etrafında kenetlendi. Bağımsızlık hedefine yürekten inanmış bu insanlar, yurdun dört bir tarafındaki mücadeleyi örgütlediler. Böylece, kendine güvenini ve inancını tekrar kazanan Meclisimiz, topraklarını karış karış düşman güçlerinden temizlemek için onurlu bir direniş başlattı.

Tarihler 26 Ağustos 1922'yi gösterdiğinde, bu kahraman ilimizde, devleti, ordusu, ekonomisi ve her şeyle çöktüğü sanılan bir milletin yeniden dirilişinin abidesi olan Büyük Zaferin ilk top sesleri duyulmaya başlandı. Birbirinden çetin geçen muharebeler sonucunda, önce Afyonkarahisar düşman işgalinden kurtarıldı. Ardından, 30 Ağustos günü Dumlupınar'da düşman ağır şekilde yenilgiye uğratılarak, bağımsızlığımızın kilometre taşı olan eşsiz bir zafer kazanıldı.

Böylece, milletimize Anadolu'nun kapılarını açan 26 Ağustos 1071'deki Malazgirt Zaferinden tam 851 yıl sonra, yine bir 26 Ağustos günü başlayan muharebeler sonucunda Anadolu'nun ebedî vatanımız olduğu tüm dünyaya ilan edilmiş oldu.

Tarih yolculuğumuzdaki bu en parlak zaferleri hazırlayan, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde milletiyle bütünleşen Türkiye Büyük Millet Meclisi olmuştur. Seferberlik ilan ederek, milletiyle beraber savaşa hazırlanan, tüm yetkilerini üç ay boyunca Başkomutana devreden Meclis, zafer için gereken her türlü desteği verdi.

Kurtuluş Savaşımızı zaferle taçlandıran en önemli aşama olan 30 Ağustos Başkomutanlık Meydan Muharebesi, öncesinde de millî iradenin merkezinde yaşananları incelediğimizde, Meclisin demokrat yapısı da dikkatimizi çekmektedir. Farklı görüşler, muhalif tutumlar da burada hayat bulabilmiş; ama, savaş zamanı millî iradenin o yürekli insanları birlik ve beraberlik içerisinde hareket edebilmişlerdir.

Cephede kazanılan savaşların ardından, cumhuriyetin ilanını da, yeni ve güçlü bir devletin inşasını da hep o irade sahipleri gerçekleştirdi. Dünya tarihinde eşine az rastlanan bu durum nedeniyledir ki, mücadeleyi yöneten ve cumhuriyetimizi kuran Birinci Meclise "Gazi" unvanı verilmiştir.

Bizlerin, o bunalımlı dönemde Meclisi kuran ve tarih sahnesinden silinmek istenen bir milleti bağımsızlığa taşıyan kahramanları örnek almamız gerekiyor. Tıpkı onlar gibi, farklılıklarımızı çatışma ve gerginliklerin nedeni değil, milletimizi zenginleştiren, bizi birbirimize kenetleyen, birlik ve beraberliğimizi güçlendiren unsurlar olarak görmeliyiz. Belki onlar kadar şu anda hayatî sorunlarımız yok; ama, daha özgür, daha demokratik, kalkınmış bir ülke için birlik ve beraberliğe çok ihtiyacımız var. Aradan geçen 85 yılda, o özgürlük sevdalı kahramanların başlattıkları bu kutlu yürüyüş, büyük bir azim ve kararlılıkla devam ediyor.

Kurtuluş mücadelesini yürüten, daha demokratik bir yaşam için reformlar yapan ve ülkemizin geleceği için hayati kararlar veren bir Meclise sahip olduğumuz için, hepimiz gururluyuz ve mutluyuz. Meclisimiz kurulduğu günden bu yana, 85 yıldır, öz-
gür, adaletli, refah ve huzur içinde bir ülke için çalıştı, çalışmaya da devam ediyor.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı olarak, 2005 yılını "Millî Egemenlik Yılı" ilan ederek, bize bu ülkeyi emanet bırakan kahramanların aziz hatırasını canlı tutmaya çalıştık. Millî egemenlik coşkumuzu tüm yurdumuza yaymak için konferanslardan spora, halk konserlerinden sanatsal faaliyetlere kadar, Meclisimize çok yakışır çok sayıda etkinlikler düzenledik. Bu kapsamda, millî egemenliğimizin şeref sayfalarından biri olan 30 Ağustos Zaferini de, birbirinden değerli akademisyenlerin, bilim adamlarımızın katıldığı böylece anlamlı bir toplantıyla kutluyoruz.

Bu tarihî günde devletimizin kurucusu, 30 Ağustos Zaferinin Başkumandanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile, vatan uğruna canlarını feda eden aziz şehitlerimizi rahmet ve minnetle anıyorum. Bu vesileyle, milletimizin 30 Ağustos Zafer Bayramını en içten dileklerle kutluyorum.

Sevgili Afyonkarahisarlılar, tarihî bir binadayız, bilim adamlarımızı zevkle izleyeceğiz. Bugünkü toplantımızı, bendeniz Meclis Başkanı olarak, Sayın Nevzat Pakdil arkadaşımız Meclis Başkanvekilimiz olarak -kendileri bugün Dumlupınar'da, yine Meclisimizin bir etkinliğine de katıldılar- Meclisimizin İdare Amiri Sayın Feyzi Berdibek ile birlikte, Afyonkarahisarımızın tüm milletvekilleri, değerli arkadaşlarım, Manisa, Elazığ, Kütahya ve Eskişehir Milletvekili, Meclisimizin Divan Üyesi değerli arkadaşımız Burdur Milletvekili Bayram Özçelik ile birlikte geniş bir katılımı kutluyoruz.

Yine aramızda, Venezüella Büyükelçisi Bcycfendi de bulunuyorlar; onlar da, Afyonkarahisar'a gelmek ve sizlerle birlikte olmaktan mutlu olduklarını ifade ettiler.

Siz Afyonkarahisarlılar da, güzel bir örnek ev sahipliği yapıyorsunuz. Hepinize çok teşekkür ediyorum, sempozyumun başarılı olmasını diliyorum, hepinizi tekrar şahsım ve Meclisimiz adına saygıyla selamlıyorum.

SUNUCU - Değerli konuklar, "Büyük Zaferde Meclisin Rolü" konulu sempozyumda bildirilerini sunmak üzere, değerli hocalarımız; Oturum Başkanı Türk Tarih Kurumu Üyesi Sayın Prof. Dr. Hikmet Özdemir'i, Kocatepe Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Sadık Sarısaman'ı ve Devlet Arşivleri Genel Müdürü Sayın Doç. Dr. Yusuf Sarımay'ı sahneye davet ediyorum.

Prof. Dr. Hikmet ÖZDEMİR

Türk Tarih Kurumu Ermeni Araştırmaları Başkanı

"Meclis ve Savaşın Yönetimi"

Türkiye Büyük Millet Meclisimizin Saygıdeğer Başkanı, Afyonkarahisar Valimiz, sayın milletvekillerimiz, kahraman ordumuzun değerli temsilcisi komutanımız ve sevgili Afyonkarahisarlılar; 16 ncı Milli Egemenlik Sempozyumu için bu salonda toplanmış bulunuyoruz.

Ben ve tebliğ sunacak iki değerli meslektaşım adına, hepinize saygılar sunuyorum.

İlk tebliğ benim tarafımdan sunulacaktır. Tebliğin başlığı: "Meclis ve Savaşın Yönetimi"dir.

Benden sonra, sağ yanımda oturan değerli meslektaşım Kocatepe Üniversitesinden cumhuriyet tarihi profesörü Sadık Sarısaman, üçüncü olarak da, yine çok değerli meslektaşım ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürümüz Doç. Dr. Yusuf Sarıınay arkadaşımız konuşacaklardır.

Toplantının sonunda, soru sormak isteyen arkadaşlarımızdan istirhamımız, bize yönelmek istedikleri soruları yazılı olarak lütfetsinler. Sanıyorum görevli arkadaşlarımız gerekli yardımı yapacaklardır. Biz onlara, daha sonra, ikinci turda 5'er dakika süreyle yanıt vermeye çalışacağız.

Benim konuşmamın başlığını tekrar ediyorum: Meclis ve Savaşın Yönetimi.

Sayın Başkanım, Türkiye Büyük Millet Meclisi 1920-1923 yılları arasında dünya tarihinde örnek olay olarak incelememizi gerektiren bir kutsal görevi yerine getirmiştir. Bu kutsal görev, inanınız, dünyanın pek çok ülkesinin parlamentosunun gıpta edeceği bir kutsal görevdir. Bu öyle bir kutsal görevdir ki, aynı zamanda o dönemdeki Meclis -siyasal bilimler kavramı olarak söylüyorum- doğrudan doğruya bir ihtilali yönetmiştir. Bizzat bir Meclis, ihtilali kendisi başlatmış, o ihtilali başarıyla sonuçlandırmış; ama, bunu yaparken de tümüyle hukukun bütün kurallarına uygun davranmıştır. Şimdi, bize düşen, bunun nasıl başarıldığıyla ilgili bir açıklama getirmeye çalışmaktır.

Ben, burada kendi yaklaşımım olarak, dünyanın başka zaman dilimlerinde parlamentolar savaş yönetme gibi bir görevle karşı karşıya kalmışlar mıdır diye baktım. Fakat, doğrudan doğruya bizim karşılaştığımız büyük tarihî olayla karşılaşan ve bu savaşın yönetimini bizzat kendisi üzerine alan bir Meclise rastlayamadım, bugüne kadarki okumalarımda. Durum böyle olunca, o zaman normal parlamentolarda olan mekanizmaların dışında, olması gereken mekanizmaların dışında, acaba ne tür mekanizmalar, hukukî mekanizmalar, çeşitli araçlar kullanılmıştır sorusuyla başlamak gerekiyor konuyu açıklamaya.

Böyle baktığımızda, verilmesi düşünülen bir istiklal savaşının, doğrudan doğruya; hem de olmayan bir Meclisi kurarak ona yönettiirmek, başlı başına, zaten

mucizevî bir düşünce. Çünkü, bir an için düşünelim; ülkeniz işgal edilmiş, 16 Mart'ta Meclisi Mebusan basılmış İstanbul'da, ülkenin parlamentosu basılmış ve Parlamento kendi kendisine bir karar almış, "biz artık toplanmıyoruz, tehir ediyoruz" demişler. Şimdi, bu noktada bir irade ortaya çıkıyor, millet adına Ankara'da bir Meclis toplanması için seçimlerin yapılmasını söylüyor. Doğrusu -biraz önce Sayın Başkanımız da ifade ettiler o Meclisin savaşı yönetirken gösterdiği performansı-şunu da kabul etmek zorundayız ki, Meclisimizin gizli zabıtlarını okuduğumuz zaman, o dönemin doğrudan doğruya tanıklığını yapmış şahsiyetlerin anılarını okuduğumuz zaman, bir savaşı planlayan komutanın işinin çok da kolay olmadığını görüyoruz. Yani, Meclis doğrudan doğruya savaşı yöneten komutana -biraz sonra arz edeceğim gibi- bir başkomutanlık yetkisini vermiştir ama, aynı zamanda o Başkomutana da ve o Başkomutanın çeşitli icraatlarına da her anlamda kök söktürmüştür. Onun için dedim ki, ihtilali yapan bu Meclis, tümüyle hukuka, hem de imrenilecek derecede titiz bir yaklaşımla hukuk normlarına uygun hareket etmeyi de başarmıştır.

Şimdi, burada, İstanbul'daki Meclis kapatılmışken Ankara'da Meclise ne gerek vardı diye düşünmek mümkün. Bugün hiçbirimiz böyle düşünmüyoruz. Meclisimizin Ankara'da açılmış olmasını büyük bir coşkuyla, fakat biraz da kolaycı bir anlayışla kabul ediveriyoruz. Oysa, o tarihî koşullarda Ankara'da bir meclisin açılmasını düşünmek o kadar kolay bir iş değildi ve bunu başarmak da o kadar kolay bir iş değildi.

Şimdi size, 2-3 Nisan 1920 gecesini, yani Meclisin açılmasından tamı tamına 20 gün önce Ankara'da Mustafa Kemal Paşa ile sabaha kadar yapılan bir konuşmanın 1956 yılında yayımlanan metninden bazı pasajlar okumak istiyorum. Bu okuyacağım konuşma son derece önemli bir konuşmadır. Meclisin açılmasına karar verilmiştir ama, dönemin bir kısım aydınları "Meclise ne gerek var" diye düşünmektedirler. Değerli Afyonkarahisarlılar, bu aydınlardan birisi de, birazdan okuyacağım tutanakları yazan Rahmetli Yunus Nadi'dir. Yunus Nadi "2 Nisanı 3 Nisana bağlayan gece evde toplandık. Halide Edip vardı, Adnan Adıvar vardı, diğer zevat vardı, onların gitmesini bekledik, ondan sonra Mustafa Kemal Paşa ile dostane bir şekilde dertleştik" diyor. Ve doğrudan doğruya Yunus Nadi'nin kaleminden ben sizlere, bu çok tarihî önem taşıyan ve sabaha kadar süren görüşmenin bazı kısımlarını aktarmak istiyorum.

Odada hiç kimse yok, sadece ikisi var; Yunus Nadi soruyor: "Meclisin ne vakit toplanabileceğini tahmin ediyoruz? Her kerameti Meclisten beklemek niyetinde miyiz?" Bakınız, enteresan bir soru. Meclisin açılmasına 20 gün kalmış. Açık söylemek için "Ben bu niyet ve kanaatte değilim" diyor Yunus Nadi, açıkça fikrini söylüyor, "zaten ondan da ıstırap duyuyorum" diyor.

Sayın Başkanım, Mustafa Kemal Paşa'nın buna verdiği cevap aynen şöyle: "Bu ıstırap beyhude ve bu kanaat, hiç olmazsa görünüşüyle yanlıştır. Ben bilakis, her kerameti Meclisten bekleyenlerdenim. Nadi Bey, bir devre yetiştik ki, onda her iş

meşru olmalıdır. Millet işlerinde meşruiyet, ancak millî kararlara istinat etmekle, milletin temayülü, eğilimi umumiyesine tercüman olmakla hâsıldır." Mustafa Kemal Paşa devam ediyor: "Milletimiz çok büyüktür; hiç korkmayalım. O, esaret ve zilleti kabul etmez. Fakat onu bir araya toplamak ve kendisine: Ey millet, sen esaret ve zilleti kabul eder misin diye sormak lâzımdır. Ben, milletin vereceği cevabı biliyorum. Ben, milletin büyüklüğünü biliyor ve bu soru karşısında onun, o soruyu soran çocuklarını hırz-i can edecek gibi, yani -hırz-i can etmek, canı gibi sevmek- canı gibi seveceğini biliyorum ve alınlarından öpeceğini biliyorum. Ben biliyorum ki, bu millet, kendisine bu soruyu soran çocuklarının hep o esasa müstenit tedbir ve tertibatını canla başla kabul edecektir..." Yani, diyor ki: Bu millet, hangi tedbir alınır- sa alınsın, canla başla kabul edecektir. "Onun için, işte ben şimdi bu yoldayım, onun çok sağlam bir yol olduğuna kani olarak"

Yunus Nadi araya giriyor; "Fakat, İstanbul'da düşmanlarla birleşmiş bir saray olduğunu bilmek ve hiç olmazsa bu teferruat üzerinde bazı kararlar almış olmak lâzım değil mi?"

Değerli konuklar, Türk aydınının bu millete olan inançsızlığı yeni bir şey değildir. Bu, tarihimizin en kritik zamanlarında ortaya çıkan bir hastalıktır. Mustafa Kemal devam ediyor: "Hülasa millet, bu halas cidalinde ve bütün vaziyeti, bütün vuzuh ve sarahatiyle gördükten sonra, en salim, en makul ve en yüksek kararları verecek ve bence muhakkaktır ki, o bahislerdeki kararlarında, hatta seni ve beni çok geçecektir" Bakınız, millete güvenen... "Ben, bundan emin olarak, işlerimize bakalım derim" Yunus Nadi, burada aynen şu cümleyi kullanıyor: "Canım Paşam, nazariyat çok güzelse de, vaziyetin hakikatlerinden çıkan icaplar da isticali amirdir. Mesela, beni Ankara'da bihuzur eden en büyük şey, ordunun yokluğudur..." Doğrudur, o günler itibarıyla bizim ordumuz yoktur, birazdan anlatacağım. Devam ediyor: "Hakikat odur ki, eğer elimizde istinat edecek bir ordu bulunmazsa, bütün bu güzel nazariyat suya düşüp gidebilir"

Bakınız, Yunus Nadi, bunun bir nazariyat olduğunu söylüyor, Meclis açma fikrinin bir nazariyat olduğunu söylüyor; "çünkü ordu yok" diyor. İşte, Mustafa Kemal Paşa'nın tarihî cevabı... Bu cevabı, 16 ncı Millî Egemenlik Sempozyumumuzun amentüsü olarak okuyorum. Şunu söylüyor Mustafa Kemal: "Bence Meclis nazariyye değil, hakikattir ve hakikatlerin en büyüğüdür. Evvela Meclis, sonra ordu Nadi Bey. Orduyu yapacak olan millet ve ona niyabeten, onun adına Meclistir. Çünkü ordu demek, yüzbinlerce insan, milyonlarca ve milyonlarca servet sağman demektir. Buna, iki üç şahıs karar veremez. Bunu ancak milletin karar ve kabulü meydana çıkarabilir ve bir kere bu hale geldikten sonra, milletin hayat ve mevcudiyetine zıt olan mezalim ve tazyikatın kaffesini -yani tazyiklerin tamamını- bertaraf etmeye muktedir olmak salahiyetini yalnız nazariyye olarak değil, fiilen de kazanmış oluruz"

Değerli konuklar, Yunus Nadi, "muhavremiz saat 3,30'a kadar devam etti, daha sonra odalarımıza çekildik" diyor. Bu cümleyi duvarlarımıza yazalım: Bence Meclis nazariyye değil, hakikattir ve hakikatlerin en büyüğüdür!..

Şimdi, bu Meclis 1920 yılının 23 Nisanında kurulduğu zaman nasıl bir Türkiye tablosuyla karşı karşıyaydık, kısmını anlatmayacağım; ancak, Meclisin savaşı yönetmek amacıyla daha önceki Meclis pratiğimizde, Meclis deneyimimizde olmayan ne tür mekanizmalar ortaya çıktı. Bunları, çok kısa bir şekilde sizlere teker teker sunacağım.

Bu Meclisin birinci özelliği, savaş alanlarında bizzat cephelere komuta eden kahraman komutanlarımızın Meclisin üyesi olmalarıdır. Yani, Meclisteki milletvekilliği, mebusluk görevi ile ordudaki görev birbiriyle bağdaşır kabul edilmiştir. Bu, sadece o dönem Meclisi için bir özelliktir. Yani, asker şahsiyetler doğrudan doğruya Meclisin faaliyetlerine katılabilmektedirler, katılabilmişlerdir ve bu da faydalı olmuştur o dönem için.

İkinci bir özellik, biliyorsunuz, bizim Osmanlı İmparatorluğu döneminde bir Harbiye Nezaretimiz vardı, bir de Bahriye Nezaretimiz vardı. Yani, orduyla ilgili iki tane nezaretimiz vardı; bakanlık anlamında söylüyorum. Bu Meclisteki modelde, Bahriye Nezareti zaten söz konusu değil, yani Ankara kırsalında toplanmış insanların denizlerde bir kuvvetinin olmamasını hepimiz normal karşılıyoruz; fakat, çok ilginçtir, orduyla ilgili, askeriyeyle ilgili iki tane vekâlet ihdas edilmiştir. Bu, gerçekten enteresandır. Şunun için: Bahriye ayırdı ama, önceki dönemde bir Harbiye Nezareti vardı. Şimdi, bu Harbiye Nezaretinin adı da istenmiyor, Müdafaa-i Milliye, yani ordunun iâşesi ile asker alma işlemleriyle ilgili, sadece onunla ilgilenmek üzere bir nezaret oluşturuluyor. Bir de -isterseniz daha anlaşılır bir Türkçeyle söyleyelim- Genelkurmay Başkanlığının da kabinede bulunması isteniliyor, kararlaştırılıyor. Yani, Genelkurmay Başkanı olan kişi, vekil statüsünde, bakan statüsünde kabinede oluyor. Yalnız, burada tabî ilk geçici encümenin oluşumuyla ilgili tutanakları incelediğimizde, Meclis Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın Genelkurmay Başkanı olan şahsın -ki, o sırada İsmet İnönü'dür- seçimsiz olarak kabinede bulunmasını istediğini görüyoruz. Ama, daha sonraki dönemlerde seçim de yapılmıştır.

Şimdi, demek ki burada bir farklılık, ordu mensuplarının Parlamentoda olması. İkinci bir farklılık, kabinede askeriyeyle ilgili iki tane kurum olması; yani, Genelkurmay işleri ile Millî Müdafaa Vekâletinin işlerinin ayrılması.

Şimdi, bunun dışında, üzerinde durmamız gereken bir nokta, başlangıç itibarıyla, yani 1920-1915 aralığına kadar Kuvayı Milliye teşkilatları var. Bizim bir düzenli ordumuz filan yok. Tabîî, Meclis, hemen düzenli ordunun kurulması talimatını veriyor. Düzenli ordunun kurulması için gereken bütün şeyler yapılıyor. Fakat, düzenli ordu faaliyete geçene kadar da, o Kuvayı Milliye teşkilatlarından en verimli şekilde nasıl yararlanılabilecekse, ona da dikkat ediliyor, büyük özen gösteriliyor.

Sayın Başkanım, zaman içerisinde Meclisin -savaşın bazı alanlarda iyi gitmemesinin de etkisiyle- Reisinin, yani Mustafa Kemal Paşa'nın doğrudan doğruya orduların başına geçmesi düşüncesi ortaya çıkıyor. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, kendisine, Türkiye Büyük Millet Meclisine ait bir yetki verilmesi talebinde bulunuyor. Konuyla ilgili ayrıntılara girmeyeceğim; fakat, hepimizin bildiği gibi, Başkumandanlık Kanunu üç ay süreyle Meclis adına kendi reisine başkumandan

sıfatıyla emirler, talimatlar yayınlama ve bunların yürürlüğe konmasını izleme yetkisi veriliyor. Konuşmamın bir yerinde de ifade etmiştim, bu Meclis, ihtilali yapan, ihtilali yöneten bir Meclis. Ama, o ihtilali kendi koyduğu kanunlar çerçevesinde yöneten bir Meclis. Hukukun normlarına uygun olarak yönetme kaygısı taşıyan bir Meclis. Dolayısıyla kendi reisine başkumandanlık yetkisi verdiği zaman, bu yetkiyi süreli olarak veriyor. Bu, önemli bir derstir bizim için.

Zaman zaman izliyoruz, Meclisimiz hükümetlere birtakım yetkiler veriyor. Bu yetkilerin mutlaka bir süreyle sınırlandırılması gerekir. Süresiz yetki olmaz. Bizim geleneğimizde yoktur bu, Meclis geleneğimizde yoktur. Mustafa Kemal Paşa'ya verilen yetki üç aylıktır, üç ay sonra tekrar uzatılması, üç kere üç ay uzatılması ve bu uzatılmasıyla ilgili gizli zabıtları hepinize okumanızı öneririm. Gerçekten, müthiş tartışmalar vardır. O tartışmalar bizim zenginliğimizdir, o Meclisin zenginliğidir. Ancak, düşman orada dururken, o Meclisin muhalif milletvekillerinden 13'ü birinci oylamada Mustafa Kemal Paşa'ya başkumandanlık yetkisi verilmesine karşı oy kullanmışlardır gizli oyda; ama, açık oya geçildiği zaman o 13 milletvekili de oybirliğiyle o yetkiyi vermiştir. Yani, Meclis kendi içinde her şeyi tartışıyor, acımasız bir şekilde tartışıyor, Mustafa Kemal Paşa'yı dahi eleştiri masasına yatırıyor; ama, dışarıya karşı bunu usulüne göre yapmaya da özen gösteriyor.

Değerli konuklar, şimdi burada yeni mekanizmalardan bir tanesi şudur: Bütün bu çizdiğimiz tabloya rağmen savaşın yönetimi konusunda önemli bir adım atabilmiş değiliz. Onun üzerine zaten Başkumandanlık Kanunu gündeme geliyor. Ne var ki, unvanı başkumandanlık mıdır, yoksa başkumandan vekili midir? Bu tartışılıyor. Çünkü, daha önce, Birinci Dünya Savaşında Enver Paşa'ya verilen görev ve unvan başkumandan vekilidir. Mustafa Kemal Paşa, "kesinlikle böyle bir şey olmaz, başkumandanlık yetkisi istiyorum" diyor. Bu defa, bu yetki tartışılıyor. Tartışma konusu çok ilginç: Acaba, Meclis yasama yetkisini Başkumandana devretti mi etmedi mi?.. Bu tartışılıyor. Ve bazı milletvekilleri diyorlar ki: "Yasama yetkisi devredilmedi, biz Başkumandana sadece emir yayınlama yetkisi verdik"

Toparlamak gerekirse: Meclis, orduyla ilgili, komutanlarla ilgili hemen her konuyu, en kritik konular dahil, kendi denetim mekanizması içerisinde denetime tâbi tutuyor. Yalnız, burada Meclisin ordu ile ilişkileri açısından sakıncalı gördüğüm bir gelişmeye de işaret etmek isterim, o da şudur: Mecliste muhalif milletvekilleri, doğrudan doğruya bazı komutanlarla kendileri temasta bulunuyorlar. Yani, bununla söylemek istediğim şey şu: Meclisin cepheyle olan ilişkilerini belirli bir düzen içerisinde götürmesi gerekir. Nitekim, muhalif milletvekillerinin, özellikle Malta'dan gelen Ali İhsan Paşa ile kendi gayretleriyle birtakım ilişkiler kurmaları, cephe bazı sıkıntılara yol açıyor.

Şimdi, bu noktada savaşın kazanılmasında kritik önemdeki bir mekanizmadan söz ederek konuşmamı noktalıyorum. O da, Tekalif-i Milliye emirleridir. Bunlar, 6-7 Ağustos 1921 tarihlerinde Başkumandan tarafından Meclisten alınan yetkiyle doğrudan doğruya verilen emirlerdir. Bu emirlerin sayısı 10 tanedir; fakat, o 10 emrin altında alt maddeler vardır. O incelendiğinde, yepyeni bir örgütlenmenin ortaya çık-

tığı gözükür ki, o da şudur: -bugün için çıkarmamız gereken bir derstir bu- Tekalif-i Milliye Komisyonları. Başkumandan, Meclisten aldığı yetkiyle Tekalif-i Milliye Komisyonları kurulmasını emrediyor. Her vilayette valilerin başkanlığında, ilçelerde kaymakamların başkanlığında; buralara da sivil toplumdan ve resmî kesimlerden temsilciler katılıyorlar. Bu Tekalif-i Milliye komisyonlarıdır ki, halktan toplanan o bağışların veyahut da çeşitli şekillerde fedakârlık sonucu ortaya konulan malzemenin alınması, kayıtlarının tutulması... Yalnız, unutulmaması gereken bir şey daha var: Bu olağanüstü dönemin olağanüstü koşulları nedeniyle Meclis, aynı zamanda, bütün bu aldığı kararları hedefe kenetlenecek şekilde uygulayabilmek için istiklal mahkemelerini de kurduruyor kendi üyelerine.

Ben, konuşmamı bu noktada toparlamış kabul ediyorum. O dönemle ilgili bir takım mekanizmaları size anlattığım kanaatindeyim.

Şimdi, değerli meslektaşım Prof. Sadık Sarısaman, size ordunun oluşum sürecini anlatacaklar.

Buyurun.

Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

"Ordunun Yeniden Oluşumunda Meclisin Rolü"

Yüce Meclisin Sayın Başkanı, Sayın Başkanvekili, Sayın Valim, sayın milletvekilleri, değerli misafirler; Türk ordusunun tarihine gittiğimiz zaman Büyük Hun İmparatorluğuna kadar uzanmak durumundayız. Büyük Hun İmparatoru Mete, Türk ordularının ilk kurucusu olarak kabul edilir. Onun Türk ordularına kazandırdığı disiplin anlayışı, aradan geçen bin yılı aşkın zamana rağmen hiç eksilmeden devam etmiştir. Yine, Mete Han'ın, Türk ordu sistemine kazandırdığı onlu sistemi hâlâ kullanmaktayız.

Eski Türk yazıtlarındaki kelime yoğunluğu itibarıyla değerlendirildiği zaman şöyle bir sonuç ortaya çıkmış: Kelimelerin yüzde 11'i askerlikle ilgili. Bir millet ne ile daha fazla meşgulse, onunla ilgili daha fazla kelime kullanıyor, daha fazla kelime türetiyor. Türk Milleti de, asker bir millettir ki, askerlikle ilgili kelimeleri yoğun oranda kullanmıştır. Başka hiçbir alan için bu kadar yoğun kelime görmek mümkün değil. Tıpkı, Eskimoların kar ile ilgili çok sayıda kelime yapmaları, Arapların deve ile ilgili çok sayıda kelime türetmeleri gibi. Dolayısıyla ordu-millet bütünleşmesi, bizde Hun İmparatorluğu dönemine kadar dayanıyor.

Biz, tarihin sürecinde fazla oyalanmadan hızla ilerlediğimiz zaman -Osmanlı İmparatorluğuna gelmek istiyorum- Osmanlı İmparatorluğunda Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra, "Asakir-i Mansureyi Muhammediye" adıyla yeni ordu kuruldu ve bu yeni ordunun asker alma sistemiyle ilgili ilk kanunu 1843'te çıktı. Bu yeni askeri birliklerin teşkilatlanması konusundaki adımlar, Sultan II. Abdülhamit döneminde Osmanlı ülkesi genelinde 7 ordu şeklinde oldu, 7 ordumuz var o zaman. Tabii, 1 inci Ordu, her zaman olduğu gibi İstanbul'da. Diğerlerinin nerede olduğu, nerelerin bu ordulara bağlı olduğu gibi teferruat bilgilere girmek istemiyorum; zira, zamanımız dar.

Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Savaşına girdiği dönemde 9 ordumuz var, ordu sayımız 9'a çıktı. Yine, savaş devam ederken Azerbaycan Harekâtını yürütmek üzere bir ordu daha kuruldu, İslam Ordusu. İslam Ordusunun başında da, Enver Paşa'nın kardeşi Nuri Paşa var. Azerbaycan'ı Ermenilerden kurtardığımız mücadeleyi veriyor ve Azerbaycan'ın bağımsızlığını sağlıyoruz.

Değerli dinleyenlerim, sonra Birinci Dünya Savaşı, maalesef müttefiklerimizin yenilgisiyle sonuçlanıyor. Biz de tabii, onlar yenilince yenilmiş oluyoruz. Son derece zehir zemberek bir ateşkes anlaşması imzalıyoruz: Mondros!.. Bu ateşkes anlaşmasına göre, ordularımız dağıtılıyor, silahlarına el konuluyor, donanmasına el konuluyor. Dağıtılan orduların yerine kolordular kuruluyor, artık kolordular var. Mondros'tan sonra hiçbir ordu yok, kolordular var. Mondros'un uygulaması, İtilaf

devletleri tarafından son derece ağır bir şekilde gerçekleştiriliyor. Öyle ki, Mondros'ta olmadığı halde bir kısım işgal kararları çıkıyor. Bunlardan bir tanesi de -ki, Türk Halkının kendisini toplamasına yol açan işgal kararı bu- İzmir'in işgali. Yunanlılar İzmir'i işgal etmekle yetinmiyorlar, daha iç kesimlere ilerlemek istiyorlar. Tabii, İstanbul'da aslında bir ne yapacağını bilmemezlik var; İstanbul'daki hükümette ne yapacağını bilememe durumu söz konusu. Bir Harbiye Nazırı geliyor "karşı koyma" diyor, bir başkası geliyor "karşı koy" diyor. Böylesine belirsizlikler içerisinde Kuvayı Milliye ortaya çıkıyor.

Kuvayı Milliye, milis kuvvetleri demek. Kuvayı Milliye'nin oluşmasıyla ilgili sürece baktığımız zaman, Denizli Müftüsünün daha İzmir'in işgali gün kendilerine silah verilerek mücadele etmelerine izin vermeleri konusunda bir talebi var. Daha sonra 57 nci Fırka Kumandanlığının kendilerine gelen talep üzerine milis kuvvetlerinden yararlanılmaya izin verilmesi konusunda Harbiye Nezaretine bir raporu var. Harbiye Nezaretinin de "çok mühimdir" diyerek, altını çizmesi ve Kuvayı Milliye Teşkilatına destek verilmesi şeklinde bir genelgesi var. Fakat, dediğim gibi, Kuvayı Milliye'ye bazı harbiye nazırları, bazı Osmanlı yetkilileri destek verirken, bazıları da bunun ülkenin başını ağrıtaacağı şeklinde düşüncelere sahipler. Böylece, Kuvayı Milliye birlikleri ortaya çıkmaya başlıyor. Kuvayı Milliye birlikleri, aslında zaruretten ortaya çıkan birlikler. Zira devlet, halkını ve ülkesini koruyamadığı için, bu müdafaa işini milis kuvvetleri yapmak mecburiyetinde kalmıştır ve askerlerin bir kısmından da milis kuvvetlerinin oluşumu konusunda destek verildiğini görmekteyiz.

Kuvayı Milliye, doğrudan doğruya Harbiye Nezaretine ve Erkânı Harbiye-i Umumiye'ye bağlı olmadığı için, kontrolü ve disiplini sağlamak yeterince mümkün olamıyor. Kuvayı Milliye, aslında kendi içerisinde değerlendirildiği zaman bir bütün teşkil etmiyor. Yani, Kuvayı Milliye birliklerinin bütün özelliği şudur diyemiyoruz. Kumandanlarına baktığımız zaman farklılıklar var; bazıları askerdir, ki bunlar görevli asker değil, o zaman ordu kadrolarında görevli askerler değil; ya istifa etmiştir ya emeklidir; o şekilde subaylar. Bir diğer Kuvayı Milliye kumandalarının eşraftan olduklarını görüyoruz. Bunların askerlikle bir ilgisi yok; sadece bulundukları bölgede söz sahibi kişiler. Bunlar, Yunan ilerlemesine karşı koymak için Kuvayı Milliye birliği oluşturmuşlar, onların ihtiyaçlarını karşılıyorlar ve düşmana karşı mücadele veriyorlar.

Bir başka grup, efeler. Bir başka grup da eşkiya reisleri.

Dolayısıyla, baktığımız zaman, kumandanlarında bir bütünlük yok, silah birliği yok. Zira, eşkiyalıktan, efelikten gelenler, sivildeki silahlarıyla beraber bu mücadeleye katılmışlardır. Umumiyetle, düzenli ordu birliklerine benzeyen, kumandanı asker olanlar dışında, pek fazla disiplin de göremiyoruz. Dolayısıyla, zaman zaman yağmaya da yönelebiliyorlar; zaman zaman keyfî cezalandırmalara da yönelebiliyorlar; fakat, her şeye rağmen, bu şartlar içerisinde, millî bir duyguyla yola çıkıp da bu harekete katılmış olmalarını takdirle anmak mecburiyetindeyiz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularına gelmeden önce, millî mücadelenin devamı sürecince yapılan kongrelerde sürekli olarak Kuvayı Milliye'nin desteklen-

mesi kararının çıktığını görüyoruz. Erzurum Kongresinde "Kuvayı Milliye'yi amil, millî irade'yi hâkim kılmak esastır" denilir, Sivas Kongresinde de aynı şey söylenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldığında, Türkiye Büyük Millet Meclisinin orduları olarak, elde Mondros'tan sonra kalmış olan kalıntı kuvvetler var, bir de Kuvayı Milliye birlikleri var. Kuvayı Milliye birlikleri, her ne kadar düzenli ordu birlikleri değilse de, bunları Türkiye Büyük Millet Meclisi güçleri dışında sayamıyoruz. Bunlar da Türkiye Büyük Millet Meclisiyle bağlantılı ki, Kuvayı Milliye'yi düzenlemek için, Mustafa Kemal Paşanın Sivas Kongresinden itibaren çaba göstermeye başladığını görürüz: 9 Eylül 1919'da, Sivas Kongresi devam ederken, Ali Fuat Paşayı Kuvayı Milliye umum kumandanlığına getirmiştir ki, Kuvayı Milliye bir düzen içerisinde bulunsun ve birlikte düşmana karşı savaşılabilsinler, mücadele edebilsinler.

Yine, bu yılın ekim ayı içerisinde, Mustafa Kemal Paşanın Kuvayı Milliye birliklerinin askerî birlikler gibi işbirliği içerisinde savaşdırılmalarına dair emri var. Türkiye Büyük Millet Meclisi orduları, her şeye rağmen, başlangıçta çok yetersiz. Öyle ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi orduları ayaklanmalara tek başına cevap veremedi ve Kuvayı Milliye'den yardım istemek zorunda kaldı; özellikle de Çerkez Ethem. Çerkez Ethem, Salihli cephesinde Rauf Orbay'ın kendisiyle konuşmasından sonra Kuvayı Milliye birliği kurdu; önce, Salihli Cephesi Kumandanı unvanını kullandı, giderek güçlendi; daha sonra, Umum Seyyare Kumandanı unvanını kullandı. Meclis ilk açıldığında elle tutulur bir birlik var; o da, Erzurum'daki Onbeşinci Kolordu Kumandanlığı. Erzurum'daki Onbeşinci Kolordu Kumandanlığına başvuruluyor, buraya ayaklanmalar için yardım gönderin diye; fakat, gelen cevap "Ermeni tehlikesi var, biz burada Ermeni tehlikesine karşı durmak mecburiyetindeyiz" deniliyor. Dolayısıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Kuvayı Milliye'ye, özellikle Çerkez Ethem'e müracaat etmek mecburiyetinde kalıyor. Çerkez Ethem, ayaklanmaları bastırıyor; bazen keyfi, bazen aşırı şiddet uygulayan şartlarda bastırıyor; fakat, hükümet, bu sırada, Çerkez Ethem'le karşı karşıya gelmek istemiyor. Hatta, Ankara Valisinin Yozgat ayaklanmasında dahil olduğunu, daha doğrusu ihmali olduğunu iddia ediyor, Yozgat'a çağırıyor. Bu tavır, hükümetin merkezinin valisini hükümetin elinden almak, hükümeti rencide edecekti. Hükümet, elbette buna izin vermedi; fakat, valiyi de görevinde tutmadı, görevden aldı.

Sayın Meclis Başkanım, değerli misafirler; süremiz gittikçe azalıyor. Ben, Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının oluşumu konusunda Meclisin rolüyle ilgili olarak birkaç önemli noktayı işaret etmek istiyorum.

Bunlardan bir tanesi, düzenli orduya geçiş. Düzenli orduya geçişin mantığı şu aşlında: Kuvayı Milliye miadını doldurmuştur. Şuydu buydu, Çerkez Ethem vatan hainiydi, değildi türündeki tartışmalar bence daha sonra gelir. Miadını dolduran bir kurumun devam etmesi mümkün değildi. Kuvayı Milliye neden miadını doldurmuştu; çünkü, Kuvayı Milliye, olağanüstü şartların ürünü, devletin halkını ve topraklarını koruyamadığı şartların ürünü. Peki, sonra, Ankara'da bir Türkiye Millet Mec-

lisi açıldı mı; açıldı. Hükümetini kurdu mu; kurdu. Ordularını güçlendirdi mi; güçlendirdi. Artık, Kuvayı Milliye ihtiyacı yok. Kuvayı Milliye, kendisini geri çekmek mecburiyetinde; eskisi gibi, keyfi bağış toplaması, keyfi cezalandırmalara gitmesi, emir tanımazlık yapması mümkün değil; miadını doldurmuştur ve miadını dolduran bu kurumun ortadan kalkmasıdır mesele. Meseleyi bu şekilde anlarsak, zannederim, en doğru yorumu yapmış oluruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının oluşumu konusunda değinmemiz gereken bir başka şey, firariler hakkında çıkarılan kanundur. Meclis açıldıktan sonra ilk yapılan iş, 29 Nisanda Hıyaneti Vatanîye Kanununun çıkarılması olmuş, bunu destekleyen ikinci kanun 11 Eylül 1920'de Firariler Hakkında Kanun ve beraberinde çıkarılan İstiklal Mahkemeleri olmuştur. Zira, firarlar o kadar yoğundur ki, Ödemiş'te bulunan kumandan "firarların oranı yüzde 95'i buldu, birliğin yüzde 95'i firar etti; önüne geçmek lâzım" diyor. Nasıl önüne geçilecek; normal uygulamalarla önüne geçilemiyor. İşte, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, orduları ayakta tutabilmek için, Firariler Hakkında Kanunu çıkardı ve İstiklal Mahkemelerini devreye soktu; gerçekten de işe yaradı. Öyle ki, İstiklal Mahkemeleri hakkında yapılmış çalışmalarda 100 000 civarında kuvvetin geri kazanıldığı ifade ediliyor. Bu 100 000 şudur: Yani, kaçmıştır, geri getirilmiştir, bir daha kaçmıştır... Bunlar aynı kişi değildir; ama, bunların içerisinde aynı kişi de olabilir, 4-5 defa kaçmıştır, geri getirilmiştir, bu şekilde olanlar da olabilir. Bu şekilde, yaklaşık 100 000 kişinin orduya kazandırıldığı görülüyor.

Aslında, Meclisin millî mücadeleye verdiği destekle ilgili olarak çok önemli bir metin okumak istiyorum.

Kütahya, Eskişehir muharebeleri sırasında Meclisin Kayseri'ye nakli gündemde. Hükümet kararını verdi, Meclisi Kayseri'ye nakledecek. Zira, Meclisin de yok olması, hükümete göre, artık, bu hareketin asıl mesnedinden, dayanağından yoksun kalması demektir. Meseleyi Meclise getiriyor, tartışma açılıyor. Pek çok milletvekili "kalalım" diyor. Bunlardan Erzurum Milletvekili Mustafa Durak Beyin sözleri gerçekten çok çarpıcı; diyor ki: "Meclis kaçıyormuş, mebuslar kaçıyormuş gibi tuhaf tuhaf sözler işittim. Ordu, kendine serbest bir program çizsin, biz müdahale etmeyelim. Ordu şehir bekçisi değil, istiklal bekçisidir. Nerede canı isterse, orada harp eder. İkinci meseleye gelince, Büyük Millet Meclisi buradan gitmemelidir. Biz, bugün, burada öleceğiz; tam o gün gelmiştir. Büyük Millet Meclisi üyeleri birer tüfek alsınlar, burada top patlayıncaya kadar kalsınlar. Meclisin buradan gitmesi bütün milletin kuvveyi maneviyasını kırar. Arkadaşlarımızın hiçbirisinin çekinecek bir şeyi yoktur. Kanımızı, canımızı feda etmek için geldik. Meclisin buradan gitmesine razı değiliz." Daha devamı var; ancak, ben, daha fazla vaktinizi almamak için burada bitiriyorum.

Saygılar sunuyorum.

BAŞKAN - Buyurun Sayın Sarımay.

Doç Dr. Yusuf SARINAY
Devlet Arşivleri Genel Müdürü

"Meclisten Cepheye Giden Milletvekilleri"

Yüce Meclisimizin saygıdeğer Başkanı, Değerli Başkanvekilim, Sayın Valim, Değerli Komutanımız, saygıdeğer milletvekilleri, millî mücadelemizin acılarını, iş-gallerini ve zafer sevinçlerini birlikte kutlayan saygıdeğer Afyonkarahisarlılar; hep-inizi en içten saygılarımla selamlıyorum.

Zaman bir hayli ilerledi, bunun için sabrınızı taşırmadan, yine de sabrınıza sığı-narak, konuyu özetlemek istiyorum. Zira, artık, yayında tam metni ortaya koya-cağız.

Tarih, hepimizin bildiği gibi, tabiatın zıddına, insanın eseridir. Tarihin inşasın-daki esas rol toplumlara mı, yoksa kahramanlara mı aittir sorusu bilim adamları arasında yıllarca tartışılan bir konudur. Gerçekte, bu tartışmanın hiçbir anlamı yok-tur; çünkü, kendi iradesiyle, aklı ve bilgisiyle hareket eden ister kişi olsun ister top-lum, mutlaka tarihi etkiler. Bilim ve fikir önderlerine sahip olan toplumlar şuurlanır. Siyasî liderlere sahip olan toplumlar dünya milletleri arasında şahsiyet kazanır. As-kerî kahramanlara sahip olan toplumlar varlıklarını, şahsiyetlerini ve bağımsızlık-larını korumada mutlaka başarılı olurlar; ancak böyle liderler ve kahramanlar da, bilgili, kültürlü, şahsiyetli toplumların eseridir. Öyleyse, tarihi yapan irade ne tek başına kahramanlar ne de toplumdur. Tarihi yapan irade, yöneticileriyle bütünleşip harekete geçebilen toplumlardır. İşte, Osmanlı İmparatorluğundan, yani çöken Os-manlı İmparatorluğundan modern Türkiye'nin kuruluş süreci bu tarihî olgunun en önemli, en güzel örneklerinden birisidir. Bu tarihî olgunun baş mimarı, hiç şüphesiz, milletiyle bütünleşen bir lider olarak Mustafa Kemal Atatürk ve onun önderliğinde kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Hiç şüphesiz, millî iradenin tecelli ve temerküz ettiği bu Meclis, topyekûn bu tarihî iradesini ortaya koymuştur.

İşte, Birinci Dünya Savaşının yenilgiyle sonuçlanmasından sonra ülkenin dört bir tarafında ortaya çıkan, kendi bölgelerini kurtarmak için ortaya çıkan müdafaai hukuk hareketi, Mondros Mütarekesinin boğucu havası içerisinde, buradan yükselen Türk millî ruhu, bu müdafaai hukuk hareketinin kaynağı olmuştur. Bu müdafaai hukuk hareketini, bölgesel güçler tarafından yönetilen, bütün herkesin kendi böl-gesini kurtarma fikrinden hareket eden bu müdafaai hukuk hareketinin dağınık, mahallî güçlerin temsilcilerini Erzurum, daha sonra Sivas Kongresi ve en sonunda da Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında birleştiren Mustafa Kemal Atatürk olmuştur. Yani, Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında, bu müdafaai hukuk cemiyetlerini birleştirirken, hiç şüphesiz, misak-ı millîci bir anlayışla kaynaştırmış-tır bu bölgesel temsilcileri. İşte, bu ortak amaç doğrultusunda Meclisi yöneltmiştir; yani, misak-ı millînin gerçekleştirilmesi ve bağımsız yeni bir Türk devletinin kurul-ması, millî egemenlik ilkesinden güç alarak.

Değerli Meclis Başkanımızın ve Sayın Hocamızın da ifade ettiği bir hususun altını ben de çizmek istiyorum. Türk millî mücadele hareketinin en dikkate değer yönlerinden biri, hiç şüphesiz, bu ölüm kalım mücadelesinin siyasî ve hukukî açıdan her şeye yetkili, uygulamada yürütme ve yargı, hatta denetim yetkilerini titizlik ve kıskançlıkla kullanan demokratik bir Meclis eliyle yürütülmüş olmasıdır. Yani, İstiklal Savaşı, millî egemenlik ilkesinden güç alarak, her konuda hesap soran, kıyasıya eleştiren, temsilcisi oldukları milletin haklarına titizlikle sahip çıkan, her açıdan millî iradenin tecelli ve temerküz ettiği bir Meclis eliyle yürütülmüştür ki, bu Meclis, vatan ve milletin çıkarlarını her şeyin üzerinde tutan, olağanüstü yetkilere sahip, ülkede yaşayan tüm grupların ve meslek gruplarının temsilcilerinden oluşmaktadır. Sosyal yapısı da oldukça renkli, o kadar da fikir zenginliği bulunan bir Meclistir. Mecliste, başta Meclis Başkanı, daha sonra Başkumandanlık yetkisi alan Mustafa Kemal Paşa olmak üzere, Fevzi Paşa, İsmet Paşa, Kazım Karabekir Paşa gibi bizzat mesleği askerlik olan pek çok milletvekillerinin yanı sıra, değişik meslek gruplarından gele; ama, temel özelliklerle, Mondros Mütarekesinden sonra ülkenin kurtuluşu için bölgesel anlamda kurulan müdafaai hukuk cemiyetlerinin temsilcilerinden oluşan, dolayısıyla Kuvayı Millîye geleneğinden gelen bir Meclis vardır, en önemli özelliği de budur. Yani, bir anlamda, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üyeleri, asker kökenlilerin yanı sıra, sivil üyeleri de cephelerden Meclise gelerek ülkenin mukadderatına el koymuş insanlardır; ister İstanbul Mebusan Meclisine katılan isterse Anadolu'da yeniden yapılan seçimle seçilmiş olsunlar. Zaten, dönem dönem, değişik aralıklarla, düşen milletvekillerinin yerine yeni seçimler bizzat Meclis Genel Kurulunun huzurunda yapılmaktadır. Bu açıdan da enteresan bir yapısı vardır.

İşte, böyle bir Meclis, sadece Ankara'da kanunları çıkararak bizzat yürütmeyi oradan yapmakla yetinmemiş, hemen hemen her açıdan Anadolu'da bozulan moral-leri düzeltmek hem ordunun hem halkın, milletin yanında olduklarını ortaya koymak, millî mücadele döneminde çok değişik açılardan halkın moralini bozmak, Türk İstiklal Harbini değişik sebeplerle baltalamak düşüncesinde olan pek çok mihrakı, bu olumsuz propagandaları ortadan kaldırmak düşüncesiyle, milletvekilleri her fırsatta, çoğu zaman da Meclis kararıyla, bizzat cephelere koşmuşlardır. Hatta, sadece moral vermek, ihtiyaç tespit etmenin ötesinde, bizzat asker kökenli olmayan, bu Kuvayı Millîye geleneğinden gelen birçok milletvekili cepheye giderek savaşmıştır. Bunlar içerisinde, içerisinde bulunduğumuz Afyonkarahisar Milletvekili İsmail Şükrü, bizzat Çelikalay soyadını alan -kurduğu birliğe Çelik Alay adı verildiği için daha sonra da Çelikalay soyadını alan- bu değerli milletvekilimiz, hem irşat heyeti üyesidir, pek çok vilayetimizde coşkulu konuşmalarla halkı millî mücadelenin etrafında toplama çalışmıştır hem de bizzat Dumlupınar'da kurduğu birliklerle, Yunan ordusuyla dokuz ay kadar bizzat savaşmış bir milletvekilidir. Ayrıca, Birinci İnönü Savaşında Şark Şebinkarahisar Milletvekili Necdet Beyin öncülüğünde -Kayseri, Üsküdar, Rize, Mersin, İzmir, Bilecik, Muş gibi- oluşturdukları müfrezeyle bizzat İnönü muharebelerinde savaşan pek çok milletvekilimiz de mevcuttur. Zaten, Türkiye Büyük Millet Meclisi, durumun vahameti karşısında, Sakarya Savaşı öncesinde, 16 Temmuz 1921 tarihinde aldığı bir kararla, Mecliste, değişik

sebeplerle askerlikten anlayan asker kökenli milletvekillerinin bizzat izinli sayılarak cephe görevlerine gönderilmesi kararını almıştır. Bu toplu görevlendirmenin yanı sıra, Adana Milletvekili Zamir Bey, Maraş Milletvekili Tahsin Bey, yine Kılıç Ali, Mehmet Yasin Sani gibi Gaziantep Milletvekilleri, İbrahim Bey -Bursa- Hüsrev Bey gibi pek çok milletvekili, tek tek verilen görevlerle Meclis görevlerine gitmişlerdir. Burada, Meclisin dikkat ettiği bir husus vardır bu görevlendirmeleri yaparken; o da, çoğunluğu kaybetmemektir. Yani, bir kanun çıkarılırken Meclis çoğunluğunu kaybetmeyecek düzeye kadar bu görevlendirmeleri sürekli yapmıştır.

Diğer taraftan, halkın millî mücadeleye olan desteğini artırabilmek amacıyla - isimler bir hayli uzun olduğu için isimlere girmeyeceğim- bizzat irşat heyetinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde kuruluşu da bu açıdan son derece önemlidir. Halkın moralini yükseltmek, millî mücadeleye desteklerini artırmak amacıyla, 30 kadar çok değerli milletvekili bu görevi başarıyla yürütmüşlerdir.

Batı Anadolu'da, özellikle Yunan ilerlemesi karşısında bizzat Mustafa Kemal Paşanın Başkanlığında yapılan 10 kişilik Meclis teftiş gezisi vardır; son derece önemli sonuçlarla dönmüştür bu geziden. Hem savaşın yönetimi hem düzenli orduya geçiş açısından kritik bir gezidir. Eskişehir, Bilecik, Afyonkarahisar, Uşak, Kütahya, Pozantı, hatta Mersin, Konya bölgeleri dahil, geniş kapsamlı bir teftiş gezisi vardır Mustafa Kemal Paşanın Başkanlığında. Bu gezinin en önemli yönlerinden birisi, 2 Ağustos 1920'de Afyonkarahisar'da yapılan kongredir. Bu kongrenin şu açıdan önemi son derece büyüktür: Özellikle Heyeti Vekilede, yani hükümet tarafından alınan, Anadolu'daki bütün mahallî güçlerin müdafaai hukuk cemiyetlerinin Ankara'nın hukukuna tâbi olması konusundaki bir kararı var. Bu karar, bu kongrede Afyon'da tartışılarak batı Anadolu vilayetlerine kabul ettirilmiştir. Böylece, daha önce Alaşehir Kongresinde seslendirilen bazı otonomi fikirleri, bu kongreyle tamamen ortadan kalkmış, artık, millet mücadelesinde yek vücut hale gelmiştir. İşte, bu tarihten sonra süreç hızlanmıştır. Düzenli ordu kurma süreci hızlandırılmıştır.

Aynı kongre, Adana-Mersin bölgesini de Ankara'nın hukukuna çekme konusunda aynı gezi sırasında Pozantı'da tekrarlanmış, güneydeki mücadelenin de tamamıyla Ankara'yla birleştirilmesi sağlanmış, bir güç birliği yapılmıştır. Bundan sonra, hızla düzenli ordular kurularak, büyük bir savaşın, yani Sakarya Savaşının hazırlıkları hızla başlayacaktır ki, ondan önce İnönü Savaşları bir geçiş dönemi olmuştur diye düşünüyorum.

Diğer taraftan, bilindiği gibi, Yunan ilerlemesi karşısında bu düzenli orduya geçiş sürecinde, Değerli Arkadaşımız kısmen bahsettiler, en önemli kriz, Ankara'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi ile Batı Anadolu Kuvvayı Seyyare Kuvvetleri Kumandanı Ethem Beyle çıkmıştır. Böyle bir krize Türkiye Büyük Millet Meclisi derhal el koymuştur. Meclis, aldığı bir kararla, Aralık 1920'de, Mahmut Celal, meşhur rahmetli eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Vehbi Bey, Eyüp Sabri, Kılıç Ali ve hatta Ethem Beyin kardeşi Reşit Beylerden oluşan bir heyeti bizzat Ethem Beye göndermiş, Türkiye Büyük Millet Meclisi hukukunu, otoritesini kabul etme çağrısında bulunmuştur. Gizli celse zabıtlarında konuyla ilgili uzun müzakereler var.

Celal Bayar "sırf memleket istiklalini müdafaa için ellerine aldıkları silahların bu memleketin öz evlatlarının sinesine çevrildiği bir ortamda, biz silahlar patlamadan bu olayı önlemek için canla başla, geceli gündüzlü uğraştık" demiştir. Hem Kütahya bölgesinde hem Mecliste günlerce bunun tartışması da sürmüştür; ama, gelişmeler malumlarınız. Özellikle Ankara'nın otoritesini tanıma konusunda birtakım sıkıntıların çıkması, sorumluluğu bizzat hükümetin üzerine aldığını belirten Mustafa Kemal Paşanın Mecliste yaptığı konuşması var; "bu konuda sorumluluk İcra Vekilleri Heyetine verilmiştir, silah patlayacak diye hiçbir milletvekilimiz endişe etmesin" diyor. Hatta, bu arada, Konya Milletvekili Refik Bey, iş tehlikeye gitmeden yeni bir hakem heyeti kurulmasını teklif ediyor; çünkü, Ethem Bey ile İsmet Paşa arasında gerginlik var batı Anadolu'da. Bu hakem heyeti de Meclis tarafından kabul edilmez. Olaylar başka bir şeye yürümüştür.

Biraz önce bahsedildi Sadık Hocamız tarafından. Meclisin Kayseri'ye nakli konusunda gerçekten hükümet böyle bir kararı alıp Meclisin oylamasına sunduğu an fırtına kopmuştur Mecliste. Bunun, bu savaşı kaybetmek anlamına geleceğini, hükümet merkezinin Kayseri'ye naklinin ordu ve halkın moralini bozacağını, bu sebeple naklin şiddetle karşısında olduklarını, Meclisin bırakın Kayseri'ye gitmesini, orduyla beraber, cephede toplanması gerektiğini savunan milletvekilleri vardır. Dolayısıyla, hükümetin bu fikri, tasarısı Mecliste kabul görmemiş ve uzun tartışmalardan sonra, cephelerdeki gerçek durumu incelemek üzere Meclis, yine 24 Temmuz 1921'de -hükümet bu tasarıyı 23 Temmuzda getirmiştir, akşama kadar tartışıyor, ertesi gün- cephelere bir milletvekili heyeti göndererek gerçek durumu öğrenelim diyorlar. Halbuki, İcra Vekilleri Başkanı olarak Fevzi Paşanın gelip Mecliste ordu hakkında bilgi vermesine rağmen, Meclis özel heyet gönderme ihtiyacı hissediyor. Bu heyette özellikle Sinop Milletvekili Rıza Nur Balıkesir Milletvekili Vehbi Bey, İzmir Milletvekili Mahmut Esat Bey var; çok süratle batı Anadolu turu yapıp, orduyu yerinde tespit ettikten sonra, Dumlupınar Savaşında, özellikle temmuzda, Sakarya Meydan Savaşı öncesindeki küçük geri çekilmeden dolayı Meclis paniktedir, ordunun düzenli bir şekilde çekildiğini, çekilirken de özellikle ihtiyaç, silah, yiyecek vesaire açısından büyük bir aksamını kaybetmiş olarak gördüklerini, millet olarak bunu derhal takviye edebileceklerini; ancak, üç milletvekilinin de üzerine bastığı bir husus var ki "biz, cephede savaşılmaya hazır, moral açısından yüksek olan bir ordu bulduk. Bu ordu da, Meclisin vereceği her türlü kararı yerine getirmeye hazırdır" şeklinde vurgulamışlardır ve bunun üzerine de, hükümet, özellikle hükümet merkezinin Kayseri'ye nakli konusundan artık vazgeçmiştir. Uzun bir hazırlık devresinden sonra, malumlarınız, 26 Ağustosta başlayan Büyük Taarruzla büyük zafer elde edilmiştir. Büyük Taarruzun bir dönem Meclisten, özellikle hazırlık devresinde gizli tutulduğunu da belirtmekte yarar var. Hatta, savaşın başladığı 26 Ağustos günü Meclisi olağanüstü toplantıya çağıran Rauf Bey, milletvekillerine kararın gizli kalmasını telkin eder gizli oturumda. Aynı gün Meclise bilgi verir; ama, bir müddet kamuoyuna açıklanmasını istemezler. Büyük zaferin ilk haberleri yoğun bir şekilde gelmeye başlayınca da, kutlama telgrafları da gelir. 3 Eylül 1922 tarihinde, Meclis önünde büyük zafer kutlanmıştır. 6 Eylül 1922 tarihinde, yine Mecliste

anamlı bir davranış var; Bursa'nın Yunanlılar tarafından işgal edildiği gün Büyük Millet Meclisi kürsüsüne örtülen siyah örtü yeniden kaldırılmıştır bu zafer zerine. Başta, Afyonkarahisar, Kütahya ve Eskişehir olmak üzere, peyderpey işgalden kurtarılan bölge milletvekillerine hemen bölgelerine giderek tespitler yapmaları, halka moral vermeleri konusunda Meclisten izin verilmiştir.

Bütün bu millî mücadeleyi yürüten Türkiye Büyük Millet Meclisinde, elbette, bizzat, fiilen savaşa katılan pek çok milletvekilimiz var; ben sabrınızı taşırmamak için bu isimleri sıralamak istemiyorum. Bu savaş, hepinizin malumları olduğu üzere, ordu komutanları başta olmak üzere, sivil kökenli 50'nin üzerinde milletvekilinin kırmızı-yeşil şeritli İstiklal Madalyasıyla taltif edildiği gazi bir Meclisin verdiği savaştır bu.

Son söz olarak, birkaç noktayı bir iki cümleyle toplamak istiyorum Hocam. Bilindiği gibi, Çanakkale Savaşlarında da, aslında, aydınlılar ile Âyan ve Mebusan Meclisi yelerimiz cepheye bizzat giderek orduya yerinde moral vermiş, ihtiyaçları tespit ederek o zamanın başkumandan vekiline bizzat bildirmişlerdir.

Millî bir ruhla, vatani savunmak amacıyla yapılan Çanakkale Savaşlarında oluşan bu millî ruhla, aslında, birbirinin devamı şeklinde millî mücadeleyi yrtğmz görüyoruz. Bu sebeple, aynı ruhla hareket eden Kuvayı Milliye geleneğinden gelen milletvekilleri, bir anlamda Mecliste toplanmış, aynı anlayışla, ihtiyaç olduğu zaman, gerek görüldüğü zaman Ankara'daki görevlerini bırakarak derhal cepheye gidenler, hatta ierilerinden milletvekilliğinden bile istifa edenler var; sık sık geri ağrılmalarına karşılık "ben burada kalacağım, burada daha önemli hizmet verdiğime inanıyorum" diye telgraf çeken milletvekilleri var. Bizzat cepheye koşarak, yurt sathında mücadeleyi yürütmüşlerdir. İşte, bu sebeple "Büyük Zaferde Meclisin Rolü" başlıklı bu panelde, doğrudan doğruya tarihî veriler ve Meclisin gizli-açık bütün zabıtları gösteriyor ki, İstiklal Savaşında cephelere koşan bu Gazi Meclis, Mustafa Kemal Paşanın liderliğinde verilen İstiklal Savaşımız, bu Gazi Meclisimizin, yani Türkiye Büyük Millet Meclisinin eseridir diyebiliriz.

Kutsal vatanımızı kurtarmak için hayatlarını feda eden şehitlerimizi, gazilerimizi, başta tarihi yapan iradenin lideri Mustafa Kemal Paşa olmak üzere, Birinci Büyük Millet Meclisi üyelerini rahmet, saygı ve minnetle anıyor, sabırlarınız için hepinize en derin saygılarımı sunuyorum efendim.

BAşKAN - Sayın Başkanım, Değerli Afyonkarahisar Valimiz, milletvekillerimiz, kahraman ordumuzun mümtaz temsilcisi, Afyonkarahisarlılar; 16 ncı Millî Egemenlik Sempozyumunu burada kapatırken, cumhuriyetimize ve ulusumuza esenlikler diliyorum.

Saygılarımla.

ÖZGEÇMİŞLER

Dr. Ömer AKDAĞ

1962 yılında Konya'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 1986 yılında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İş İdaresi bölümünde lisans öğrenimini tamamladı. 1990 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümünde Yüksek lisans yaptı.

1992-1993 yılları arasında Cumhuriyet Başsavcılığında görev yaptı.

1993 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih bölümü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalında doktora başladı. 1997 yılında Milli Mücadelenin siyasi şahsiyetlerinden "Yusuf Kemal TENGİRŞENK'in Hayatı ve Faaliyetleri" konulu tezi ile doktorasını tamamladı.

1999 yılında KTÜ Giresun Fen Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünde öğretim üyesi olarak göreve başladı. 1999-2001 tarihleri arasında aynı fakültenin Tarih Bölümü başkanlığı görevinde bulundu. 2003-2004 öğretim yılında KTÜ Rize Eğitim Fakültesinde görev yaptı. 2004 Eylülünden itibaren Selçuk Üniversite Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulunda görev yapmaya başladı. Halen aynı okulda görev yapmaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır.

YAYINLANMIŞ MAKALELER

"Millî Mücadelenin Siyasî Şahsiyetlerinden Yusuf Kemal Bey", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Mart-1998

"Büyük Taarruzdan Önce Yusuf Kemal Beyin Padişahla Görüşmesi ve Avrupa Seyahati", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Temmuz 1998

"Malazgirt Meydan Muharebesi ve Türk Tarihi Açısından Önemi," **Tarih ve Medeniyet Dergisi**, Ağustos-1998

"19 Mayıs Yahud İrade-i Milliye'nin Kristalize Edilmesi", **Yeni Türkiye**, Mart-Nisan 2002

"Cumhuriyet Fikrinin Tarihi Temelleri", **Türk Dünyası Araştırmaları**, Mart-Nisan 2002

"İstiklal Savaşının İlk Safhasında Mitingler (Kasım-1918-Mayıs1919)", **Türkler**, C. 15, Ankara-2002

"Büyük Taarruzdan Önce Ankara ile İstanbul Arasında Saltanatın Akıbetini Tayin Eden Bir Görüşme", **Türkler**, C. 16, Ankara-2002

"Genel Hatlarıyla Avrupa'daki İnsan Hakları ile Türklerdeki İnsan Hakları Telakkisi", **Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi**, Ağustos-2002

"Bir İttihatçının Gözüyle Adım Adım 31 Mart Olayı" **Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi**, Ekim-2002

Tahir AKYÜREK

1959 yılında Konya'nın Derebucak ilçesinde doğdu. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Bağ-Kur Konya İl Müdürlüğü'nde Avukat, Konya Ticaret Odası'nda Genel Sekreter olarak görev yaptı. Fazilet Partisi'nde İl Başkanlığı çeşitli sivil toplum kuruluşlarında yöneticiliklerde bulundu. Belediye başkanı oluncaya kadar Serbest Avukat olarak çalıştı. Akyürek evli ve 3 çocuk babasıdır.

Beyşehir'in Yeşildağ Kasabası'nda 01.02.1954 tarihinde doğdu. İlkokulu, aynı kasabada 1965'te bitirdi. 1966-72 yılları arasında İvriz ve Akşehir İlköğretmen Okulları'nda okudu. Ardından 1973-76'da üç yıllık Selçuk Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi.

Mezuniyetten sonra İstanbul'da gazetecilik yaptı. 21 aylık "Babıâli" tecrübesinin ardından 1977 sonunda öğretmenliğe geçerek Konya Endüstri Meslek Lisesinde görev aldı.

1979-80 arasında askerliğini tamamladı. Tezkere sonrasında Seydişehir Karaviran Ortaokulu, Beyşehir Yeşildağ Lisesi, Doğanbey Lisesi, Konya Merkez Mevlânâ Ortaokulu'nda çalıştı. Bu arada Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesine devam ederek lisans tamamladı (1986-87). Ardından, yüksek lisansı bitirdi (1990). Akşam Ortaokulu Tarih Öğretmeni ve Okul Müdürlüğüne atandı. S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü öğrencisi olarak doktora devam etti.

Tez aşamasında üniversiteye geçerek, S.Ü. Beyşehir Meslek Yüksek Okulunda okutmanlık yaptı. Bu arada doktorasını bitirdi (1997). Aynı yıl S.Ü. İletişim Fakültesi Öğretim Üyeliğine atandı. İletişim Fakültesinde, dersler yanında Üniversite Televizyonunda "Geçmişten Günümüze", "Cumhuriyet'e Doğru" adı altında yüz civarında programı hazırladı. Ayrıca panel veya kongrelerde tebliğler verdi.

Birçok gazete ve dergide yazıları yayımlandı. Anamas, Kervan, Konya, Lider Türkiye, Lonca, Meram, Selçuk İletişim, Yeni İpek Yolu, Yeşildağ gibi dergilerle; Bizim Anadolu, Konya Postası, Yeni Konya gibi bazı gazetelerde inceleme, deneme türü değişik yazıları çıktı.

Evli ve yedi çocuk babası olan Arabacı, halen S.Ü. İletişim Fakültesi ve Beyşehir MYO'da öğretim üyesi ve idareci olarak çalışmaktadır.

Basılmış eserleri:

Şahin Bey, (üç perdelik piyes), Konya 1987.

Millî Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri, Konya 1991.

Yavuz Selim, MEB yayını (piyes), Ankara 1992.

Lise 2 Tarih, Eğitaş yayını (ders kitabı), Konya 1993.

Selçuklular ve Konya, Yusuf Küçükdağ ile birlikte, Selçuklu Belediyesi (1994) ve Mikro yayını, Konya 1999.

Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri 1900-1924, KTO yayını, Konya 1998.

Geçmişten Günümüze Konya Ticaret Odası 1882-1999, KTO yayını, Konya 1999.

Bülent ARINÇ

1948 yılında Bursa'da doğdu. Manisa Lisesi'ni bitirdi. 1970 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Manisa'da uzun süre serbest avukatlık yaptı. Üniversite yıllarından itibaren siyasete ilgi duydu. Gençlik Kolları Başkanı ve İl Başkanlığı görevlerinde bulundu.

Ülkemizin hemen hemen bütün il ve ilçelerinde verdiği konferanslarıyla, panel ve sempozyumlardaki konuşmalarıyla ilgi odağı oldu.

Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde, ABD'de ve Avustralya'da konferanslar verdi.

24 Aralık 1995'te yapılan Milletvekili Genel Seçimlerinde Refah Partisinden Manisa Milletvekili seçildi. Aynı partide MKYK üyeliğinde bulundu. Bu dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu ve Türkiye-AB Karma Komisyonunda çalıştı.

18 Nisan 1999 yılında yapılan Milletvekili Genel Seçimlerinde Fazilet Partisinden tekrar Manisa Milletvekili seçildi. İki yasama dönemi Fazilet Partisi Türkiye Büyük Millet Meclisi Grup Başkanvekilliği görevinde bulundu. Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu üyeliği yaptı.

Bu dönemde Cumhurbaşkanı, Başbakan ve çeşitli Bakanlarla yurtdışı seyahatlere iştirak ederek temsil görevlerinde bulundu.

14 Ağustos 2001 tarihinde kurulan Adalet ve Kalkınma Partisinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Grup Başkanlığına seçildi. Ayrıca Anayasa Komisyonu üyeliğinde bulundu.

3 Kasım 2002 tarihinde yapılan Milletvekili Erken Genel Seçimlerinde üçüncü kez Manisa Milletvekili olarak Parlamentoya girdi.

19 Kasım 2002 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına seçildi.

Orta derecede İngilizce bilen Bülent Arınç, evli ve iki çocuk babasıdır.

Prof. Dr. Yavuz ATAR

1985 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu ve aynı yıl Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak göreve başladı. 1987 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programını, 1990 yılında da Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalında doktorasını tamamladı. 1991 yılında S.Ü. Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalında yardımcı doçentlik kadrosuna atandı.

1992-1993 yıllarında İngiltere'de Leicester Üniversitesinde alanında araştırmalar yaptı. 1995 yılında Anayasa Hukuku Doçenti unvanını aldı.

1996-1998 yılları arasında çeşitli kuruluşlarda danışmanlık görevlerinde bulundu. 1998-1999 yıllarında yedek subay olarak askerliğini yaptı. 2004 yılında Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Dalında profesörlük kadrosuna atandı ve halen bu Fakültede öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Başbakanlık Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulu üyesi de olan Yavuz Atar'ın Türk Anayasal sistemi, demokrasi, seçim sistemleri, siyasi partiler, insan hakları, Anayasa yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi, hükümet sistemleri, demokratik ülkelerin anayasal sistemleri, anayasa yapımı ve anayasanın değiştirilmesi konularında çok sayıda kitap, makale ve tebliğleri bulunmaktadır.

1972 yılında Konya'nın Derbent ilçesi G neyk y köyünde dünyaya geldi. İlk, orta ve lise tahsilini doğduğu şehirde tamamladıktan sonra, Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden 1997-1998 eğitim- ğretim yılında mezun oldu. Bir dönem Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlarda felsefe gurubu  ğretmeni olarak çalıştı.

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında başladığı yüksek lisansını 2001'de "Küreselleşme Sürecinde Kitle İletişim Araçlarının Rolü" isimli teziyle tamamladı. 2005 yılında "Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Milli Mücadele Dönemi Türk Basını" adlı teziyle Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma Yöntemleri Anabilim Dalında doktora eğitimi bitirdi. 1998 yılından bu yana Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü Genel Gazetecilik Anabilim Dalı'nda araştırma görevliliği görevini yürüten Ayhan, 1999-2000 yılları arasında fakültenin uygulama birimleri arasında yer alan  niversite televizyonunda haber editörlüğü görevlerinde bulundu. İletişim sosyolojisi, basın tarihi, kültürlerarası iletişim, sanat ve estetik alanlarında çalışmalarını devam ettiren Ayhan'ın, bu konularda yazılmış bilimsel araştırma ve makaleleri bulunmaktadır.

Muzaffer DİLEK

1949 yılında Aksaray'ın Çardak Köyü'nde (Altınkaya Kasabası'nda) doğdu. Eğitimine Çardak İlkokulu'nda başladı. Aksaray Ortaokulu, Aksaray Lisesini bitirdi. 1973 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu.

Okul mezuniyetini müteakip İçişleri Bakanlığında memur olarak göreve başladı ve bu görevi sırasında Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresinde " Kamu Yönetimi Uzmanlık Programına" katıldı. Bu programa devam ederken açılan kaymakamlık sınavını kazandı ve Diyarbakır Kaymakam Adayı olarak mülki idare mesleğine girdi. 1974 yılından başlayarak sırayla; Mucur, Bismil ve Gölbaşı (Adıyaman) da Kaymakam vekilliklerinde bulundu. 1977-1984 yılları arasında Reşadiye, Suruç, Gazipaşa ve Midyat Kaymakamı olarak görev yaptı. 22 Mayıs 1984 yılında Mülkiye Müfettişliğine atandı. 1 Ekim 1999'ta İçişleri Bakanlığı Genel Sekreterliği görevine getirildi. 28 Temmuz 2000 yılında Şanlıurfa Valiliğine atandı. 30 Ocak 2003 tarihinde Afyonkarahisar Valiliğine atanan Dilek'in meslekî konularda yayınlanmış 15'in üzerinde makalesi bulunmaktadır. Muzaffer DİLEK, evli bir çocuk babasıdır.

Prof. Dr. Bilal ERYILMAZ

Sakarya Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölüm Başkanlığını 1997 yılından beri sürdüren Prof. Dr. Bilal ERYILMAZ, kamu yönetimi uzmanı olarak çeşitli kuruluşlarda danışmanlık ve yönetim kurulu üyeliklerinde bulundu. 2004'te Kamu Görevlileri Etik Kurulu Üyeliğine getirilen Eryılmaz'ın, Osmanlı Devleti'nde Gayr-ı Müslim Teb'anın Yönetimi isimli çok bilinen eserinin yanı sıra, kamu yönetimi, bürokrasi ve yerel yönetimler alanında yazılmış çeşitli kitapları ve makaleleri bulunmaktadır. Halen, öğretim üyeliğine ek olarak, Başbakanlık Başmüşavirliği görevini de sürdürmektedir.

Ahmet KAYHAN

1974 Yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olarak yüksek öğrenimini tamamladı.

Askerlik görevine müteakiben, 1976 yılında Maiyet Memurluğu (Kaymakam Adaylığı) görevinde bulundu.

Kastamonu İlinin Daday ve Taşköprü, Trabzon İlinin Maçka İlçelerinde Kaymakam Vekilliği yaptı.

Sırasıyla, Yeşilova, Hozat, Lice, Datça İlçelerinde Kaymakamlık görevlerini ifa etti.

1986 Yılında Mülkiye Müfettişliğine atanmış olup, 27.09.1993 tarihine kadar aynı görevi yürütmüştür.

27.09.1993 tarihinde Mardin Valisi, 21.04.1996 tarihinde Erzurum Valisi, 07.10.1999 tarihinde Konya Valisi olarak göreve başlamıştır.

1978 Yılında Mürvet KAYHAN ile evlenmiş olup Kayahan ve Oğulcan adında iki erkek çocuk babasıdır.

Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ

1949 yılında Konya ili, Beyşehir ilçesi, Balkanda (İmrenler) kasabasında doğdu. İlkokulu aynı kasabada, orta ve liseyi Konya'da tamamladıktan sonra 1971-1972 öğretim yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümüne girdi ve ikinci sınıfa kadar okudu. 1972-73 yılında Fakülte değiştirerek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne kaydını yaptırdı ve 1976'da bu bölümün Yeniçağ Tarihi Kürsüsünü bitirdi. 1976-1984 yılları arasında Amasya Taşova, Göynücek ve Konya Gazi Liselerinde tarih öğretmenliği ve idareciliklerde bulundu. Konya Gazi Lisesinde öğretmenlik yaparken, 1983'te Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yeniçağ Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisansa başladı. 1984'te Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Okutmanlığına atandı. 1986'da Yüksek Lisansı tamamladı. 1989'da "Lale Devri'nde Konya" konulu tezini hazırlayarak Bilim Doktoru unvanını aldı.

1991 yılında Selçuk Üniversitesi Türiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Yardımcı Doçentliğine atandı. Ekim 1996'da Doçentliğe yükseltildi. 1998-99 Öğretim yılında bir yıllığına gittiği Gaziantep Üniversitesinde Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölüm Başkanlığına getirildi. Bu görevde üç yıl kaldıktan sonra Selçuk Üniversitesine döndü. 22 Mayıs 2002'de Profesörlüğe yükseltildi. Halen Eğitim Fakültesinde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Yabancı dili Fransızca olup, kaynaklardan istifade edecek kadar Arapça ve Farsça bilmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Prof. Dr. Süleyman OKUDAN

1958 yılında Antalya'nın Manavgat ilçesinde Dünyaya geldi. İlk ve Orta Öğrenimini doğum yeri olan Manavgat'ta tamamladı. 1982 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinden Mezun oldu. Mecburi hizmetinden sonra Selçuk Üniversitesi Göz Hastalıkları Anabilim Dalında ihtisasa başladı. 1989 yılında aynı klinikte Göz Hastalıkları uzmanı olarak görevini sürdürdü. 1990 yılında Yardımcı Doçent, 1993 yılında ise Doçent oldu.

1994 yılında Türk Oftalmoloji Derneği Konya/Antalya Şubesi Genel Sekreterliği Görevine getirildi. 1996 yılında bu derneğin başkanlığına seçildi. Halen bu derneğin Merkez Karar Yürütme Kurulu üyeliği devam etmektedir. Görevde bulunduğu süre içinde çok sayıda bilimsel toplantı düzenledi. 1994 yılında Tıp Fakültesi Göz Hastalıkları Anabilim Dalı Başkanlığında bulundu. Kliniğin modernizasyonunu sağlamak ve bilimsel çalışmalara katkıda bulunmak amacıyla Selçuk Göz Vakfını kurarak bu vakfın başkanı oldu. 1994 yılında Üniversitemiz Tıp Fakültesi hastanesine başhekim olarak atandı. Başhekimlik görevi süresince zamanın şartlarının zorluğuna rağmen gerçekleştirdiği atılımlarla hastanemizdeki yeniliklerin öncülüğünü yaptı. 1999 yılında Profesörlüğe atandı.

Türk Oftalmoloji Derneği üyeliğinin yanı sıra, Oftalmoloji Amerikan Akademisi, Kosiad ve Tenis Dağcılık Kulübü Üyesidir. Akademik hayatı süresince çok sayıda ulusal ve uluslararası yayın yaptı. Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü görevine 13 Kasım 2003 tarihinde atanmıştır.

İngilizce bilmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Prof. Dr. Hikmet ÖZDEMİR

Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığında sürdürdüğü danışmanlık ve başdanışmanlık görevleri ardından; Kırıkkale, Başkent ve Kocaeli üniversitelerinde tam zamanlı öğretim üyesi olarak çalıştı.

Yurt dışında British Chevening bursuyla Londra Üniversitesinde, Fulbright bursuyla Washington DC'de Georgetown Üniversitesinde, İngiliz ve Amerikan Arşivlerinde ve Cenevre'de Birleşmiş Milletler Arşivinde incelemeler yaptı.

Türkiye'nin siyasî tarihi ve kurumları üzerine yayınlanmış 16 kitabı olan Prof. Dr. Hikmet Özdemir, halen, Ankara'da Türk Tarih Kurumu Ermeni Araştırmaları Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Doç. Dr. Yusuf SARINAY

1959 Konya doğumlu olan Sarınay, Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Aynı üniversitede tarih dalında lisans ve doktora dereceleri aldı. Hacettepe Üniversitesi'nde öğretim üyeliği, Başbakanlık'ta müşavirlik yapan Sarınay, Eylül 2000'den beri Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü görevinde bulunmaktadır. Türk Askerî Tarih Komisyonu ve Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Üyeliği görevlerini de yürüten Sarınay'ın Türkiye'nin Siyasî ve Düşünce tarihi hakkında çeşitli kitap ve makaleleri bulunmaktadır.

Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Üyesi olan Prof. Dr. Sadık Sarısan, 1961 yılında Uşak'ta doğdu. Atatürk Üniversitesi Tarih Bölümü'nden 1982 yılında mezun olan Sarısan 1995 yılında yardımcı doçent, 1999'da da doçent oldu.

2003 yılından bu yana Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde görev yapmakta olan Sarısan, halen Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarih Anabilim Dalı Başkanlığı görevini sürdürüyor.

Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve Bildiri Kitabında Basılan Bildiriler:

SARISAMAN, S., "Birinci Dünya Savaşında Osmanlı-İran Siyasi İlişkileri", XIV. Uluslararası Tarih Kongresi, Ankara 2002.

SARISAMAN, S., "Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Ali Şükrü Bey'in Faaliyetleri 2, Trabzon Valiliği, Uluslararası Trabzon Kültür ve Tarih Sempozyumu Mayıs 2001, s. 733-754

Yazılan Uluslararası Kitaplar ve Kitaplarda Bölümler

SARISAMAN, S., "Birinci Dünya Savaşında Türk Milletinin İnsan Haklarına Dair Bazı Uygulamaları", Uluslararası Çevre ve Barış Sempozyumu, Giresun Temmuz-1997. Bu bildiri yeniden düzenlenip makale haline getirilmiştir. Bkz. " Birinci Dünya Savaşında Türkler ve İnsan Hakları", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, XVI/41, Temmuz 1998, s.547-555.

SARISAMAN, S., "Trabzon Mıntıkası Teşkilat-ı Mahsusa Heyet-i İdaresinin Faaliyetleri ve Gürcü Lejyonu", Türk Tarih Kurumu, XIII. Türk Tarih Kongresi Cilt III, Kısım I, s. 495-533

Prof. Dr. Haluk ŞAHİN

Son 25 yıldır medya öğretimi ve pratiğinin içinde bulunan Prof. Dr. Haluk ŞAHİN, çeşitli dönemlerde Amerikan Üniversitelerinde ders verdi. Kitle iletişimi konusunda yaptığı araştırmalar, dünyanın önde gelen bilimsel iletişim dergilerinde ve kitaplarda yayınlandı. Pek çok uluslar arası konferansa katılarak bildiri sundu. Genel Yayın Yönetmenliği (Nokta, Tempo), araştırma bölümü başkanlığı, danışmanlık ve köşe yazarlığı yaptı. (Politika, Nokta, Hürriyet, Hürgün, Gazete, Güneş, Cumhuriyet, Radikal). 1992 yılından 1999'a dek Arena programının editörlüğünü yaptı. Aynı zamanda Kanal D Haber Koordinatörlüğünde bulundu. Türkiye Gazeteciler Derneği Üyesi olan Şahin, halen Bilgi Üniversitesi öğretim Üyesi olup, köşe yazılarının yanı sıra, TV 8'de Derin Haber programını yapmaktadır.

Doç. Dr. H. Nuri YAŞAR

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde İdare hukuku Anabilim Dalında Öğretim Üyesi olan H. Nuri YAŞAR, aynı zamanda Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Üyesi ve M.Ü. İnsan hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdür Yardımcısıdır. İdare Hukuku, Kamu Yönetimi, Anayasa Hukuku ile İmar Hukuku konularında dersler veren Yaşar'ın Doçentlik tezi, İdari Yargı'nın Felsefesi ve Yargı Kararlarının Uygulanması konusundadır. Bu alanlarda ve Avrupa Topluluk Hukuku alanında yayınlanmış birçok Türkçe ve Fransızca makalesi olan Yaşar, Türkçe'nin yanı sıra Fransızca, Almanca ve İngilizce bilmektedir.

Prof. Dr. Atilla YAYLA

Gazi Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi olan Prof. Atilla YAYLA, 1997 yılından beri, Liberal Düşünce Topluluğu Derneği Yönetim Kurulu Başkanı'dır. Çeşitli tarihlerde İngiltere ve ABD'de ziyaretçi öğretim üyesi olarak bulunan Yayla, Türk Siyasi İlimler Derneği ile Mont Pelerin Topluluğu üyesidir. Yayınlanmış çok sayıda kitap ve makalesi bulunan Yayla'nın bazı kitapları şunlardır: Liberalizm (1992, 1998), Liberal Bakışlar (1993), Sosyal ve Siyasal Teori (2000, derleme), Kanun ve Düzen (F.A. Hayek'ten Çeviri, 1994), Siyaset Teorisine Giriş (2003, 2004), İslam, Civil Society and Market Economy (2001 derleme), Özgürlük yolu: Hayek'in Sosyal ve İktisadi Felsefesi (2000), Demokrasiyi Koruma Kılavuzu (2001), Piyasa Medeniyeti (2004).

ISBN: 975-6226-19-6